

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELNIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Id. Zeyk Károly temetése. — Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből. (Major Károlytól.) — Rövid visszpillantás. (K. Nagy Elektől.) — Hollandia egyházai. (Vásárhelyi Boldizsártól.) — T á r c z a: Örtüzek. (Szalay Károlytól.) — Egyházmegyei élet. (Nemes Árpádtól.) — A Ielkész a gyermekvilágban. (Jancsó Lajostól.) — Köszönet és elismerés. — Különfélék. — Püspöki körözüvények. — Szerkesztő postája. — Pályázat.

Id. Zeyk Károly temetése.

Id. Zeyk Károly temetése Nagy-Enyeden ritka ünnepegyességgel és óriási részvét mellett folyt le.

A ravatal az elhunyt várszeg-utczai lakóházában volt felállítva s a koszoruk zápora által volt horitva; innen indult ki nagy halottunk az utolsó utra.

Tulhaladná lapunk keretét, minden részleteiben leírunk azt a gyászt, azt a példásan rendezett temetést, mely imponzanságában felejtéhetetlen püspökünk temetéséhez hasonlított.

Koszorut küldtek: „A gyászoló özvegy feledhetetlen férjének.“ „Fiai szerető atyjoknak.“ „Br. Kemény Gábor, bátyámnak, barátomnak.“ „Br. Kemény Dénesné és Emma szeretett sógoruk és nagybátyjoknak.“ „Zeyk József és családja feledhetetlen Károly bátyánknak.“ „Johanka feledhetetlen testvérének.“ „Özv. Zeyk Domokosné a szeretett sógornak.“ „Zeyk Gábor szeretett bátyjának.“ „Zeyk Dániel és neje. Főispán id. Zeyk Károlynak.“ „Br. Kemény György és neje kedves sógoroknak és barátjoknak.“ „Báró Kemény János. Isten veled.“ „Br. Bánffy Dániel és neje szeretett rokonoknak.“ „Br. Kemény Istvánné. A kedves rokonnak.“ „Br. Kemény Endre és neje szeretett bátyjának.“ „Br. Kemény Károlina a szeretett rokonnak.“ „Br. Kemény Katalin és Ida, Károly bácsinak.“ „A m. kir. belügyminiszterium tisztviselői Zeyk Károlynak.“ „Alsó Fehérmegye közönsége tisztelve szeretett főispánjának.“ „Nagy-Enyed város közönsége szeretett főispánjának és hű polgárának.“ „Gyula-Fehérvár sz

királyi város hatósága és képviselő-testülete halála és kegyelete jeléül.“ „Abrudbánya város hatósága és közönsége halála és kegyelete jeléül.“ „A Bethlen-főiskola eljárósága szeretve tisztelt főgondnokának.“ „A gyulafehérvári egyházmegye főgondnokának.“ „A nagyenyedi kasino feledhetetlen elnökének.“ „Joksmann Nándor kir. törvénytésziki elnök saját és tisztikara nevében.“ „A nagyenyedi vörös kereszt-egylet Zeyk Károlynak.“ „A vinczeller-képezde felügyelő-bizottsága elnökének.“ „A nagyenyedi polg. iskola a tanügy lelkes barátjának.“ „A nagyenyedi izraelita hitközség.“ „Barcsai Albertné és leányai emlékül.“ „Dr. Donogányné Zeyk Károly főispánnak.“ „Glück Mór és családja hála és kegyelete jeléül.“ Dárday Sándor képviselő stb.

A részvétáviratok közül első volt a Tisza Kálmáné, ki a következő sürgönyöket küldé:

„Özvegy Zeyk Károlyné ő méltóságának. Teljes szívből fejezem ki részvételem Méltóságod fájdalmában a veszteség felett, mely a családdal együtt a közügyet is érte; fogadja ezt jól attól, ki az üdvözültet mint rokont is mindig becsülte, szerette. Tisza Kálmán.“ „Ifj. Zeyk Károly urnak. Fogadjátok igaz részvételem megújított kifejezését; adjon isten erőt főleg jó anyátoknak a csapás elviselésére. Tisza Kálmán.“

Báró Kemény Gábor e táviratot küldte:

„Méltóságos özvegy Zeyk Károlyné urnónek. Méltóságos asszony! Azon veszteségben, mely Méltóságodat felejtéhetetlen férje idősb Zeyk Károly Alsófehérmegye érdemes főispánjának halála által érte, a magyar királyi belügyminiszterium tisztviselői is, a kiknek a boldogult nyolcz éven át szeretett és nagybecsült államtitkáruk volt, teljes és őszinte részvéttel osztoznak. S ha az ily nagy veszteségben a részvét csak némileg is vigaszt nyujthat, ezt fogadja méltóságod a belügyminiszterium tisztikarától, mely mindenkor hálával és szeretettel fog elhunyt államtitkárára visszaemlékezni.“ „Özvegy Zeyk Károlyné asszony ő méltóságának. Mély megilletődéssel és fájdalommal vettem a szomorú tudósítást. Nagy sajnálatomra négy tárgyalás alatt álló törvényjavaslatom

miatt temetésre nem mehetek le. Egy koszorút fogok küldeni. Kemény Gábor." Jött még: „Zeyk Dániel orsz. képviselő urnak. Mélyen meghatva értesültem szegény jó atyád elhunytáról, ki egy letűnt nagy korszak utolsó nagy alakja volt s ki iránt a kegyeletes tiszteletet én is úgy örökölttem. Az ő nemes emléke legyen a ti jó szellemetek. Darányi Ignác." — Sürgönyöztek még többek között: Id. br. Vay Miklós, gr. Bathányi István, Pótsa, Eszterházy, Kubicza főispánok, — Rakovszky Géza, Zeyk József consul, idősb Zeyk Dániel, Jekelfalussy Lajos, br. Radák Ádám, gróf Bethlen Ödön, b. Bánffy Dániel, Szitányi Bernát, Szögyény Géza, Isakovich Miklós és Pogány Károly képviselők, — Kovács Sebestyén Endre, Csató János kir. tanácsos alispán, Tisza László orsz. képviselő, Tóth Vilmos közös legfőbb állami számszék elnöke. Lőnhart Ferencz püspök ő mltsga szép levélben nyilvánította mély részvétét.

A gyászjelentések közül hoztuk már a családot, az igazgatótanácsét. Meg kell említenünk most Alsó-Fehérmegye közönségeét és tisztviselőkarát s mindenfőltt nagyenyedi főtanodánkét.

A Bethlen-főiskola az intézetnek 23 év ótai gondnokát, 10 év ótai főgondnokát veszté el. A hozzánk beküldött szép gyászjelentés e szavakkal búcsuzik el: Vezető gondviselése alatt az intézetnek „jobb kora jött, újra visszaszálltak. édes kinja közt a gyógyulásnak, a kihalt vágy s elpárlott remény"; áldatlan kezek munkájának szomorú emlékeit olajfa árnyéka takarta el; szenvedélyek árját önértet s munkásság termőföldje szivta be. És az Ő gondjai alatt következett el az idő, hogy az intézet új épülete, a tudománynak új háza előbbi helyén megépíttessék . . . és a vizen túl való jószágból költség legyen, hogy az elkezdett épület meg ne szünjék. És az időtől fogva mindeddig építtetik és még nem végződött el. (Esdrás. V. 15. 16. VI. 8.) . . . Imé a háznak Gondviselője nem érhetette meg, hogy a háznéppel egyetemben a megépült hajlékban dicsérhesse az urat, mint dicséri vala a ház fundamentumának fölvetése felett. (Esd. III. 11.)

A végtisztességtevők közt az ország minden részéből sereglettek rokonok, barátok és tisztelők, ott voltak: báró Kemény János, a képviselőház alelnöke, báró Kemény György, br. Bánffy Zoltán, Pogány György főispán; az igazgató-tanács képviselőjében dr. Kolosvári Sándor, dr. Szász Béla, Gyarmathy Miklós. Báró Kemény Gábor fontos állami ügyekben volt a lejövetelben akadályozva s így mult számunkban biztosnak jelzett lejövetele váratlanul elmaradt. Ott voltak a gy.-fejérvári egyházmegyéből Novák, Diószeghy, Szócs polgármester, Joksmann Nándor kir. törvényszéki elnök, Henter kir. ügyész, Csató Lajos érseki ügyvéd és még tömérdek sokan. A megyei tisztviselők, bizottsági tagok, Abrudbánya, Gyulafejérvár, Vízakna városok polgármesterei, tisztviselői és képviselője, községi előljárók, jegyzők, küldöttségek, mint a gyulafejérvári r. kath. káptalan és Vancsa érsek metropolita képviselői, a gyulafejérvári kir. törvényszék s a kir. járásbírók, kir. adófelügyelőség, adóhivatalok, kir. ille-

tékkiszabási hivatal főnöke stb. vasuton, gyorsvonattal érkeztek meg: Stesser József és Vajda Ottó belügyminiszteri osztálytanácsosok a belügyminiszterium elnöksége képviselőjében, Lukács László és Visi Imre országgyűlési képviselők.

Reggel 9 órakor nagy menet indult meg a gyászlobogós megyeház udvaráról. Két kezelő tiszt vitte a megye közönsége és tisztviselői karának kék és vörös szalaggal díszített babér- és pálma-koszorút, s egy harmadik Abrudbánya város fehér szalagos koszoruját, végül jöttek a tisztviselők sorban. A gyász helyéhez érve, Török Bertalan m. főjegyző átvette a megye közönsége, Tóth Miklós árvaszéki elnök a m. tisztviselők és Diószeghy Lajos polgármester Abrudbánya város koszoruját s a családtagok jelenlétében rövid szavak mellett lehelyezték azokat a ravatal előtti e célra kitett asztalkára, s megyei főjegyző, Zeyk Dániel orsz. képviselő s a család többi tagjai előtt kifejezé a testület mély részvétét. Alig végezte a megye, jött Nagy-Enyed város, azután a Bethlen-főtanoda tanári kara, majd Gyulafejérvár sz. kir. város és sorban a többi testületek, letéve kegyelele jelül mindenik a maga koszoruját. Majd 10 órakor vonult ki újra két gyászlobogó alatt a megyeházból a visszatért és eközben nagyon megsaporodott tisztviselői kar s a megérkezett számos bizottsági tag. A városháztéren rendeződött az impozans menet, mely következő sorban vonult fel: 1. 2 városi hajdu fekete lobogóval. 2. Bethlen-főtanoda tanárai és ifjusága lobogóval, a főiskolai zene- és énekkarral. 3. Ipartársulatok. 4. A dalkör. 5. A tűzoltóegylet zenekarral. 6. A honvédszászlóalj tisztei. 7. Nagy-Enyed város tanácsa és képviselőtestülete. 8. Törvényhatóságok képviselői s a kir. tisztviselők, stb.

A háznál igen rövid volt a gyászszertartás. A theol. dalkör elzengve egy gyászdalt, Szász Domokos h. püspök mondott szép könyörgést. Majd ismét felhangzott a gyászének, a megyei tisztviselők és városi polgármesterek kihozták a bezárt koporsót, melyet a kapun túl a többi testületek felváltva vittek az előbb említett sorrendben vonuló roppant menetben a gyászszal bevont ev. ref. templomba. A koporsó mellett oldalt tűzoltók tartották fenn a rendet, a gyönyörű koszorukat pedig hosszú rudakra helyezve hozták a dísz egyenruhába öltözött testőrök.

Az orgona szomorú dallama mellett vonult be a menet és szorongásig megtölté a nagy templomot. A koporsót a szószék előtt álló ravatalra helyezték. A theologiai dalkar éneke után felállott nagytiszt. Szász Domokos s a nála sajátos szónoki képességgel és előadással nagyszabású gyászbeszédet mondott, melyben a kitűnő férfi jellemrajzát és tetteit hatásosan adta elő s élénken festé az elvesztés feletti fájdalmat.

Elmondá, hogy midőn a meszi távolból vette a gyászhirt, s a drága halott koporsója fölé hivatott, úgy érzé szívében, mint a próféta érezhette. „És imé egy kéz küldetett én hozzám, s imé abban összehajtott levél vala; és azt kiteríté előttem, és imé be vala írva elől hátul

és abban valának írva sirások és jajszők." (Ezek. II. 9. 10.)
 Ám a könyvek között három cseppet talált a legégetőbbnek: a hazáét, az anyaszentegyházét és a családjét. Egyenként vázolta most a honfit, az egyházi férfit és a családoszlopot.

A nagyhatású beszéd után — a dalkar még egy éneket zengve — Török Bertalan megyei főjegyző tartott búcsubeszédet.

Most felvették a drága hamvakat s a gyászokcsiról majd egy más szekérre helyezték, mely a család tagjainak egyrésze és Szász József járási szolgabíró kísérete mellett ment Tövisig, hol harangszó mellett az odavaló közönség és előljáróság fogadta és kísérte ki Diódra.

Diódon, délután 4 órakor volt a temetés. Akkorra kiérkeztek Enyedről a tisztviselők, küldöttségek, számosan jöttek még Fehérvárról a sirbolthoz, melynek környéke s bejárata igen szépen volt díszítve s az előttről elhelyezve a koszorúkkal borított koporsó. A nagyenyedi dalkör gyönyörű dászdala után *Gruzda* Domokos tövisi ev. ref. lelkész mondott könyörgést, minek végeztével a koporsót a megyei tisztviselők és családtagok felvették s behelyezék örök nyugalomra! Áldás emlékére!

Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből.

A lelkiismerettel, hamisítatlan őszinteséggel vezetett jegyzőkönyv, vagy memoir-szerű napló nem ritkán lép fel a tulajdonképeni történelem igényeivel s átvéve annak tisztét és szerepét, válik az adatok teljes és bő voltánál fogva egyöntetű, rendszeres monographiává. Ilyenek tekintem én a Bukovina-andrásfalvi ref. egyház jegyzőkönyvét, ha figyelemmel átlapozgatom. E jegyzőkönyvet Erdély egykori ref. püspöke, Abacs János készítette a század elején, 1801-ben az andrásfalvi egyház számára, azon meghagyással, hogy az egyházat érdeklő és emlékeztetreméltó események, változások abban megörökíttessenek. Az első lapokat, melyek jobbára a még ifjú és csak keletkező félben levő egyház történetére tartozó adatokat tartalmaznak, maga vezette. A nemes hagyományhoz híven történetek aztán utóbb az egyházra és később felállított iskolára vonatkozó feljegyzések, a lelkiismeretes, buzgó lekipásztör, Biró Mózes részéről, ki majdnem 40 éve volt szegény, nélkülözésekkel küzdő árva egyházának derék vezetője, hűveinek gondviselője, vigasztalója. E jegyzőkönyvbe vette fel másolatát évről évre azon levelezéseknek, felterjesztéseknek, melyek a nemes emberbarátok segélyére szorult andrásfalvi egyház és majd a lemergi, csernoviczi, radautzi hatóságok között segélyezési, egyházkormányzati és polgári ügyekben történtek. Ezek mellett ide vannak igtatva a főhatóságoktól kiadott rendeletek az 1833. évtől kezdve, ellátva betűrendes tárgymutatóval, valamint az 1866-iki éhség alkalmával a népnek kiosztott eléségekről vezetett pontos kimutatás.

A valóban becses ereklyét, historiai értékű kútforrást hozta el magával Bukovinából, nagytiszteletű Szász Domokos, püspökhelyettes úr, azon alkalomból, hogy a jelenleg válságos helyzetben levő andrásfalvi ref. egyház szervezése és lelkészválasztás céljából csángó testvéreinket meglátogatta.

Ennyit a jegyzőkönyv külső körülményeiről! Ugy hiszem, nem lesz érdektelen jelzett forrásunk alapján vázlatát adni az andrásfalvi ref. egyház majdnem 70 éves multjának; ismertté, közérdekűvé tenni nemcsak protestáns hitfeleink, hanem általában mi előttünk, magyarok előtt.

* * *

A bukovinai magyar telepek alakulásának ideje 1777—80 ra tehető, midőn a moldvai telepekről több magyar család, gyarapodva székely szökevényekkel átszakadt Bukovinába, hol megalapította a magyar elnevezésű 7 községet, (Andrásfalva, Boldogfalva, Hadikfalva, Istenfogadj, Istensegits, Józseffalva és Magyarfalva.) E telepek alapítása alkalmával, a véletlen és a körülmények közrejátszása folytán Andrásfalvára s a szomszédos Hadikfalvára és Istensegitsre tulnyomó számmal református magyarok gyülemltek. Számuk csakhamar mintegy 52 családot tett ki, kik indítatva a vallás benső ösztönétől, egyházalapításról és lelkész meghívásáról gondolkodtak. E szándékukat felterjesztették a bécsi ref. főtanácshoz, mint első sorban illetékes főhatósághoz, honnan engedélyt nyerve, az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspökéhez, Abacs Jánoshoz fordultak. 1791-ben két követet küldöttek 56 andrásfalvi s a filiális hadikfalvi és istensegitsi gazda aláírásával Erdélybe, egyházalapítás és lelkész kiküldése céljából. Evvel egyidejűleg értesítették a bukovinai gazdasági főigazgatóságot is Radautzban szándékukról, hova kérvényük mellett benyújták a kiállított szerződést, mely szerint a megválasztandó papnak évenként 125 váltóforint készpénz fizetésére kötelezik magokat, s stola címén: temetésért, személyenként 51 kr, esketésért 51 kr, keresztesítésért 12 kr. — Természetben 16 köből törökbuztát, 12 szekér szénát adnak.

Amde a javadalmazás csekélynek találtatván; utasított egyházközség, hogy emelje fel. S csakugyan a munkás, de szegény nép, miután az erdélyi püspöktől is ilyforma utasítást kapott, kész volt több áldozatot is hozni. 1800. januárban a püspökhöz írt levelökben nevük aláírásával kötelezvé magukat évi 150 v. forint fizetésre azon ígérettel, hogy ha egyszer papjuk lesz, miután a bécsi ref. főtanácstól is remélnék segélyt, több fizetést adnak, csak hogy közöttük a vallásos hit ébresztessék, fentartassék és az erkölcsi nevelés istápolassék.

MAJOR KÁROLY.

(Folyt. köv.)

Rövid visszapillantás

a vallás-erkölcsi élet közelebről lefolyt történetére Magyarországon. — Ezzel kapcsolatban a vallásitanításról, vasárnapi iskolákról és a gyermekléstentiszteletről Hollandiában.

(Vége.)

Az alaposan, rendszeresen és szakértelemmel vezetett vallásos nevelésnek üdvös gyümölcsei jelezve voltak. A statisztikai adatok itt nem mutatnak fel oly nagyszámú és épen ifjú öngyilkosokat, mint máshol s különösen nálunk, hol a kis gyermekek is gyakorolni kezdik ez elszomorító dolgokat. Itt az istenbe helyezett erős bizodalmon felépült erkölcsi erő megtartja az ifjút az élet bármely válságos pillanataiban; de nálunk a szédítő örvény szélére jutott ifjak kellő erkölcsi erő hiányában nem képesek onnan visszatérni, — és a főbelövés vagy a mélyen alásülyedés válasz-útán állanak (tertium non datur). Nálunk nem ismerik az emberek a hit és ima erejét. Atyám! jöjjön el hozzánk is a te országod!

Hogy lássák és tudják meg az emberek: . . . *hogyan az örökké való Isten, az Úr, ki teremtette a földnek határait, nem fárad és nem lankad meg, az ő bölcsességének nem mehet senki végére. A megfáradtának erőt ad és a kinek nincs ereje, erejét megsokasítja. Meglankadnak és megfáradnak a gyermekek és az ifjak elesvén, elesnek; de a kik az Urban biznak, azoknak erejük megújul és szárnyakkal a magasságba repülnek. mint a saskeselyűk: futnak és nem fáradnak el; járnak és nem lankadnak meg.* (Jezs. 40: 28—30.)

Azonban számosan vannak oly gyermekek is, kik — szüleik a távol gyarmatokban lévén, vagy napokon át hajós munkát végezvén — a fenn nevezett üdvös családi nevelésben nem részesülhetnek; számosan vannak ilyenek a nagyobb városokban, melyekben, mint utcai kölyköknek nagy terök van lelket és testet egyaránt megrontó rossz szokások elsajátítására, hogy melegágyai legyenek a szocializmusnak és anarchizmusnak. De ezeket is megmenti az emberszeretet. Ezekre nézve is teljesebbé mennek Jézus e szavai: „Engedjétek én hozzám a kis gyermekeket” — Utrecht több pontján vasárnapi iskolák tartatnak, hogy ez elhanyagolt gyermekek is részesüljenek ama kenyérben, melyben az osztályrészekül jutott nyomorult állapotban hagyatva, nem részesülének, hogy a haza egészséges polgáraivá nevedjenek és Isten országa méltó tagjaivá váljanak. Épen közelebről voltam jelen egy ilyen vasárnapi iskolában, melyet egy holland theologus barátom vezet. Nem kissé lepett meg, hogy e valóban vásott kölyköket mennyire lehet vinni. Illő csendben és rendben gyűltek össze, minket, kik előre ott voltunk, szívélyesen köszöntöttek. Először a szoltárokból énekeltek, ezt buzgó ima követte. A tanító a mult alkalommal magyarázottakat elkérdezte, a vallástörténelemből újat magyarázott, melynek rövid tartalmát kis czédulákra nyomtatva kiosztotta nekik megtanulás végett. Ezután ismét ének és buzgó ima következett. Az iskola végén azon gyermekek, kik értelmesen feleltek és magokat jól viselték, egy-egy papírjegyet kaptak, melyekre szép virágkoszorúk voltak festve, a középben e felirattal: *goed gedrag* (jól viselte magát). Hogy mily szükségét pótol Hollandia ilyen helyein a vasárnapi iskola, az az elmondottakból világosan látszik és az ez által elért üdvös eredmény bizonyosságul elégségesek holland theologus barátomnak kedvező véleményem nyilvánítására mondott eme szavai: „*Oly rosszak, oly vásottak voltak e gyermekek, hogy előbb haszontalannak látszott minden ügyekezett, míg most örömmel foglalkozom velök.*”

Tudjuk, hogy a felnőtteknek tartott istentisztelet a gyermekekre kevés vonzalmat gyakorol, annál kevésbé szolgál lelki épületekre. Mert nemcsak az általok nem értett beszédre nem figyelnek, hanem mások buzgóságát igen gyakran zavarják. Általában több ok szól a gyermek-istentisztelet mellett. A mult vasárnap voltam jelen egy ilyen istentiszteleten. Valóban megható volt körülbelül 1000 gyermeket látni szépen énekelni, buzgón imádkozni. Az istentisztelet rendje csaknem az, mi a felnőttekének, azon különbséggel, hogy ennél rövidebb; a beszéd a gyermekek felfogását felül nem haladja és többször van énekléssel megszakasztva, minek czélja a gyermekek netalán aluszékony figyelmének újból felélénkítése. Ez alkalommal tartott beszéd Péld. 23:26 alapján volt a gyermekek felfogásához mértén, gyönyörűen és vonzóan kidolgozva.

Most tárgyamát befejezvé, a tért a munka mikéntjére tartozó utasításokat illetőleg tapasztaltabb és okosabb harcosoknak engedem át. Kívánom, hogy minél

előbb jöjjön el az idő, midőn a nép mély vallásos érzellemmel énekelje a nagy prófétával:

„*Szent, szent, szent a seregek Istene,
Dicsősége betölti az egész földet.*”

K. NAGY ELEK.

Hollandia egyházai.

Utrecht, 1885. mart. 25.

(Folytatás.)

Idők folytán a két lutheranus egyház között az elmentétek folytonosan enyésztek s úgy látszik, hogy 1874-ben, midőn egy evang. luth. lelkész egy ó-lutheranus papi állomást elfogadott, az utolsó válaszfalak is leomlottak. Nem leendő érdektelen megemlítenem a németalföldi lutheranus egyház egy sajátos intézményét. Ez az egyház ugyanis — bár a hollandusoknak kitünő, az eredetiből fordított — a reformatusok dortrechtli zsinatán elfogadott egész szentírás — s az 1866-ban szintén a reformatusok által elfogadott új-szövetség fordítása — bibliájok van — a szentírásnak a Luther német fordításából fordított hollandus fordítását fogadta el és használja, mint hiteles szöveget.

4. „*A keresztség-ismétlők társulata*” (de Christelijk doopsgeziude vereeniging) vagy az 1561-ben meghalt Menno Simonról, a ki újra szervezte volt a keresztség-ismétlők társulatát, *mennoniták*.

Jóllehet a reformatio korában a németalföldi keresztség-ismétlőknél is a gyermek-keresztség elvetése és a felnőtteknek megkeresztelése volt a legjellemzőbb sajátosság: mindazáltal ők már akkor, úgy első föllépőiktől, mint mindenféle prot. felekezetektől, főleg a centralisatio és szertartási egység teljes hiánya által különbözének. Az egyháztagoknak és az önkormányzati joggal bíró gyülekezeteknek teljes szabadsága jellemzi őket ma is. A hitvallásban épenséggel nem törekednek egységre. Bárki, gondolkozzék legyen akárhogy a christologiai, meg a soterologiai dogmákról, tagja lehet a társulatnak, ha bűneit szívből megbánta s a keresztyéni megszentelődésre kötelezte magát. A keresztség-ismétlők teljesen autonom gyülekezetei egy, Amsterdamban 1811-ben keletkezett társulat, „a keresztség-ismétlők általános társulata” által, a mely az összes keresztség-ismétlő közösségek segélyezését tűzte volt ki czéljául, egy egészséges foglaltatának össze. Ezenkívül, az egyes tartományokban levő gyülekezetek is együtt egyesületet alkotnak, a mely „*kör*”-nek nevezetik s a körbe tartozó gyülekezetek főleg a papi állomás megüresedésével járó bajokban segítik egymást. Mindenik gyülekezetnek az élén „egyháztanács” áll, melynek tagjai a pap, vagy papok és presbyterek, a kik a legtöbb gyülekezetben a férfiak által választatnak, de van néhány gyülekezet, a melyben a nők is választók, a kik rendszeren a többséget is képezik. A gyülekezet ügyefogyottairól az egyháztanács gondoskodik.

A legtöbb gyülekezet, alapításától elkezdve, csak olyan egyént választ lelkipásztornak, a ki valamely egyetemen nyert a theologiából oktatást; mások választanak olyant is, a ki magánosan — tudományosan képzett theologustól tanítatva — képezi ki magát; s voltak, végre, gyülekezetek, a melyekben tudományos-képzettség nélküli egyének lelkészkedének. Ezen utolsó eset 1866-tól fogva nem fordult elő s most csakis tudományosan képzett theologust választanak lelkipásztornak.

A keresztség-ismétlők gyülekezetei kevesbednek:

1874-ben 152 községök volt 270 papi állomással, 1815-ben 132 községök 173 papi állomással, s most 126 községök 126 papi állomással.

5. „*A remonstránsok testvérszövetsége*“ (De Remonstrantsche broederschap.) vagy az 1609-ik évben meghalt Arminius Jakabról elnevezve *arminianusok*.

A remonstránsok nevüket a remonstratiótól nyerék, a mely egy, több reformatus lelkész által 1610-ben Hollandia és Nyugat-Frisland államokhoz benyújtott panasz. Ebben — az egyház tanának ellenmondó véleményekre való utalás közben — a németalföldi hitvallomásnak és a heidelbergi káténak revisioja követeltetik. A remonstránsok panaszára a dordrecht-i nemzeti zsinat (1618—1619) felelt. Ez, mialatt az u. n. „öt reformatus canon“-t megállapítá, a remonstránsokat teljesen elítélte. Szután azon papok, a kik a zsinat határozatainak megtartására magokat nem kötelezték, hivataluktól megfosztatának és száműzettek. Azonban Orániai Vilmos halála (1625) után a száműzött papok rendre mind visszatértek hazájokba, hivatalukat visszakapták s Leydát és Kámpent kivéve, üldöztetések teljesen megszűnt. Ugyanabban az évben lépett fel nyilvánosan „a remonstránsok testvérszövetsége.“ 1633-ban egyházszervezetet kaptak s már 1634-ben fennállott Amsterdamban, papjaink képzésére, az 1873-ban Leydába áthelyezett papnöveldejük. A testvérszövetség változatlanul elfogadta a szent írást és megtartotta a confessioikat, csak hogy nem úgy, mint a hit sinormértékét, hanem mint annak kifejezését. Az újabb, 1861-ben megállapított és 1879-ben revidiált agendájok ezt mondja: „A testvérszövetség célja, a szabadság és türelem elvéhez való szilárd ragaszkodás által, a vallásos életet a Jézus Krisztus evangeliuma alapján mozdítani elő.“

A remonstráns gyülekezetek felett „a nagygyűlés“ (de groote vergadering) áll, a mely évenként egyszer ül össze. Tagjai: a professorok, a gyülekezetek lelkészei és képviselői. A gyűlés végzéseit kivitelével egy 5 tagú állandó bizottság van megbízva. A remonst. községek is apadófélben vannak: 1784-ben 31 gyülekezet volt 40 pappal; 1815-ben 26 gyülekezet volt 32 lelkésszel és 1870-ben már csak 22 gyülekezet 24 pásztorral.

A *katholikusok*:

1. „*A római katolikus egyház*“ (de Roomsche-Katholieke kerk). Miután Németalföld keresztényé lett, a mai Hollandia nagyobb része egyházi ügyekben a 695-ben alapított utrechti püspökségre bízott. Ez a püspökség egészen 1559-ig, mikor Utrecht is érsekséggé lett, a köl-ni érsekségnek képezé egy részét. A 16-ik század reformatioja megszünteté az utrechti egyháztartomány püspöki igazgatását. Ezen időtől fogva az egyháznagyok, a kik mint apostoli vikáriusok vezették a katolikusok ügyeit, daczára püspöki jellegöknek, az udvar által többé nem tekintettek valóságos püspököknek.

VÁSÁRHELYI BOLDIZSÁR.

(Vége köv.)

TÁRCSA.

ÖRTÜZEK.

XVIII.

Az egyes égitestek fejlődésénél öt időszakot különböztethetni meg, u. m. az izzó gőztömb állapotát, az izzó cseppfolyós állapotot, a felület lassankénti kihülé-

sét, az izzó folyékony anyag kitöréseit, az u. n. vulcanicus kitörések korát, s végre azon időszakot, melyben az égitest hovatovább kihül elannyira, hogy végre organicus élet csupán az egyenlítői öv körül létezhetik, míg végre ott is kihál minden élet, földünk ezen ötödik fejlődési szakban van jelenleg.*) Még néhány millió év s ő is halottcsendes leend, egyetlen organicus alak nélkül fog a nap körüli pályáján keringeni, mint most a hold földünk körül, míg végre többi bolygó-társaival együtt nagy valószínűséggel a napba zuhan mintegy vissza, a mikor naprendszerünk egész tömege talán más világtestek, kihalt, összeomlott naprendszerekkel egyesülve, összeütődve, ez ütődés oly meleget idéz elő, a mely képes leend mindent ismét gáznemű anyaggá változtatni, s így a csodás játék ismét kezdődhetik előlről.

Igazán gyarló elménk megáll, ha a végtelen világok megmérhetlen terébe oda gondoljuk porszemnyi valónkat s ugyan ki merne belefogni kimagyarázásába e nagy mindenség első alapokának?! Ki mehet végére a myriádokat meghaladó égitestek életének: ki tudja, hogy a képzelt öt fejlődési folyamat melyik fokán állanak azok egyenként; ki tudja, hogy az összes világrendszerek hány-szor pusztultak el már salakultak újra szervezett rendszerekké?! Ember! csodáljuk merészségedet s mély kutató értelmeket, de a nagy talány megfejtése örökre kívül marad kutatásid, eszmélődésid körén; s te, ki az örök változás törvényét oly jól ismered, tudni fogod, hogy saját gyarló munkád még csak szóba sem jöhet ott, hol világok születnek és halnak el hirtelen; neked tudnod kell, hogy hiába bölcsekedel főlebb e föld szűk körén, melyhez kötve maradsz, bármily magasra repülsz is elmédvel, s midőn nyugtalan értelemmel tülléped e föld határait, a sejtelmek és kételyek sötét birodalmába lépsz, melyben élve elveszel, ha segítségedre nem siet az a gondolkozó kéz, kihez egyedül a hit szárnyain emelkedhetel

Ha a világ fennállásának ezen teoriáját említjük is meg, mint a modern tudományos előhaladás egyik vívmányát, a mikor csodálattal hajlunk meg mélységei felé, ugyanakkor azt is el kell ismernünk, miszerint ez örökké kelő s muló végtelenségnek, világok mulása s születésének tudata inkább lesújtó, mint bátorító reánk nézve, mert e kimagyarázhatlan örök körforgás, átalakulás között egy egységes célú emberi értelmünkkel soha fő nem ismerhetünk, s e tekintetben talán legjobb leend megfogadni a költőnek eme szavait:

„Erről fiam ne gondolkozzál,
Jobb lesz neked nem tudni ezt!“ (Vajda J.)

*) Proktor angol csillagász hozzávető számításai szerint a föld, mint önálló égitest, körülbelül 500 millió év óta áll fenn. Ebből mintegy 100 millió év a gőzszzerű állapotból a folyékony és szilárd állapotba való átalakulással telt el. 200 millió évig a hőség még mindig oly rendkívül nagy volt, hogy élő lények ezen idő alatt elő nem állhattak, s így csak mintegy 100 millió éve annak, hogy földünk mostani állapotában van. Proktor ez állításait a többi égi testeknél észlelt viszonyokra állapítja. A hold ő szerinte 420 ezer év előtt oly állapotban volt, mint most a föld s ez 25 millió év múlva lesz azon állapotban, mint a minőben a hold most. E fejlődés közben azonban a föld felületén levő vizek mind felszivódnak, vagy azon óriási repedésekben tűnnek el, melyek a föld kérgében a mindinkább növekvő kihülés folytán előállanak.

S a föld gyermeke talán legjobban is teszi, ha ideiglenes tanyája szük körén túl vágyaival nem emelkedik s megnyugszik, ha e földön létének mintegy a körülmények által előirt célját fölismerve, azt az adott viszonyok között úgy töltheti be, a mint egymáshoz való viszonyunk, helyzetünk ezt mulhatlanul megköveteli. A mely állásponton aztán az erkölcs, az erény célja sem hat tul emberiességünk körén s épen azért annál becsebb kell, hogy legyen ez előttünk, mint földi életünk egyedüli kizárólagos célja, mely egyenesen reánk nézve bir legnagyobb fontossággal. Ide megy ki korunk világnézete az emberi élet egyetemes célját illetőleg.

SZALAY KÁROLY.

Egyházmegyei élet.

(A küüllői ref. egyházmegyéből.)

Tavaszi közgyűlés.

A küüllői ref. egyházmegye ápril hó 16 án és 17-én tartotta meg tavaszi közgyűlését Dicső-Szt.-Mártonban, szokatlan élénkség, eleven érdeklődés között. A gyűlés tekintélyét nagyban emelte gondnokainknak csaknem teljes számban jelenléte. A lelkészi kar is nagyon szép számmal volt képviselve.

Folyó hó 16-án d. e. 9—10 óra között a megyeházához jöttünk össze, hol esperes-elnök atyánkfia meleg szavakkal a gyűlést megnyitotta. Igazoltatott ezután a szőkefalvi ref. egyházközség ujonnan választott képviselője: mltsgos Kabos Ferencz ur általános öröm és éljenzés között. Kabos ur a fiatal generatio tagja, telve gazdag ismeretekkel, vallásos buzgósággal és lelkesedéssel. Egyházmegyénk méltán reméli benne a buzgó pátronust s idővel egyik vezérférfiát.

Ezután esperes-elnök atyánkfia felhívta a gyűlés tagjait, hogy kövessék őt az Urnak hajlékába, hol a megemlékezés és kegyeletes elismerésnek adóját kell lerónunk néhai Nagy Péter feledhetlen püspökünkkel szemben. Ott, a helyi dalkör szép éneke után, melyért Nagy János áll. iskolai tanító urat, mint a dalkör vezetőjét, illeti az elismerés, nt. Benedek Ferencz esperes lépett a szószékre, apostoli buzgósággal az ünnepelt emlékéhez méltó imát mondva. Emlékbeszédet Benkő Sámuel héderfái lelkész mondott, alapul véve fel Pál apostolnak Thessalonikabeliekhez írott I-ső levele II-ik része 19. 20. verseit. Ezek alapján találó vonásokkal emlékezett meg feledhetlen püspökünkről. Mint tanárt, lelkészt, főpásztort és családapát tüntette fel a néhait.

A dalkör bezáró éneke után elhagyva az Ur hajlékát, az alispán ur szives engedélyezése folytán a megyeházához tértünk vissza a gyűlést tovább folytatni. Tárgy-sorozat rendén az esperesi jelentést hallgattuk meg. Annak egyes pontjai hosszabb vitát provokáltak. Különösen az a része, mely arról szól, hogy a tagosítás által néhány egyházközségünknek tetemes kárai történtek, szolgált alapul hosszabb eszmecsere. A közgyűlés kimondja, hogy jövőre az egyházmegyei tanács, illetőleg annak elnöke figyelmeztesse előre azon egyházközségek előljáróságait, hol a tagosítás életbe akar lépni, érdekeik megóvására, azon utasítással, hogy az egyházközségek előljáróságai s mindenek felett maga a lelkész tétetik felelőssé a netaláni mulasztásokért. Az idő előre haladván, a gyűlés délutánig szünetelt.

Délután 3 órakor kezdődött és folytatott tovább

a tanácskozás. Tárgyaltattak igazgató-tanácsi leiratok. Szőnyegre került a codificatio kérdése, de mert elnöklő esperes atyafi jelentése szerint az egyházmegye véleménye e tárgyban — kivéve a püspöki egyházak jövő beosztását tárgyzó véleményt — már fel lett terjesztve az igazgató-tanács-hoz, tanácskozás tárgyát csakis annyiban képezhetne volna, a mennyiben az a püspöki egyházaknak az egyes egyházmegyékbe való bekebelezését illeti.

Az erre vonatkozó véleményes jelentés elkészítésére egy bizottság neveztetett ki azon utasítással, hogy azt az őszi rendkívüli közgyűlésre terjessze be. A confirmatio kérdésében Nagy Domokos kutyfalvi lelkésztársunk beadott indítványa fogadtatott el, melynek értelmében a confirmatio idejének meghatározásánál minimum gyanánt a 13 év, maximumképen pedig a 15 év lett elfogadva.

Következett volna a tanügyi előadónak még az őszi közgyűlésről elmaradott jelentése meghallgatása. Tanügyi előadó atyánkfia most sem tehetett részletes jelentést, mivel sokan vannak még most is, kik a mult évről nem küldték be az adatokat. Közgyűlésünk utasította esperes aafiát, hogy a hanyagokat szigoruan hivja fel mulasztásaik azonnali teljesítésére. Tanügyi előadónak pedig megadatott kérésére azon jog, hogy részletes jelentését — ha az adatokat kezéhez kapja — megtehesse a kerületi tanügyi előadó urhoz.

Gyámintézetünk zilált anyagi viszonyainak rendezésére az őszi közgyűlésen egy bizottság lett kinevezve, ennek jelentését kellett meghallgatnunk. A mondottakból meggyőződhattunk arról, hogy sok itt a tennivaló még. Egyébiránt az ez ügyben kiküldött bizottság megbízásában elég lelkiismeretesen járt el, de mert beterjesztett jelentése annyira szétszórt, miszerint egy egyöntetű határozathozatalnak alapját nem képezheti: visszautasított az illető bizottsághoz azon megjegyzéssel, hogy a hiányok pótlása, a részletek összegezésével véleményét az őszi közgyűlésre ismételve tegye meg. Tárgyaltattak még az egyházmegye beléletére vonatkozó indítványok. Véleményadás végett egyes bizottságoknak adattak ki.

A reform. közalaphoz beérkezett kérvények elbírálása 17-re maradt. Ugy az egyházak, mint a lelkészek részéről folyamodványok feles számmal érkeztek. Az egyházmegyei közgyűlés jó belátása szerint bírálta el azokat.

Meg kell emlékezni még a gyűlés folyama alatt megalakult „papi értekezlet“-ről. Az egyházmegye három fiók-körre oszlott fel. Gyűlést tartanak évenként egy vagy kétszer. E fiókkörök aztán működéseikről beszámolnak a központi papi értekezletnek, melynek megtartási ideje ezután lesz meghatározandó. Ez értekezletektől sok üdvöst, sok hasznost várok én! Vajha ne lenne muló láng a tapasztalt lelkesedés, mely fellobbanása után azonnal elveszti világosságát s örökre megsemmisül, nem hagyva maga után más emléket, mint ama pillanatnyi fényt, mely arra lett volna hivatva, hogy mellette az eltévedt utas helyreigazítsa eltévesztett lépéseit, de hirtelen tovatünése által még nagyobb zavarba ejtette a ráfigyelőt! Ez is egyike lesz azon utaknak, melyek vallásos életünk megújulásához vezetnek.

NEMES ÁRPÁD,
ref. lelkész.

A LEKÉSZ A GYERMEKVILÁGBAN, A SERDÜLŐK ÉS FELNÖTTEK KÖZÖTT.

(Folytatás.)

B) A lelkész a serdülők között. (12—15 évig.)

Nemcsak országos törvény, de az ész törvénye is parancsolja, mely szerint a tanításnak s tehát a vallás-

oktatásnak sem szabad bevégeznie a tulajdonképen szorosán vett iskola-kötelezettség éveinek leteltével. Az ismétlő iskola feladata az eddig tanultak ismétlése, felfrísítése egyes kiválóbb pontokra való rámutatás által, a szerzett ismereteket gyarapítani, vagy legalább a meglévőket megtartani és a serdülőket, a mennyire lehetséges, önképzésre szoktatni, önálló gondolkozásra képesíteni, hogy ez által egyéniségük, jellemük bizonyos határozottságot nyerjen. A jellemképzésre, a gondolkozásnak önállóvá tételére pedig alig van bármely oktatásnak akkora befolyása, mint épen a vallástanításnak, a mely ez általános képzés szempontjából különösen, de a melletti még azért is szükséges, hogy a serdülők gyarapodjanak, előbb menjenek a vallásos ismeretekben, erős gyökeret verjenek b'ökben a vallásos érzés s így, midőn konfirmáljuk őket, valóban erősek is legyenek a hitben. E szempontból is elkerülhetetlenül szükséges tehát a serdülők vallásoktatása, szükséges, hogy a lelkész a bibliával kezében legyen a serdülők között. Hogy mikor legyen a lelkész a serdülők között, mikor tanítsa őket, arra általános szabályt adni nem lehet, legtöbb esetben helyi körülményektől függ, de hogy alkalmat találhat, ha akar, erre minden lelkész, azt teljes bizonyossággal állithatom.

Én a serdülők vallásérkölcsi oktatását a vasárnap delutáni templomozás után szoktam végezni és pedig oly formán, hogy a bibliából — ó- és új-szövetségből — egyes kiválóbb történeteket olvastatok fel, azután értelmezem azt, rámutatva a főbb vonásokra s ezáltal kidomborítva mintegy az ott szereplő egyéneknek szellemképét, jellemét. Az ó-szövetségben Noehtól — a Makkabeusokig, az új-szövetségben Jézus Krisztustól, Keresztelő Jánostól — Pál apostolig különösen Jézus Krisztus példázataiban, a vele összeköttetésben levő, vagy hozzá utmutatásért, tanácsért folyamodók előre megállapított renddel való — felmutatásában, bő anyagot találunk tanításunkhoz. Ezen, vagy ily forma tanítással aztán nemcsak azt érjük el, hogy a növendékek a vallásos ismeretekben gyarapodnak, hanem azt, hogy oly képcsarnokot, oly jellemképeket ültetünk mintegy át szellemiségükbe, melyek között az élet minden viszonyaiban találunk egyeseket, kik mint példányképek, bátorító, vigasztaló, általában felemelő, nemesítő hatással lesznek reájuk.

Ha jó módszerrel, teljes buzgalommal vezettük a gyermekeket — a mint kiléptek a család köréből, melyre hatni, hogy ott a gyermekek jó irányban indíttassanak utnak, szintén sok módja és alkalma van a lelkésznek — akkor aztán nem sok fáradságba kerül a konfirmációra készítés, akkor és csakis akkor elég aztán az ur asztalához készítésre a kiszabott 6—8 hét tanítási idő. Ez esetben ugyanis nem kell lázas sietséggel ide-oda kapkodnunk, nem kell gondolkoznunk, hogy mit is tanítsunk csak és mit hagyjunk ki, nem kell mintegy tölcserrel töltenünk a tudományt a konfirmandusok fejébe, mert kis feladatát eleitől kezdve lelkiismeretesen végezte a konfirmációi káté vezetése mellett, ilyenkor — csak rendszerbe foglalja — folytatja az ismereteket, melyeket a növendékek már elsajátítottak.

JANCSÓ LAJOS.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. május 2.

— A tiszántuli egyházkerületi közgyűlésről múlt szombaton megszakitott tudósításunkat az

alábbiakban folytatjuk: *Tisza Kálmán szombaton érkezett meg. A főrendiházi képviseltetés ügye — miért a miniszter első sorban lejtött — csak d. u. került tárgyalásra. E tárgyban — mint irtuk — a konvent nézetét, hogy t. i. az összes prot. püspökök és főgondnokok tagjai legyenek a főrendiháznak a felső-szabolcsi egyházmege azal toldotta meg, hogy ellenesetben egyetlen egy püspök vagy főgondnok se menjen a főrendiházba. Hasonlóképp hangzott a debreczeni egyházmege indítványa. Tisza Kálmán, mint a nagyszalontai egyházmege gondnoka, nagy hatásu beszédben fejté ki, hogy azt kívánni, miképp minden törvény megalkotása előtt mindazok meghallgatassanak, kiknek érdekeit az érinti, annyi volna, mint minden törvényhozást lehetlenné tenni. Különben is azért ülnek protestáns férfiak a törvényhozási testületekben? hogy ott az egyházak felfogásának és érdekeinek az országos érdekek keretén belől érvényt szerezzenek. Utalt a protestáns egyház dicső multjára; ebben nem lát példát arra, hogy az egyház egy diszes és hasznos jogot, melylyel megkínáltatott, visszautasított volna. Kérte az egyházkerületet, térjen napirendre. Kiss Albert, dr. Tisza István, Urai Imre, Thaly Kálmán, Váradi Gábor hozzászólásaik után a vita igen hosszura nyulva, másnapra halasztatott. Eloszláskor a kérdés még kétes kimenetűnek ígérkezett. Vasárnap a főiskolai imateremben isteni tisztelet tartatott, mire megkezdődvén a gyűlés, Váradi Gábor, Nagy Lajos, Ritoók Zsigmond, György Endre és Ujfalussy Sándor beszédeik után Tisza Kálmán állott fel és nagyhatásu zajos helyeslésekre alkalmat adó beszédet tartott. Nem köszönné meg, — mondá — mint protestáns ember, azt az ajándékot, melyet úgy kapnánk, mint a hogy sokan akarták. Azt akarták ugyanis, hogy az egyházkerületek képviselőiket maguk válaszzák. Nézetem szerint a leghelytelenebb eljárás volna, bevinni a mi egyházaink kebelébe a politikai harczot és háborut. Ha azt akarjuk, hogy magyar és orsz. protestáns egyházunk legyen, egyházunk beléletébe az egyéni küzdelmet bele plántálni nem lehet. Beszéde végén önérettel tört ki: Hogy a demokracita-conservativ egyházszervezet micsoda? — végzé — Szőke János tett ilyenről említést — azt valóban nem értem; azonban arra, hogy a protestans autonomiát s a protestans jogokat védeni fogom, megesküdtem én is, megesküdtem a főtiszteletű püspök urral együtt s hivatkozom arra, hogy ezen eskümet megtartottam. A mit tehát ellenem e szempontból felhoznak, az nem egyéb, mint a levegőnek nagy szavakkal való megterhelés. (Zajos helyeslés.) De hát nem fogok ezek felett vitatkozni; tisztelem mindenki meggyőződését, de egyuttal figyelmeztetni fogok, hogy ha a püspökök és főgondnokok választását csak úgy tartja valaki jónak, ha az a zsinatban népképviselő útján történt, akkor az nem helyes. Ismétlem, mint tegnap is mondtam, nem szükséges hozzá semmi elszántság, hogy valaki azt mondja, hogy nem kell nekünk ezen jog: senkit érte bántani nem fognak. Ha az el nem fogadást egyes egyének elfelejtik is, de mégis megmarad egy, a nevetségesség, mely az egyházat fogja sujtani. Ezt pedig tenni az egyháznak nem szabad. (Hosszan tartó zajos éljenzés.) — Három órakor szavazásra került a sor. Névszerinti szavazás kéretvén, Vályi elnök így tette fel a kérdést: „Elfogadja-e a közgyűlés Tisza Kálmán indítványát. Igen, vagy nem?” Beadatott 56 szavazat, ebből igennel szavazott 38, nemmel 18, távol volt 15 képviselő, s így az 20 szótöbbséggel elfogadtatott (Nagy éljenzés.) A miniszterelnök az esteli vonattal visszautazott Budapestre. Déiután az egyházkerület több apró ügyet vett elő. A népiskolai tankönyvekre hirdetett pályázatnál díjat nyertek: Gergely Károly „Keresztény*

Egyháztörténet és dr. Fodor Ferencz „Természettan“ cz. műve. Hétfőn a zsinat bezáratott.

— **Br. Bánffy Dezső jubileuma.** Egyházi életünk e köztiszteletben álló munkás férfja főispánságának 10-ik évét folyó év május 12 én tölti be. Azon érdemek méltatása, melyeket báró Bánffy Dezső a közszolgálat s különösen megyéje érdekeinek előbbrevitele körül, páratlan kitartással folytatott személyes munkában szerzett magának, a megye több fiát azon elhatározásra vezette, hogy e napot a megye lakosai a hála és elismerés ünnepnapjává tegyék. Az ünnepélyességek végrehajtására alakult végrehajtó bizottság, melynek élén gróf Kornis Viktor áll, a megye minden fiának lelkes támogatásában részesül.

— **Katholikus püspökség Budapesten.** Neszveda István váci nagyprépost és felszentelt püspök jelenlegi bérmálási körútján Veresegyházán igen érdekes eszmét pendített meg Magyarország ezredéves fennállásának emlékére. Ugyanis ez alkalomra Budapesten, mint az ország fővárosában egy önálló püspökség és káptalan létesítését czélozta beszédében. Az eszme annyira hatott a jelenlevőknél, hogy midőn a püspök e czélra 1000 frrtai személyesen megkezdte az aláírást, 2485 forintot irtak alá az öt környező papok és előkelő férfiak. Indítványozó az ügyet az ország primásának kezei közé fogja le tenni.

— **Az ágostai hitvallásu egyház gyűlése** a tanárjelöltek viszonyainak rendezését illetőleg elhatározta, hogy az 1883. XXX. törvénycikkre való tekintettel, fel fogja hatalmazni az országos consistoriumot mindazon intézkedések megtételére, melyeket alkalmasnak tart, hogy tekintettel a középiskolai tanárjelöltekre, az állami törvényekbe, különösen pedig az 1883. XXX. t.-cikkben való ütközés mellőztessék.

— **Keresztény-üldözés** volt Khinában, Khina-Yunnan tartományban. Cseng-Kong-Tas alkirály parancsára legyilkoltak egy csomó európaít, katolikus és evangélikus missionariusokat.

KÖSZÖNET ÉS ELŐSMERÉS

a sz.-udvarhelyi ev. ref. collegium előljárósága által 410—1884. szám alatt kibocsátott *fölvívásra* befolyt adományokért.

(Folytatás.)

- 121. Lányi Imre 1 frt.
- 122. Dr. Kassay Albert 50 kr.
- 123. Bedeházi János 1 frt.
- 124. Borbáth Dani ügyvéd 1 frt. N. N. 30 kr.
- 125. Görög Károly ellenőr 1 frt.
- 126. Dr. Mezei Ödön 4 frt. Heimburg Ottó 1 frt.
- 127. Magyarósi István zilahi ref. pap 1 frt.
- 128. Demeter Sámuel zágoni ref. pap 1 frt.
- 129. Dáné Mózes alsó-sófalvi ref. pap 1 frt.
- 130. Üsen Sándor Héjjasfalváról 2 frt.
- 131. Bedő Ferencz pethi pap 1 frt.
- 132. Demeter Lajos ref. lelkész 1 frt.
- 133. Soós Farkas fiatfalvi ref. pap 60 kr. Mester János 20 kr. Péterfi Ferencz 20 kr.
- 134. Jakab Dénes n.-solymosi ref. pap 50 kr. Biró

János 20 kr. Nagy Mózes tanító 20 kr. Jánosi Mihály 10 krajczár.

135. Bartha Imre ref. lelkész 1 frt.

(Folyt. köv.)

Püspöki körölvények.

Nagy. Szász Domokos helyettes püspök a következő körölvényeket

bocsátotta ki:

Tudásul:

539—885. A n.-enyedi egyházmegyébe keblezett, 350 frtnyi javadalommal járó g. kereszturi IV. oszt. papi állomásra, 1044—884. sz. a. közzétett pályázati hirdetésben jelzett pályázati határnap meghosszabbításául ezennel f. hó 15-ikét tűzöm ki, megjegyezvén, hogy a már beadott folyamodványok érvényeseknek tekintetnek.

Kolozsvártt, 1885. május 1.

SZÁSZ DOMOKOS,
erdélyi ev. ref. h.-püspök

Szerkesztő postája.

A *kiadóhivatal* olvasóinkat a hátrálékok beküldésére s az esetleg hiányosan beküldött pénz kiegyenlítésére kéri. — s.— Az egyházmegyei tudósításra csak jövő számban térhetünk. A tervezett cikkekre nézve csak egyet, — rövideget kérünk. — *K. N. E.* Szerit ejtjük; de kis vártatva. Annyi komoly és derék cikk küldetett még be, hogy sort kell tartanunk. — *O. W. S.* jövő számunkban.

PÁLYÁZAT.

A f. é. május 28-án és következő napjain tartandó erdélyi ev. ref. egyházkerületi közgyűlésen a maros-vásárhelyi ref. collegium főgymnasiumánál üresedésben levő, illetőleg ujonnan szervezett s rendezesített következő tanszékek fognak választás utján betölteni:

1. Görög s latin nyelvi s irodalmi tanszék;
2. Magyar nyelv s irodalmi tanszék; ehez esetleg a latin nyelvnek az alsóbb osztályokban való tanítása van kötve.

E tanszékek mindegyikének évi javadalma: 1100 frt készpénz (egyezer száz forint), azaz 900 frt fizetés és 200 frt lakbér-illetmény. A pályázók kötelesek életkerukat, vallásukat, eddigi szolgálataikat, erkölcsi viseletüket és az illető tudományszakra képesitettőségüket szabályszerűen igazolni. Kérvényeiket f. é. május 15-ig bezárólag, az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsához (Kolozsvártt) nyujtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvártt, 1885. ápril 19-én tartott üléséből.

Az elnök helyett:

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Segélyezés a házipénztár-alapból. — Püspöki látogatás. (Kálmán Farkastól.) — Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből. (Major Károlytól.) — Hollandia egyháza. (Vásárhelyi Boldizsártól.) — A lelkész a gyermekvilágban. (Jancsó Lajostól.) — Kimutatás. — Az áll. igazgatótanács üléséből. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

Segélyezés a házipénztár-alapból.

— Az áll. igazgatótanács javaslata a közgyűléshez. —

A lapunk más helyén jelzett javaslat szószerinti szövege így hangzik:

Főtiszleletű Egyházkerületi közgyűlés!

Múlt évben tartott egyházkerületi főt. közgyűlés 22. jegyzőkönyvi szám alatt kelt határozatával az egyházkerületi házi pénztár-alapból szegény egyházközségeinkben a papi és tanítói állomások fenntartására elhatározván a már folyóvá tett 1000 frton felül ugyancsak még egy 1000 frt segélyösszeg kiutalását: igazgató-tanácsunk felhívást intézett mindenik egyházmegyéhez, hogy a papi és tanítói állomások fenntartására képtelen egyházközségeket figyelmeztessék a segélykérvény beadására kitűzött határidőről s a beadandó kérvényeket az egyházmegye m. kt. közgyűlése véleménye kíséretében küldje fel.

Ezen felhívásra 12 egyházmegye küldött fel segélykérvényeket és pedig névszerint: vajda-hunyad-zarándi, nagy-enyedi, kolozs-kalotai, deési, széki, nagy saji, görényi, marosi, szebeni, udvarhelyi, erdővidéki és sepsi egyházmegyék.

Felterjesztetett összesen 45 kérvény, melyekben összesen 5125 frt évi segély rendszeresítéseért folyamodtak az egyházmegyék, a kérvényekre tett ajánlatukban 3770 frt segély kiutalására tettek ajánlatot.

Ugy a kérvényezők nagy száma, mint a kért, valamint az egyházkerületek által ajánlatba hozott segélyösszegek aránytalan nagysága bizouyságot tesz a mellett, hogy papjaink és tanítóink tulnyomó nagy része az egyházhivatalnokok fizetései mennyiségét feltüntető kimutatásban jelzett csekély jövedelemből állásukat megillető s

hivatásuk betöltésére nélkülözhetlenül szükséges anyagi függetlenséggel nem élhetnek meg; s mivel anyaszentegyházunknak kiváló érdekében áll, hogy papjaink és tanítóink ne legyenek kényszerítve nagyon csekély fizetésük pótlása végett mellékkereset által idejük és munkásságuk nagy részét hivatásuktól eltérő s önérzetüket, a pályájuk iránti szeretetet s buzgóságot megsibbasztó kenyérkereset sulyos terhét hordozni: nagyon is eljött annak ideje, hogy az egyházközségek csoportosítására nézve a főt. egyházkerületi közgyűlés által 1879-ben megállapított tervezet valósulást nyerjen s ezáltal a papi s részben a tanítói fizetések legalább egyházközségünk egy részében emeltessenek; mert a házipénztárból eddigelé folyóvá tett 2000 frt segély a most feltüntetett szükséggel szemben is nagyon csekély, holott több egyházmegye s azok között számos szegény egyházközséget számláló küllői egyházmegye sem adott be egyetlen kérvényt sem, holott csak ezen egyházmegyében öt oly papi állomás van, a melylyel egybekötött fizetés nem megy 300 frtra és 29 oly tanítói állomás van, mely még 200 frttal sem javadalmazza tanítóját.

Ily körülmények között igazgató-tanácsunk legfőképpen csak a már létező állomásokkal egybekötött fizetések némi emelésére s ez által ez időben való fennállásuk előmozdítására terjesztette ki figyelmét s csak az egyetlenegy detrehemi lévítai állomás az, mely most szerveztetett és főleg épen a házi pénztári segély alapján, melynek javaslatba hozását indokolja az ottan elszigeietlen élő csekély számú hiveink nemzetiségi és vallási beolvadásuk oly nagy veszélye, hogy az időkérdés egyuttal létkérdéssé vált.

Épen az oly sokfelől mutatkozó szükség miatt volt kénytelen igazgató-tanácsunk javaslata megtételénél a segélyezésre ajánlott állomások részére csakis csekély fizetésjavításokra szoritkozni, a mennyi azon állomások ez idő szerint való fentartására nélkülözhetlen és így inkább csak a momentan segélynyújtásra volt tekintettel, nem pedig az illető állomásoknak tisztességes s jelen követelményeknek megfelelő javadalmazására.

Bármily csekélynek tűnjék is fel azonban az eddig adott és ezúttal nyújtandó segély, hálásan emlékezik meg igazgató-tanácsunk azon hitbuzgó és áldozatkész hiveinkről, kik az egyházkerületi házipénztár megalapításához hozzájárultak, mert alkalmat nyújtottak arra, hogy ezen csak most teremtetett alapból biztosítani 38 állomásnak ez idő szerint való fentartását s ezáltal a felekezeti s nemzetiségi érdekek ápolását.

Ezek előrebocsátása után az 1000 frt segélyösszeg rendszeres kiutalásának megállapítására nézve igazgató-tanácsunk a következő részletes javaslatot terjeszti elő:

I. A nagyenyedi egyházmegyéből.

Alsó-, Felső-Detrehem és kooki diasporákban élő hiveink magyar nemzetiségének fentartása végett lévitai állomás szervezésére. 120 frt.

II. Deési egyházmegyéből.

- a) Kendi-lónai egyházközség csakis 109 frttal javadalmazott énekvezér-tanítói állomása fentartására 40 frt.
 b) Válaszuti egyházközség 131 frt fizetéssel egybekötött énekvezér-tanítói állomás biztosítására 40 frt.
 c) Kérői egyházközség énekvezér-tanítói 158 frt fizetésének emelésére 25 frt.

III. Kolozs-kalotai egyházmegyéből.

- a) Daróczi egyházközség 60 frtot tevő énekvezér-tanítói fizetése emelésére 50 frt.
 b) Patai papi állomással egybekötött Darvai alapítványi kamatoknak 6%-ról 5%-ra leszállításával kevesbedett fizetésemelésére 25 frt.
 c) Egeresi egyházközség papi fizetésének 20 és az énekvezér-tanítói fizetésének 15 frttal emelésére 35 frt.
 d) M.-kereki egyházközség 80 frtot tevő fizetése emelésére 25 frt.

IV. Széki egyházmegyéből.

Baczei egyházközség énekvezér-tanítója 100 frt fizetésének emelésére 100 frt.

V. Nagysajói káptalanból.

- a) Szászmatéi egyházközség 100 frtot tevő énekvezér-tanítói fizetése emelésére 100 frt.
 b) Szász-czegői egyházközség papi fizetése emelésére 40 frt.

VI. Görgényi egyházmegyéből.

- a) Tancsi egyházközség papi fizetése emelésére 60 frt.
 b) Kisilyei lévitai fizetésnek — mely 135 forintot tesz — emelésére 50 frt.
 c) Kőbölkúti tanítói állomással egybekötött 100 frt 34 kr fizetés emelésére 60 frt.
 d) Erdő-szengyeli lévitai állomással rendszeresített 110 frt fizetés emelésére 50 frt.

- e) Abafái egyházközség énekvezér-tanítói 152 frt fizetés emelésére 40 frt.

VII. Marosi egyházmegyéből.

- a) Bócsi leány-egyházközség 104 frtra becsült lévitai fizetése emelésére. 30 frt.
 b) Bedei leány-egyházközség 136 frtot tevő lévitai fizetése emelésére 25 frt.
 c) Maros kereszturi egyházközség 126 frt tanítói fizetésének emelésére 25 frt.

VIII. Széchenyi egyházmegyéből.

Alamori egyházközség 160 frtot tevő énekvezér-tanítói fizetése emelésére 40 frt.

IX. Udvarhelyi egyházmegyéből.

Héjasfalvi egyházközség énekvezér-tanítói fizetése emelésére. 20 frt.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató-tanácsának Kolozsvárt, 1885. május 3-án tartott üléséből.

Püspöki látogatás.

— Szász Károly utja. —

Mohács — Kölköd.

A ki erről hű képet akarna irni, kisérnie kellene szeretett főpásztorunkat mindenüvé körutjában. Miután azonban nekem a szerencse nem juthatott, leírom azt, a mit láttam, ha a t. szerkesztőség szorítand számára egy kis helyet.

Mindenesetre nagyon jól mondá az öreg *Ballagi*: — a püspöki látogatás iránt gáncsolkodóknak — „nagyon helyes, hasznos és üdvös intézmény ez!” én most nem fejtegetem, csak egyszerűen leírom azt, a mit tapasztaltam.

Miként a kiadott utazási terv mondja, szeretett főpásztorunk ápril 25-én este érkezett *Bajára*, másnap — vasárnap levén — predikált s végezte hivatalostéendőit. Innét az estéli hajó indult *Mohácsra*, hova is éjfélutáni fél egykor érkezett.

Már napnyugta után hullámzott a nép az utcákon, nagy tömegeket láttunk erre-arra zászlókkal vonulni, a lovaslegények száguldoztak, általában a roppant kiterjedésű s népes *Mohács* város, — melynek csak egytizenötödét teszi a kálvinista magyarság, — nagymérvű készüléssel várta a kálvinista püspököt, úgy, hogy mire az idő éjfél felé járt, a kikötő tájékán — a szó teljes értelmében — mozogni is alig lehetett. Midőn a hajó az emlékezetes *Csele* patak táján feltűnt, három tarackklóvés adá meg a jelt, hogy rendelkezünk.

A mohácsi önkéntes tüzoltók sorfalat álltak lobogó fáklyákkal. Valami csodálatos éjszakai világítás volt ez! A kikötő előtti roppant raktár számtalan lámpái égtek, a hold teljes fényében ragyogott, az ablakok kivilágítva, ezek és a fáklyák veres fénye világot vetvén a dús lombozatu fák nagy tömegére s az ezernyi-ezer népre: valami meglepő képet nyujtanak.

A hajó fél egykor kikötött. — Mi ott állottunk a kikötő hidja előtt néhány lépésnyire — félkörben. — E félkör közepén állott *Mohács* város derék birája, t. *Bubreg* ur, balján tanácsbeli és képviselőtársaival, jobbján a *felsőbaranyai* esperes nt. *Kovács* Antal ur is még 8 lelkeszszel. (Ne tessék e szám kevésül, mert a felsőbaranyaiak egy napi járásra esnek Mohácstól.)

A hajó tehát kikötött. — A derék hajós-kapitány senkit se bocsátott ki a hajóból. A püspök jött a hidon egyedül s a mint a partra lépett, felharsant ezernyi ezer ajakról a kiáltás! *Éljen Szász Károly!*

Zászlók, fáklyák lobogtak, az éljenriadalt száz visszhanggal verék vissza az épületek és Ő ott állott pár pillanatig, a parton, hosszú fekete utazó öltönyében, ezüst-fehér hajával, mint egy ó-testamentomi próféta tünt fel előttünk; majd csendes léptekkel az üresen hagyott téren át — félkörünk elé lépett; (itt egy kis intermezzo történt, mely azonban csak egy röpké pillanatig tartott, de annál kedvesebb és édesebb volt; a félkör szélén állott az én régi kedves kenyeres pajtásom *Nagy Ignác*, a kölkei pap, hozzá lépett, kezét nyujtott neki s „*kedves Náci*“ megszólítással üdvözlé, — majd engem pillantván meg mellette, mindkét kezével egybefogá arcomat — mely rendes szokása, mikor velem találkozik — s „*itt van Farkas, kedves Farkas*“ szavakkal vidámitá az én lelkemet! Ebből láthattuk, tapasztalhattuk, hogy a mi szeretett főpásztorunk a *szívét hozta el nekünk mindnyájunknak*, azt a drága kedves szívet, mely már oly sok virágot termelt, a mióta dobog!) megállt a bíró előtt, ki is rövid, de meleg hazafias szavakkal üdvözlé a város nevében, mire a főpásztor — a nála megszokott és utánozhatlan szónoki nyomatékossággal — szinte röviden fogadá s köszöné a meglepő tisztességtételt. Ezután esperesünk üdvözlé bibliai hangon, apostoli buzgósággal, röviden; melyre hasonló hangulatu válasz következett.

Ekkor léptek ki a hajóból kísérő társai: *Szilády Áron* a megválasztott új főjegyző és országos tudós, — nt. *Kármán Pál* alsó baranya-bácsi esperes és nagyságos *Gál Péter* s-gondnok s rövid bemutatás után a készen váró kocsikra ülénk.

Nagyszámu lovaslegények léptettek elől, kisebb nagyobb zászlók s fáklyákkal, utánuk a püspököt vivé a derék bíró egy diszfogaton, melyet t. *Mindszenti* ur szivessége ajánlott fel, a lovakat maga, e kiváló kedvességű ur hajtván; a diszhintó mellett kétfelől a derék tűzoltók lépdelenek, fáklyákkal, kívül rajtuk lovas legények zászlókkal, utánuk nagy számu kocsis, megrakva mindenféle üdvözlőkkel.

Mohács város roppant területen fekszik, hosszan elnyúlva a Dunaparton, szinte öt negyed órára volt szűkség, míg a ref. paplakhoz értünk — lassu léptetésben. Az utcákon mindenütt áradozó néptömeg, az ablakok kivilágítva, a városháza előtt nemzeti színű transparent a zöld diadaliv tetején „*Isten hozott*“ felirással; a paplakon diszjelgő diadal-iv alatt bevonulva, a lelkész, *Máthé József*, presbyteriuma élén fogadá a főpásztort egy hatalmas beszéddel, melynek több jeles passusai közül kiemelem ezt: „a galilei tengeren szélvészektől hányatva küzd egy kis hajó, a mi egyházunk hajója, ez az elnyomatás szomorú korszakában, nincs senki, a ki a szélvészeknek parancsolna, hogy csendesüljenek le, Ti ott ültetek a hajóban, küzdöttetek, fáradtatok, munkálkodtatok és hogy győztetek, bizonyossága annak az, hogy *itt vagy, jöjj be azért Istennek áldott embere*.“

A főpásztornak rövid, — de nagy hatása — szavai után *Máthé* barátunk a püspököt karon vezette a házba, hol is az ő élénk kedélyü kedves neje, igazi magyar egyszerű szivességgel a konyhaajtóban állva üdvözlé, mely különös jó hatást gyakorolt mindnyájunkra, egész természetes egyszerűséggel fejezvé ki, hogy mi itt szívesen látott vendégek vagyunk.

A szobába lépve, kölcsönös örvendezések között tőlünk egy kevés időt, öleltük, csókoltuk egymást, mintha a legszeretőbb testvér-atyafiak volnánk, azok is voltunk!

az öröm annyira elragadott, hogy midőn a mohácsi *jeles dalárda* éji dala megzendült az ablak alatt, én elragadtatásomban palástomba ölelém püspökünket s úgy vezeté az ablakhoz a szép dal élvezésére!

A mi ezután történt, azt már én csak úgy hallottam, mert mi, Náci barátunkkal hazamentünk *Kölkedre*, hova fél háromkor hajnalban megérkezénk; Mohácsról még csak annyit — (*Kármán* esperes ur szavai után) — hogy püspökünk főpásztori tanítása egyháztörténelmi és ker. erkölcsi tekintetben a remek netovábbja volt.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy püspökünk minden egyházban — a lelkész által az eskü pecsétje alatt előre beadott témáról — a helyi körülmények szerint szól, a mint ez a körlevélben is meghagyva volt; minden egyház számára külön — a bejelentett adatok szerint — beszéd-vázlatot készített odahaza, melyet aztán előadás közben művészileg és megrázó hatással domborít ki!

Mohács 27-én végezte hiv. teendőit, ebéd után — saját és a szolgabíró tek. *Sey Lajos* ur kíséretében a derék *Mindszenti* ur fogatán *Babarcsra* indult, honnét este fél kilenczkor érkezett *Kölkedre*.

E napon itt minden lehető megtett az örvendező nép! 26-án — Náci barátomat sűrű gondjai közepette felváltván — én prédikáltam, alkalmilag bele szövé, hogy jön a főpásztor, mint irá, szeretettel, s töletek is csak azt kívánja, hogy szeretettel fogadjátok.

Ámde ki parancsolhat a felzúdult sziv-hullámoknak, a derék és kívánatos földi jólétben élő *kölkei* nép egész nap sürt-forrt, két diadalivet készítettek, egyet a templomhoz néző utca torkolatánál, mást a templomkerítés kapujánál, — ezeket felékesíték fáklyák, gyertyák, zászlók és piros kendőkkel.

Estefelé kivonult a fogadó küldöttség, a jeles ifju tanító vezetése alatt több kocsikon, elől a kölkei délczeg legények pompás paripáikat tánczoitván.

A határon a tanító szép üdvözlő beszéde után vonult be a menet s mire megérkeztek, durrogott a taraczk, égték a szövétnekek s a templom előtti nagy téren felgyujtott örömtüzek, zugtak a harangok, s mire a délczeg lovas fiuk a templom elé értek s kört alakítának mi ketten t. *Sárközy Sándor*, nagy-pali lelkésszel ott állottunk a diadal-iv alatt, *Őt* a templom-ajtó elé vezetendők!

Az ajtóban állott a pap, *Nagy Ignác* barátom, mellette a gondnok, tartván bársony vánkoston a templom kulcsát, kétfelől fehér ruhás leányok s az iskolai növendékek képeztek sorfalat, kezükben virággal, ezek háta megett az asszonyok, majd ismét a férfiak.

A templom elé érkezvén a várt vendég, mi ketten karon vezettük a nép közé, valóságos virágos s koszoru-hullás fogadá, utjába valóban virágot hintének, hátunk mögött nyomult be a presbyterium s *Kölke* község érdemes bírája az előljárókkal, lobogó szövétnekekkel.

Ilyen körbe vezeténk a főpásztort!

A lelképásztor nagyszabásu beszéddel üdvözlé. — „Nem a *költőt*, ki annyi sziveket lángra gyulasztott; — nem a *bölcsét*, ki galambi szelidség s kigyói okossággal jár utazni; — nem a *tudóst*, ki a lélek kincseinek bányáit aknázza; — nem a *papot*, ki az evangelium fegyverét oly lángbuzgósággal forgatja; — nem az *államférfit*, ki az arany középszer utját eltalálta; hanem az *atyát* vártuk mi s azt fogadjuk mi gyermeki odaadó bizalom és szeretettel. — E népen beteljesült a *Zsoltáriró* szava, két izben vezeté át az ur *sebes tűzön*, porig égett; *nagy árvizeket rá eresztett*, földig omlott, de kivezérle, megnyugodt s most megujhódva áll *Előtted*. s kér, vizsgáld

meg és próbáld jól meg, ő ügyét valóban nézd meg, (ekkor a templomkulcsot kezébe vevén) 16 éve munkálkodom e helyen, im átadom *Neked, Atyám*, hivatalom jelvényét, e kulcsot, vizsgálj meg, próbáld meg, s ha érdemtelennek találasz, soha ne add nekem ezt vissza, add méltóbb, bizd érdemesebb kezekre" stb. *Püspök atyánk* nagy meghatottsággal válaszolt, tudomása van már, ugymond, e gyülekezet életéről, ugyanazért egész bizalom és bátorsággal adja vissza a kulcsot az *ő szerelmes fiának*.

Erre a pap mellett álló egyik serdülő leányka lépett elő (mért ne mondanám meg?! az én kedves leányom) s e szavakkal: „Mi leányok csak virágot adunk, de od'adjuk Neked szívünket is, melynek *hűsége* nem hervad el, mint e virág" — ez ékes *gyöngyvirágcsokrot* nyújtott át, melyet a főpásztor átvevén, inté a leányokat virágvoltuk ártatlanságának megőrzésére.

Most a parochiára vezeténk a főpásztort. Kevés pihenő után itt is elkezdődött az örvendezés, a mit csak látni kellett volna, de leírni nem lehet!

Elkisérték *Babarcz*-ról a kedves *mohácsiak*, szolgabíró, városbíró, pap, tanító s a derék *Mindszenti* ur, — a kölcsönös örvendezések között bemutatánk püspök atyánknek a neki felszolgáló leánykákat, u. m. Dömötör Károly n.-harsányi papét, *Mariskát* s az enyémet *Tinkát* (mert hogy Náczi barátom gyermektelen, minket kért fel, hogy leánykáinkat adnánk oda, hogy a mi atyánknek szolgáljanak), kiket örökös áldott nyájasságával fogadott, az enyémet különösen megölelvén, kit leányának szólita és atyafiul fogadá (bold. e. Polgár Mihály püspöknéről), előbb bemutatá már a házigaazda az ő kedves nejét, a mindenki által becsülve szeretett, nyájias, vallásos s példányszerű *Sebestyén Evangelinát*, kinek atyja 42 évig volt itt pap, — majd a Mariska édes anyját, a szép lelkű n.-harsányi papnét; míg nem gazdag és izléses ebédhez ülven, szabad tér nyílt a főpásztort körülvevő őszinte szívek nyilatkozatainak!

A magyar lakomáktól elválhatlan egyetlen pohárköszöntőt alólirott monda, emlékezésébe hozván a főpásztornak a 22 év előtti időket, midőn neki, mint *szabadszállási* papnak kedves káplánja volt, s egy délutáni sétájuk alkalmával *megprófétálta*, hogy *Szász Károlyból* előbb-utóbb püspök lesz. A profétzia beteljesült s erre ivánk áldomást.

A gyorsan haladó idő nyugalomra intett, az *atya* jó éjszakát mondott gyermekeinek, s mindnyájan nyugalomra térénk!

28-án reggel félkilenczkor mentünk templomba — a főhercegi uradalom tisztartója, tek. *Nemegyei Ákos* ur is velünk jöven, ki előzőleg tiszteletét tevé püspök urnál, — az egybegyült sereg énekszóval fogadott bennünket.

Felálloul énekeltük az „*Ó ur Isten légy közöttünk*“, közénkül az „*Im bėjöttünk nagy örömmel*“-t. Ez alatt a főpásztor az ur asztalához lépett ki, kezében a *bibliával*, s üdvözölvén — az ének elhangzása után — a gyülekezetet a *Pál apostol szavaival*, tartá püspöki tanítását, a magyar föld népét veszedelembé döntő *fényűzés, dobzódás és szaporátlanságról*, mely szinte a csontok hasogatásáig hatott, különösen midőn az *utóbbi bün* okairól szólt, a szónoki hatalom teljes erejével és hevével, mely csattogott, mint a menydörgés, üvöltött, mint az orkán, ezikázott mint a villám, — rettegtünk, remegtünk, zokogtunk mindnyájan... lecsendesült, noha azt hittük közénk üt az Isten haragja... *nem nevezé nevén a bünt!*

Én — templom után — keblére borulván az én egykori *nagylelkű* papomnak, mondam: „*ezt Spurgeon se tehette volna hathatósabban!*“

És itt látom én *első hasznát* a püspöki missiónak, hogy az a nép, a mely talán azért nem hallgat a papja intésére, mert megszokta már; hallja meg főpásztora szájából is az igazságot, és mert *ilyen ritka alkalmi tanításokat nagyon fel szokták írni a mestergerendára*; álljanak meg azok, kik a *lejtőre mentek*, nehogy a *meredélyre juszanak*, honnét nincs többé menekülés!

Templom után alig fél negyed órai pihenőt tartva mentünk az *iskolába*. Itt püspök ur a gyermekek közé ülve, nagy buzgósággal és szakértelemmel censeálta őket az *olvasás, nyelvtan, számtan, káté és imákból, ez tovább egy óránál tartott*. A kölkei érdemes előljáróság nem győzött eléggé csodálkozni a *főatya* bánásmódján, kérdészetései, általában pedig az iskolai ügyek iránti érdeklődéseini!

És itt látom én már *második hasznát* a püspöki visitationának, hogy az a nép, mely sokszor elhanyagolja az iskoláztatást; lássa, tudja, tapasztalja, hogy a *főpásztor* szemei minden helyeken vagnak s a gyermek évekig emlegesse, miszerint eljön ám a *Pásztor* és számot kér s a Tanító urak is tapasztalják, hogy a püspök még jobban megcenseálja őket, mint a helybeli pap!

Iskolalátogatás után ismét a templomba gyültünk a presbyteriummal, hol is megtartatott a *tulajdonképeni visitatio*. A lelkész olvasá — az előre kiadott utasítás értelmében — a gyülekezet történetét 1817-től, (a legutóbbi püspöki látogatás óta) a gyülekezet szellemi és anyagi életének előterjesztését a legapróbb részletekig, melynél is ujlag tapasztaltuk *Püspökünk* mindenre kiterjedő figyelmét, türelmét s roppant munkabíró erejét, el nem lankadó ügyszeretetét; de egyszersmind atyai okos bánásmódját, a mint ugyanis egynémely különbözeti ügynél egész őszintén megmondá: én most nem mint bíró, da mint atya vagyok köztetek, a dolog úgy van, mint elétek adám, ha véghez viszitek, örülök rajta, de ha nem engedelmeskedtek az apai intésnek, *maid* mint bíró, fejetekre mondom az ítéletet s kérlelhetlenül végre hajtatom!

S ebben látom már én a püspöki visitatio *harmadik hasznát!*

Fél kilencztől d. u. 1 óráig, ötödfél óranyi idő van, s ez idő alatt csak egy csepp fáradságot se láttunk a mi kedves *főpásztorunk* nyájias arczán, hangján, járás-kelésén. Tartsa meg a jó isten e munkabíró erejét az ő sz. nevének dicsőségére!

Barátságos ebéd után jöttek a helybeli jó öreg asszonyok s hoztak a *Püspök atyának* saját maguk szötte vászon-kendőket, melyek készítésében a baranyamegyei polgár asszonyok oly nagy mesterek. Szives köszönettel fogadá s áldással bocsátá el őket.

Délután 4 órakor az összes sokaság közül elröpité a főhercegi diszfogat a távol *Vörösmart* felé. Ezer áldással, ezer jó kívánattal bocsátottuk el!

Én pedig kocsira ülte előtt vállaira hajtám fejemet az én Püspökömnek, az én hajdani kedves jó papomnak s az igaz szeretet hangján ezt sugám fülebe: „*mondja meg annak az áldott, öreg édes anyjának, hogy május 30-dikán imádkozzék majd a másik püspök fiáért is!!!*“

Gyüd, 1885. május 1.

KÁLMÁN FARKAS.

Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Ily értelemben a püspök, Abacs János nemsokára jelentést tett az egyházkerületi főtanácsnak a bukovinai

református testvérek szándékáról, előadván egyszersmind azon anyagi szükségeket és akadályokat, melyek az egyházalapításnak és lelkész fizetésének útjában állanak. E körülményektől indítatva, tett mindjárt az alkalommal br. Nalácz József, Zarándmegye főispánja, 400 ezüst forint alapítványt azon meghagyással, hogy:

1. A 400 frtnak évi kamatait 24 forintot az andrásfalvi anyaegyház és a filialis hadikfalvi és istensegitsi egyházak ref. lelkésze élvezze fizetése pótlásául.

2. Ha a nevezett egyházak az idők folyamán elenyésznek, az alapot fordítsa az erdélyi ev. ref. egyházkerület más, hasonló természetű egyházi célra.

3. Az alapító kötelességévé teszi az illető lelkésznek, hogy évenként pontos kimutatást és értesítést küldjön neki, vagy halála után örökösének a hivek számáról és egyháza anyagi állapotáról.

E nemes alapítvánnyal csaknem egyidejűleg jeyezhette fel az egyház jegyzőkönyvének lapjaira Abacs a nemesszivü patrona-főkormányiszéki tanácsos, Vargyasi Dániel István özvegyének, gr. Zabolai Mikes Annának az építendő andrásfalvi templom urasztalára szánt kegyes adományait:

1. Egy belül aranyozott ezüst pohár.

2. Négyszegletű, reczézett ezüst tányér.

3. Piros selyem-kelméből készült, arany virágokkal áttört asztalterítő.

4. Ehhez zöld selyemmel és aranyos virágokkal ékesen varrott kisebb keszkenő, stb.

E közben a lelkészi fundus ügye is sikeresebben haladt elő, mert a hivek részéről megajánlott 150 forint természetben kiszolgáltató javadalmazás mellett a „Nalaczianum legatumon“ kívül a bécsi ref. főtanács és erdélyi ref. egyházkerület is ígérte segélyét és támogatását addig is, míg jövőre valamely nemesszivü alapítványozó adományával türethetőbbé teszi sorsát a szegény egyháznak. 1801. február 1-én kelt átiratában az erdélyi ref. főtanács a püspöknek atyai gondjaiba ajánlva a bukovinai reformátusok ügyét, felhatalmazza az andrásfalvi egyház alapítására s egyuttal kijelenti, hogy az egyház egyház-fegyelmi tekintetben a kézdi egyházmegyéhez csatoltassék.

1801. márcziusában már kijelelték az építendő templom helyét, valamint a paplak és szükséges melléképületek állásáról is tervezgettek. Letették Krisztus anyaszentegyházának első alapkövét, remélve, hibe, hogy önmaguk fáradozása, buzgalma, erdélyi hitsorsosaik s a nemes emberbarátok segélyével rövid időn felépíthetik. Ámde e kegyes reményökben csalatkoztak, mert minden erőfeszítésük mellett is, a várt segély hiányában, a templom még 1827-ben is, tehát 26 évvel utóbb, csak készülőfélben, bevégtelenül állott, a gondviseléstől várva a betetőzést.

1801. augusztusában érkezett, saját jegyzése szerint, a megválasztott lelkész, Miskolczi István, Bukovinába, lelki vigaszért sovárgó hivei közé. Működéséről ő maga nagyon keveset jegyzett, jóformán semmit, legfennebb azon körülményről emlékezett meg, hogy a templom számára a hivek közadakozásából begyűlt 117 váltó forintot harangot öntöttek. Lehet, hogy saját nyomora, nélkülözése, hiveinek száználmas szegénysége kedvetlenítették el és kárhoztatták tetterejét tétlenségre, — de már 1827-ben utóda, a derék Biró feljegyzése szerint, jobb sorsot keresve, visszament Erdélybe, három évnél tovább hagyva árva egyházát lelki vigasz és erkölcsi támasz nélkül. Ily körülmények közt néhány református gazda, kezébe véve egyházuk ügyét, a radautzi közigazgatási igazgatóság felterjesztése útján kérést intézett a

bécsi ref. főtanácsához, megható vonásokkal jelezve az andrásfalvi egyház nyomorult állapotát, a vallási és erkölcsi nevelés hiányának már is elszomorító következményeit — lelkészválasztás iránt. A bécsi ref. főtanács csakhamar intézkedett is ez ügyben, mert a marosvásárhelyi ref. collegium tanári tanácsához intézett levelében kéri, hogy a tanács sürgősen intézkedjék papválasztás iránt s küldjön lelkészt ki, tekintve, hogy a főhatóságokkal az érintkezés német nyelven van, a magyar nyelven kívül németül is tudjon.

E levelében a bécsi főtanács egyszersmind ígéreteket is tesz az iránt, hogy az egyházat és lelkészét koronkint segélyezni fogja az államkincstárból. S csakugyan most már a tett ígéret alapján biztosítva látszott lenni úgy az egyház fennmaradhatása, mint a megválasztandó lelkész existenciája. Az egyház szükségleteire előirányozva volt a vilknitzi alap és az államkincstár ígért segélye. A pap évi fizetése 250 forint készpénz; szabad lakás, kerttel; szekér vagy kézi napszám; 40 köböl buza; 8 kubik tűzifa az uéadalmi erdőből behordva. E feltételek mellett ajánkozott az andrásfalvi lelkészre a decsi közgyűlésen megválasztott Biró Mózes, ki állását 1830. márcziusában el is foglalta. Választása a bécsi főtanács részéről helyben is hagyatott, azon hozzáadással, hogy mivel a szegény egyházközség jelen állapota miatt külön tanítót nem tarthat, lelkipásztor és tanító legyen egy személyben.

MAJOR KÁROLY.

(Folyt. köv.)

Hollandia egyházai.

Utrecht, 1885. mart. 25.

(Folytatás.)

1717 óta az utrechti egyháztartomány kormányzása pápai követek által történt, a kik Kölnben vagy Brüsszelben tartózkodtak. Az ország más részeiben, idők folytán, vikariatusságok keletkezének, a melyeknek száma 1840-ben háromra szállítottatott le. Ezen időtől kezdve a németalföldi királyság katolikusainak szellemi vezetése négy hatóság körébe tartozott, u. m. a hollandiai missio, a Haagban lakó pápai legatus alatt, továbbá a herzenbusch-i, bredai és limburgi vikariatusságok egy-egy apostoli-vikarius vezetése alatt.

Az állam-egyház megszüntetése (1796) s a katolikusoknak a protestánsokkal való egyenlővé tétele, ha egy hatalmas lendületet adott a németalföldi katolikus egyháznak: még nagyobb adott az, hogy IX. Pius pápa 1853-ban a hierarchiát visszaállítá. Ez a lendület azonnal szemünk elé tűnik, mihelyt egy pillantást vetünk az ezelőtt 100 évvel létezett és most meglevő katolikus egyházközségek és papok számára: 1784-ben volt 350 parochia 400 pappal; 1815-ben 663 parochia 975 pappal; 1860-ban 918 község 1800 pappal és 1877-ben 985 parochia 2093 pappal, a mibe az egyház igazgatásában és a seminariumokban működő papok is be vannak számítva.

A hierarchia visszaállítása óta Hollandia csak egy egyháztartományt képez, a melyben van öt diocesis, u. m. az utrechti érsekség, a haarlemi, herzenbusch i, bredai és roermondi püspökségekkel. 1858-ban mindenik diocesisben egy prépostból és 8 kanonokból álló káptalan állítottatott fel, a mely a püspök tanácsát képezi s rendszeren hónaponként egyszer gyűlnek össze. A püspök halálakor a káptalan a diocesis kormányzására helyettesül

egy kanonokot rendel s egyszersmind hármat kijelöl, a kik közül a pápa egyet kinevez püspököknek. Mindenik diocesisben a püspök vezetése alatt van egy seminarium, a melyhez a tanárokat a püspök nevezi ki. Mindenik diocesis dékánóságokba, élükön a dékánokkal, van beosztva. Összesen van 70 dékánóság. A dékánok képezik a közép biróságokat az alsóbb papság és püspökség között. Az anyagi ügyek intézésére mindenik egyházközségben a püspök által kinevezett előjáróság van.

„Az ó-katholikus egyház.“ (De oud Katholieke kerk.)

Ezen egyház önállósága azon meggyőződésen nyugszik, hogy a reformáció, minthogy az egyháztörvényt azt nem engedi meg, Németalföldön a hierarchiát nem szüntetheti meg s hogy tehát azon főpapok, a kik 1580 óta az utrecht-i egyháztartományt mint apostoli vikariusok kormányzák, ugy tekintendők, mint valóságos érsekek. Továbbá azon főpapok hivatali hatásköre nem a pápai kinevezésen, hanem a káptalan választásán nyugszik.

Tudjuk, hogy a jansenismus, a mely a dogmát ismét az augusztinus tanára akará állapítani épen ugy, mint a gallikán egyház, a mely az egyház azon törekvésével szemben, hogy minden hatalom a pápa kezébe adassék, a nemzeti egyháznak eszméjét szerette volna megvalósítani, a 17-ik században a katolikus egyházat nagy forrongásba hozta.

VÁSÁRHELYI BOLDIZSÁR.

(Vége köv.)

A LEKÉSZ A GYERMEKVILÁGBAN, A SERDÜLŐK ÉS FELNÖTTEK KÖZÖTT.

B) *A lelkész a serdülők között.* (12—15 évig.)

(Folytatás.)

Uj, ismeretlen csupán a sakramentumok, azoknak keletkezése, jelentősége, üdvközlő ereje s tán még a keresztényen felekezetek között fennálló különbség lenne, melyeket aztán minden nagyobb fáradság és erőfeszítés nélkül megismertethetnénk a növendékekkel. Ha már előre jó alapot vetünk — konfirmációra készítéskor — csak ez esetben ismerkedhetnek meg a konfirmandusok a vallás lényegével, csak ez esetben lehet keblük, szellemük kincse az, csak ekkor ismerik ők Jézust s ismerve őt, erős elhatározással, szent buzgósággal énekelhetik, mint már hitben megerősödöttek: „Jézus a mi vezérünk, példája szerint élünk“, ellenkező esetben csak üres hang, csak zengő ércz és pengő czimbalom ez oly szép és mély értelmű ének. Megtanulták, tudják a mester tanításait, ártatlan, romlatlan szívökben szent szeretet ébredt fel az igazság iránt, melyet tanultak, teljes joggal és öntudattal mondhatják tehát: „el nem felejtjük, nem soha, mit tanít nagy Mesterünk, a mit Jézussal vallunk, abban élünk és halunk; rá tekintünk, máshova nem, Isten ugy áldjon meg — ámen.“

Bizony lankadatlan szorgalommal kell tanitanunk a gyermekeket eleitől kezdve és az ihlettség bizonyos nemével készitenünk a növendékeket a szeretet asztalához, mert csak lelkiismeretes és hosszas tanulás után foghatják fel az urvacsorával való élésnek nagy jelentőségét, mert ha szent vágy támad bennük az odajárulásra, ha tudják, hogy lélek szerint kell azzal élniök, s ha ismerik ama szellemet, mely Jézus Krisztusban nyert életet és megvalósulást Isten kegyelme folytán: csak akkor képesek a szellemiség azon magaslatára emelkedni, csak akkor ébredhet keblökben azon igaz

bűnbánat s erős akarat Jézus Krisztus követésére, mely az urvacsorát valóban kegyelmi eszközzé teszi, az embert ujja szüli.

C) *A lelkész a felnöttek között.*

A konfirmációt némelyek, még pedig nemcsak a hivek, hanem a lelkészek közül is, olyan felsőbb tanfolyamnak, a vallásoktatást ezzel oly bevezetett egésznek tartják, hogy annak tovább folytatása nincs, hogy ahoz semmit hozzáadni nem kell. Ezt bizonyítja legalább a felnöttek vallásos oktatásának a legtöbb helyen való elhanyagolása, vagy kevésbé vétele. Én azon lelkészt, ki mit dőn konfirmálta a serdülőket, a valláserkölcsei oktatásfelbe szakítja, épen oly könnyelműnek tartom, mint azon földmivest, ki földjét jól megszántja, mag alá elkészíti, a magot behint, sőt a mig kikel a mag, többször elmegyen földjéhez, de midőn kikelt, többé nem törődik vele, nem használja a gyomirtó kapát, nem távolítja el a kikelt gabona közül, a mi nem oda tartozik, hanem mint a ki munkáját legjobban végezte, édes semmittevással tölti napjait. Hisz e gazdának bűnös könnyelműsége szemmel látható, mert ha ellensége nem hinti is a tiszta gabona közé a gyom magvát, de magától tenyészik az s előli a gabonát, melyből félig végzett munkája után hasznót remélt. Igy tenyészik a gyom, a rosz, a bűnös indulat is az erkölcsiség mezején is, önmagától nő az, neveli a test, mely a szellem ellen tör. Hátha még meggondoljuk, figyelembe vesszük azt is, hogy mily sokan vannak különösen napjainkban, kik test szerint ének, kik nem születtek újra Jézus Krisztussal, s kiknek főtörekvése, hogy a testnek szolgáljanak és a testiség szolgálatába hajtsanak másokat is, akkor valóban csodálkozunk kell, ha az egyház veteményes kertjében az egyház egy-egy kertészének ama földmivesthez hasonló eljárása mellett is, akad oly vetemény, oly ifju, ki tiszta erkölcsiségét megőrizni képes vala.

JANCSÓ LAJOS.

(Folyt. köv.)

Kimutatása

az 1884. évi állansegélyből részesedésre ajánlott egyházaknak és egyeseknek.

I. Szilágy-szolnoki egyházmegyéből.

1. Paczalusai egyházközség 200 frt, iskolaház építésre.
2. Völcseki egyházközség 75 frt, iskolaház építésre takarékpénztárilag kezelve.
3. Erkei leány-egyházközség 200 frt, iskolaház építésre takarékpénztárilag kezelve.
4. Récei leány-egyházközség 50 frt, templom és harangláb befedésére.
5. Erkávási leány-egyházközség 100 frt, temploma kijavítására.
6. Percseni egyházközség 150 frt, temploma bevezésére.
7. Ardoi egyházközség 100 frt, egyházi épületei kijavítására.
8. Peeri egyházközség 100 frt, papilak befedése költségeire.
9. Kraszna-mihályfalvi egyházközség 50 frt, papilakja bevezésére.

10. Kraszna czégényi egyházközség 50 frt iskola-háza befedésére.

11. Paczali egyházközség 100 frt, adóssága törlesztésére.

Együtt 1175 frt.

II. *Széki egyházmegyéből.*

1. Alsó- s felső-szováthi egyházközség 200 frt, templomépítésre takarékpénztárilag kezelve.

2. Kudui egyházközség 150 frt, templomépítésre.

2. Baczai egyházközség 175 frt, iskolaház építésre.

4. Viczei egyházközség 150 frt, paplak építésre takarékpénztárilag kezelve.

5. Puszta-kamarási egyházközség 100 frt, temploma kijavítására takarékpénztárilag kezelve.

6. Szavai egyházközség 200 frt, temploma bevégzésére.

7. Pulyoni egyházkerület 200 frt, iskolája felépítésére.

8. Kékesi tanító Veres Ferencz 20 frt, elemi csapásokkal sujtatván.

9. Készüi tanító Csia Lajos 15 frt, csekély fizetésére tekintettel.

10. Zahi leány-egyházközség 150 frt, templomépítésre.

Együtt 1360 frt.

III. *Görgényi egyházmegyéből.*

1. Abafáji egyházközség 500 frt, temploma felépítésére.

2. Erdőszengyeli egyházközség 200 frt, templomépítésre.

3. Tekei egyházközség 200 frt, adósságai apasztására.

4. Tancsi egyházközség 200 frt, temploma kijavítására.

5. Kis-ilyei leány-egyházközség 80 frt, iskolaháza kijavítására.

Együtt 1180 frt.

IV. *Nagysajói káptalanból.*

1. Beszterczei egyházközség 350 frt, templomépítésre takarékpénztárilag kezelve.

2. Sófalvi egyházközség 50 frt, harangöntésre takarékpénztárilag kezelve.

3. Szászcsegői egyházközség 200 frt, temploma kijavítására.

4. Alsó-balásfalvi pap Szentkirályi Lajos 50 frt, elemi csapások által károsult.

Együtt 650 frt.

Szelecskei tanítói fizetésre 100 frt 1885-ik évre.

AZ ÁLL. IGAZGATOTANÁCS ÜLÉSÉBOL.

Kolozsvártt, 1885. május 3.

Elnökölt mltsgs Bánffy Albert egyházkerületi főgondnok ur. Jelen voltak Székely János, br. Győrffy La-

jos, Lészai Ferencz, Gyarmathy Miklós, dr. Szász Béla, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor igazgatótanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok, Szász Domokos h.-püspök és Bodor Antal titkár.

Az ülésen kívül ellátott ügydarabok bejelentése és helybenhagyó tudomásulvétele után tárgyalatott az 1884-dik évi államsegélyből egyházak és egyházi személyek segélyezésére megállapított 8000 forint kiosztásáról a javaslatlételre kinevezett bizottság előterjesztése, mely szerint az ez évben segélyezésre kijelölt kör s az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyása fentartásával a deési egyházmegyében fekvő szelecskei tanítói állomás javadalmazására 4355 frt hozatott javaslatba, a rendszeresített segélyösszegek 3645 frt, kiutaltatnak. A segélyezési körbe segélyezésre ajánlottak kimutatása alább közöltetik. A bizottság javaslata elfogadtatott s a szelecskei tanítói állomás javadalmazására vonatkozólag az egyházkerületi közgyűléshez felterjesztés intéztetik.*)

Az egyházkerületi házi pénztárból folyóvá teendőnek határozott második 1000 frt évenként kiadandó s így rendszeres segélyezés kiutalására nézve kinevezett bizottság beadván javaslatát, az egész terjedelmében elfogadtatott s az egyházkerületi közgyűléshez felterjesztés intéztetik a javaslat elfogadása végett.**)

Nagytitst. Szász Domokos h.-püspök jelentést téve hiveink nagy részének papjukkal együtt ősi hazájukba beköltözés miatt számban megfogyatkozott s pap és tanító nélkül maradt bukovinai, andrásfalvi egyházközségünkbe ápril 16-iki kiszállásáról: örömmel vétetett tudomásul hiveinknek vallásukhoz és nemzetiségükhöz oly hosszas időn át tanusított s most sem lankadó meleg ragaszkodásuk, az egyháztagok létszáma megapadásával ez idő szerint külön papi és külön tanítói állomás fentartása nem lévén kivihető, pap-tanítói állomás szerveztetik s Láng Károly missionarius papnak ezen állomásra lett megválasztása helybenhagyatik.

Kimondatott a főt. egyházkerületi közgyűléshez felterjesztés intézése a végetl, hogy az egyetemes convent előtt hozza javaslatba az andrásfalvi papi állomásnak a moldova-oláhországi missióhoz csatolását.

A Csángó-Magyar-egylet által a missio segélyezésére egyházkerületünk rendelkezésére bocsátott összegből 100 frt kiutaltatik az andrásfalvi rozszant fatemplom kijavítása költségei fedezésére, a pap-tanítói állomás elfoglalása után kiadandólag, 100 frt pedig kiutaltatik Láng Károly afiának segélyül.

Ezekon kívül ellátatott még egy pár kevésbé közérdekű ügydarab.

r. l.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. május 9.

— **Papválasztási mozgalmak.** Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a közelmúltban egyidejűleg nem várt annyi elsőrangú papi állomás betöltésre, mint jelenleg. Háromszéken az alcsernátoni, kovásznai és n. borosnyai, továbbá m.-vásárhelyi, n.-szebeni, magyarósi, tasnádi. Ez állomások közül *Alcsernátonban* a választás f. hó 3-án tartatott meg s az összes szavazatoknak $\frac{3}{4}$ -ed ré-

*) A nem rendszeresített segélyezések kimutatását fentebb közöljük.

**) A felterjesztést fentebb teljes szövegében közöljük.

szét meghaladó többségével *Bodor Géza*, ref. püspöki titkár választatott pappá. *Kovácsán* is csak a választás van hátra, hol a szavazó egyháztagok ajkán legemlegettebb nevek: *Kis Lajos* étfalva-zoltáni pap és *Bodor Géza*. *Maros-Vásárhelytől* az utolsó próba-beszéd megtartása f. hó 10 re volt kitűzve, de az illető jelölt (*Bodor Géza*) visszalépven, itt is csak a választás van hátra. Nehéz lenne az eddigi jelek után e választásra vonatkozólag csak a valószínűség magaslátán álló következtetést is vonni. *N.-Borosngón* a jelölés közelebbről ejtetik meg. *Szeben* még körözés alatt áll s a többiekre is nemsokára pályázat hirdetik.

— **Nagy Mózes** „*Véreink*“ című ártatlan, igaz czikkeért agyba-főbe ver a „*Keresztény Magvető*“ legutóbbi száma. Hangja oly durva, hogy felment a választás alól. Annyit azonban mégis megjegyzünk, hogy már csak a „*Keresztény Magvető*“ cikkéből is ítélve, felekezeti türelmet bárkitől tanulhatunk, csak az unitariuosoktól nem.

— **Tudósítás Dobos János megjelenő egyházi műveiről.** Alólirott tisztelettel tudatom a magyar s erdélyhoni protestáns egyházakkal s különösen lelkészársaimmal, miszerint a biztató előjelek után azon helyzetben vagyok, hogy határozott ígéretet tehetek apám műveinek bizonyos megjelenéséről, habár részemről meglehet áldozattal is, a mennyiben az eddigi előfizetések még korántsem fedezik a kiadás költségeit. Junius havában mindazáltal megkezdtem a nyomtatást. Mély tisztelettel felkérem tehát mindazokat, kik *Dobos János* műveit megszerezni óhajtják, hogy junius közepéig tudósítsanak szándékukról, habár egy levelező lapon is. Az előfizetési pénz előre beküldése immár nem multhatlan, elég kezességül szolgálván előttem a levelező-laponi megrendelés. A megrendelés esetén a megjelenendő köteteket postai utánvétellel küldendem az illetőknek. Midőn eddigi mélyen tisztelt előfizetőimtől néhány heti késedelemért bocsánatot kérnék; magamat, illetőleg vállalatomat továbbra is a magyar s erdélyhoni prot. egyház becses figyelmébe s pártfogásába ajánlva, s hogy a nyomtatandó példányok száma felől magamat némileg előre tájékozhassam, minél előbbi megrendelésekért esedezve, vagyok mély tisztelettel *Dobos László*, ref. lelkész, mint *Dobos János* művei kiadója. Kelt Szalk-Sz.-Márton, 1885. május 2-án.

— **A tiszán inneni ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése** apr. 28—31. napjain nagy érdeklődés mellett folyt le Miskolczon. A vitából megemlítjük, hogy a közgyűlés 41 szóval 17 ellenében elfogadta *Fejes Istvánnak* az alsó-zempléni egyházmegye felterjesztésével összeköttetésben benyújtott határozati javaslatát, melyszerint a kormány által a főrendiházban célba vett képviseltetésnek módja sem az egyházkerületek, sem azok főnökei teljes jogegyenlőségével, legkevésbé pedig egyházalkotmányunk alapelveivel meg nem egyeztethető, sőt a tökéletes vallási egyenlőség és viszonyosság szempontjából sem méltányosnak, sem igazságosnak nem tartható. Mindezen okoknál fogva tehát kimondta az egyházkerület, hogy ezen kérdés tárgyalását függőben hagyja és a zsinati tárgyak közé sorozza. Ebből önként foly az is, hogy az egyházkerületek főnökei jogegyenlőségének szempontja miatt, a zsinat intézkedéseig, a saját egyházkerület főnökeire esetleg kiterjedő jog gyakorolhatása is függőben tartatik.

— **A miskolczi két protestans gymnasium egyesítése** céljából teendő javaslat kidolgozására

kiküldött bizottság benyújtotta javaslatát. Az egyesített főgymnasium czime lesz: „*Protestáns egyesült főgymnasium*.“ A tanári kar létszáma 12 rendes tanárban állapittatik meg, kik közül 9 ev. ref., 3 ág. ev. vallású. Mindkét felekezet pedig külön kezeli az egyesülés után is minden birtokában levő gymnasiumi ingó és ingatlan vagyonát. Az egyesült protestáns főgymnasium anyagi és szellemi ügyeit vezetik: a) Az igazgató elnöklete alatt az isk. szék. b) Az iskolai tanács. c) A két egyház presbyteriuma. d) A két egyházkerületi főhatóság (superintendentia.) Az igazgató és az iskolai szék kötelességeit, ugy szinte a főgymnasiumi tantervet az ev. ref. convent által készített iskolai törvények és fegyelmi szabályok határozzák meg, melyek az egyesített protestáns főgymnasiumra nézve is kötelezőknek kimondatnak és elfogadtnak. Az elnök három cyclusban 9 évig ev. ref., alelnök ág. ev.; egy cyclusban 3 évig elnök ág. ev. alelnök ev. ref. vallású leendő. Az egyesült protestáns főgymnasium feletti felügyeletet a két hitvallású felekezet egyházi főhatósága gyakorolja. Ezek képviselik az intézetet a nm. m. kir. közoktatási miniszterium s más hatóságokkal szemben. E joggyakorlat a megállapított quota arányában három cyclusban 9 évig a tiszáninneni ev. ref. püspököt és superintendentiát, egy cyclusban 3 évig a tiszamelléki ág. ev. püspököt és superintendentiát illeti. Az egyezség 12 évig tart s ha a 10-ik év utófelében sem egyik, sem másik fél részéről az elválás iránt lépések nem tétetnének, az egyesülés újabb 12 évre kiterjesztetik.

— **A nagybányai ref. egyházmegye** mult havi közgyűlésén *Bencsik István* esperes ihletett imával és emelkedett szellemű beszéddel nyitotta meg a gyűlést, kegyelettel emlékezvén meg az egyetemes magyar egyház nagy halottjáról, *Nagy Péter* püspökről.

— **A békés-bánati ev. ref. egyházmegye** ápril hó 14—16-ik napjain Szegeden tartatott közgyűlésén a szokásos megnyitás és megalakulási után *Nagy Péter* erdélyi püspöknek és gr. *Lónyai Menyhértnek*, az egyházmegye egykori segédgondnokának elhalásuk jelentvén be: emléküik jegyzőkönyvileg örökítették meg. — A gyűlés további folyamában *Hertelendifalvának*, — a betelepedett csángók által alkotott új egyháznak, — mely addig *Páncsovához* volt affiliálva, az önállandósítás engedélyeztetett, *Tomka Károly* „figyelemreméltó okok alapján“ lelkészül s az egyház anyaegyházul elismertetett.

— **A debreczeni felolvasó kör** ápril 19-dikén tartotta zárgyűlését, mely alkalommal *Csiky Lajos* jegyző terjedelmes jelentést olvasott fel az egylet éves multjáról. Mindeu irányban történt erősödést constatál. „Reményünk van — mondja — hogy több működési irányt is felölelve, idővel valóságos közmívelődési egyletté nőjjük ki magunkat.“ Sikert a nemes törekvés valószínűsítéséhez!

Szerkesztő postája.

Tudósításaink vannak: a v.-hunyadi, az udvarhelyi, a gyulafehérvári, a nagy-szebeni és a marosi egyházmegyék közgyűléseiről. Bocsánatot kérünk olvasóinktól, ha lapunk szűk kerete jelen számunkból is kiszorította az igen becses leveleket. Igerjük azonban, hogy jövő számunk egészen különösen az egyházmegyéké lesz.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.
SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, énegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A főrendiházban. — Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből. (Major Károlytól.) — Hollandia egyháza. (Vásárhelyi Boldizsártól.) — Tárcza: Örtüzek. (Szalay Károlytól.) — A lelkész a gyermekvilágban. (Jancsó Lajostól.) — Különfélék.

A főrendiházban.

Pénteken bevásztották az 50 tagot a főrendiházba, kiket a törvény így juttatott be. Az örökös, censusos tagok névsorát már előbb tette közzé a 21-es bizottság. Hátra van még a kinevezendő 30 tag.

Szegény, árva anyaszentegyházunk kapott valamit: de köszönjük meg ezt is. Sustinete o cives, majus ne veniat malum!

Nem tekintve a pénteken választott 50, a még kinevezendő 30 tagot, van az új főrendiházban 28 érsek és róm. kath. püspök, 2 címzetes püspök, 1 apát, 2 róm. kath. főherceg, 10 herceg, 142 gróf és 19 báró, összesen 204 róm. kath. senatusi tag.

Ezzel szemben van 17 luth., 11 görög, 1 unitarius s esetleg kinevezendő (?) 1 zsidó.

Református pedig?

Püspökök és főgondnokok 6-on, grófok 8-an, bárók 11-en, összesen 25-ön.

Ha ide vesszük most, hogy a választottak közt van még 6 (br. Bánffy Dezső, gr. Bethlen András, gr. Bethlen Gábor, br. Kemény Kálmán, gr. Kun Géza, gr. Vass Albert,) erdélyi mágnás (8 bevásztott erdélyi, katolikus), mintegy 5 magyarországi s ha feltesszük, hogy a kinevezettek és bírák közt lesz 5: akkor képvisletünk az új főrendiházban 43-ra fog rugni, mely szám a róm. kath. aránnak $\frac{1}{5}$ -de, az egész háznak pedig körülbelül $\frac{1}{8}$ -da.

Hátha még idevesszük, hogy a prot. gondnokok közül némelyek — Tisza Lajos, Prónay —

mint virilisták is a főrendiház tagjai, ezzel megint egy-egy szavazat vesz el, s így az arány még inkább apadni fog.

Együtt a nem katolikusokkal összefogva alig tesszük a paireek $\frac{1}{4}$ -ét. Hogy a népességi arány pedig nem így áll Magyarországon, azt egy földrajzból könnyű megtanulni.

De ismételjük, nem rekriminálni akarunk. Jó, hogy a jég meg van törve. Crescit eundo.

Keservebb azonban, hogy tekintettel főgondnokunk miniszterségére, valamint megválasztandó püspökünk „legfiatalabb“-ságára, egyikök se lesz a főrendiházban, az összes ref. mágnásokból pedig 63 grófit és 26 bárót veszítvén, javarészt épen a mi szűkebb hazánk területéről: bizony a mi egyházkerületünk egyelőre jóformán képviselve sem lesz az új rendszer alatt.

Mi a tanúság? Protestáljunk? Nem! Ott a képvisleti rendszer az alsóházban, iparkodjunk, dolgozzunk, ez a mienk lehet.

S ha egyszer a törvény, „hoz“ásban több erőnk lesz, a törvény, „elfogad“ókra is másként hathatunk be.

Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

S bizony égető szüksége is volt a pásztor nélküli nyájnak egy buzgó, lelkes pásztorra, mert ha ez áldatlan állapot még továbbra is így tart, félő volt, hogy a nép vallás és tanító nélkül elvesz. A templom, mely fél-szerben már évek előtt fából elkészült, meszeletlen, ablak, ajtók, székek és külső kerítés nélkül állott. A papi szállás hasonló módon rendkívüli elhagyatottságban, minden emberi gondozás nélkül; száma fedélzete a széltől, zivatartól megtépve, szétzilálva, a falak dűledezve, roskadozva; a szoba füstös, setét, nedves, egészségtelen. Az urnak temploma felépitetlenül, iskolaépületnek még nyoma sem . . . minden az enyészetnek, pusztulásnak képét tün-

tette fel. Ilyen nyomasztó és nyomorult állapotban találta az új lelkész egyházát. Megható az a feljegyzés, melyben megemlékezik e komor helyzetről: „Az ecclesia mind lelki, mind világi dolgokban szegény és szánakozásra méltó. Három esztendeig pap és tanító, s következőleg nevelés nélkül levén, a hívek sem a vallásról, sem az erkölcsiségről fogalommal nem bírnak.“ Avagy később egyik kérésében, hol így szól: „Ha semmi külső segedelem nem érkezik, félni lehet, hogy ezután is, mint ezelőtt sokszor és sokáig, pap és iskolatanítás nélkül kénytelenítetvén maradni (t. i. az egyház), az erkölcsiségben nem épülni, hanem alábbszállani fognak s végre talán, mit Isten ne adjon! a pásztor nélkül való juhok elszélednek.“

De a mi a lelkészt az első benyomások alatt elkedvetlenítette, abból meritett lelki erőt, bátorságot, hogy a helyzetet, a mennyire lehet, jobbra tegye. Tisztában lehetett azzal, hogy ha egyházát és híveit meg akarja menteni az enyészettől, tennie, munkálni kell. Ehhez nem is kiányzott nála a kitartás és buzgalom. Segélyére volt nemes törekvései kivételében az egyház akkori derék gondnoka, Szabó László, radautzi itélőszéki elnök, ki a templom teljes felépítésére 50 forintot adományozott, a templomban elhelyezendő padok készítésére deszkákat, valamint egyéb épületanyagokat. A példa csakhamar követésre talált, mert többen a hívek közül, mint Péter Müllerné 20 frtot; szucsavai Péter Müller 50 frtot adományozott, s e mellett járult kiki tehetsége szerint a szükségletek fedezésére. Mindez azonban csekélység volt ahhoz a szükségekhez képest, melyek halasztást tovább már nem tűrtek.

Ily helyzetben Biró ösztönöztetve érezte magát kérelmeket intézni a felsőbbiségekhez, appellálni a nemes emberbarátok jószívűségére egyháza gyámolítása és segélyezése iránt. 1830. április 20-án a szucsavai kerületi törvényesekhez, pár nappal utóbb a bécsi ref. főtanácsához, ugyanez év júliusában az erdélyi ref. egyházkerület főtanácsához, hasonló módon 1831—32—33-ban a kérelmezések egész hosszu sorát intézte.

„Az emberiség szavával esedezik“ — ugymond — árva egyháza felsegélésére és támogatására. A reformatus hívek száma ekkor már Andrásfalván 60 család, lélekszám 295; Hadikfalván, Istensegitsben 100, összesen 395. Az istentisztelet gyakoroltatik, iskolát is állítanak fel, de sem iskolaház, sem pedig tanító számára elégséges és biztos jövedelem nincs. Pedig erre nagy szükség van, mert a nép már is miveletlen, elvadult s vétkekre is hajló — s így tanító nélkül a pap lelkiismeretesebb fázadozása is keveset tehet. Utal az erdélyi testvérek gyámolítására, mert mint fájdalmasan kifejezi: „Nincs semmi reménysége ezen magános, minden hitsorsosoktól s tulajdon nemzetétől és hazájától távol s kegyes jöltevők nélkül levő ecclesiának a gyámolításához, ha az Erdélyben lakó hitsorsosok s nemzeti rokonok, résztvevő szívek nem kívánják ennek sok rendbeli szükségait pótolni, terheit könnyíteni.“ Ime panaszaiknak őszinte, megható szavai! Ámde a legtöbb helyről nem jött válaszul egyéb, mint kegyes ígéretés, mely későbbre helyezte kilátásba ez állapotok javulását. Csak az erdélyi ref. egyházkerület főtanácsa részéről jött biztatóbb válasz, melyben a gondnok értesítettik, hogy az egyháztól kérelmezett segélygyűjtés az erdélyi testvéregyházakban 1833. pünkösd napjára tüzetett ki; s végül az egyház továbbra is a gondnok atyai gondoskodására bizatik.

Az egyház nyomora, szegénysége mellett a lelkesi fizetés is csak részben szalgáltatott ki. Főleg a Naláczi-féle papi fizetés-pótlék utalványozása maradt el már 1827-től kezdve. Több ízben fordult ez iránt Biró az er-

délyi főtanácsához, míg végre sok várakozás után 1839-ben 274 frt 56 kr. utalványoztatott.

Az egyház még mindig nélkülözötte ve eményes kertjét, az iskolát. Ezt kelle hát megteremteni minden módon. Első lépést tette e tekintetben is a vallása és egyháza ügyét szíven viselő gondnok, Szabó László, ki 1834-ben a bécsi ref. főtanácsához és az erdélyi egyházkerülethez alapító levelében egy létesítendő magyar reformata iskola alapjául „Beneficianum Ladislaus Szabonianum“ 1000 ezüst forintos adományát jelentette be. A pénzkezelés a bécsi ref. főtanácsot illeti. A nemes alapítványozó meghagyása szerint az 1000 ezüst forintnak évi kamatai egy, Erdélyből hozandó reformatus tanítónak adassék fizetésül; a szülők semmit se fizessenek. A jelzett alapítvány keletkezésével egyidejűleg kérelmezi is az egyház a bécsi ref. főtanácsától egy iskola állítását s oda Erdélyből egy tanító meghívását. Magnyervén erre az engedélyt, minthogy vártak és reméltek az erdélyi segélytől s az ígért országos „charitatis subsidium“-tól, a marosvásárhelyi professoratushoz fordultak egy éneklőmester és tanító iránt, miután „a bukovina-andrásfalvi reformata ecclesia Isten és a nemesszívü jöltevők segédelmével arra az állapotra emelkedett, melyben ifjusága vallásos és erkölcsi nevelésére oskolát alapíthat és oskolamestert tarthat.“

(Folyt. köv.)

MAJOR KÁROLY.

Hollandia egyházai.

Utrecht, 1885. mart. 25.

(Vége.)

Miután ez a mozgalom a németalföldi katolikuskokat is hatalmába keríté, a pápa, jóllehet a gyanúnak, hogy az apostoli vikariusok már régóta a jansenizmussal volnának összekegyedve, ellenére az 1702-ben Rómában idézett Codde helyébe, önhatalmulag, de Kokkat nevezé ki vikariusnak. A németalföldi kath. papok nagy része a Codde mellett nyilatkozott volt s 1701-ben érette 300 pap közbe is veté magát a cardinalisok collegiumánál. De miután Kokk kineveztetett s a külföldről Hollandiába küldött papok száma folytonosan növekedett, a Codde pártja gyorsan apadni kezdett. Ekkor az utrechti káptalan, hogy a régi papaságot a teljes elenyészéstől megmentse, 1723-ban megválasztá utrechti érsekké Steenoven Cornelius. Nemsokára megjelent az excommunicatio is, de ettől sem az ujonnan megválasztott érsek, sem a káptalan nem ijedett meg s azóta az érsek halálával közbelépő üresedéskor a káptalan mindig új érseket választ. Épen így választott 1742-ben egy püspök Haarlem s 1757-ben egy Deventer számára. Így keletkezett az ó-kath. egyház. Az ó-katholikus egyház, a melyet a nép rendezés jansenista egyháznak nevez, elismeri az egyetemes zsinatok és a tridenti zsinat határozatait, de a vatikáni (1870) határozatokat, valamint a szeplőtlen fogantatás, meg a pápai csalhatatlanság dogmáit elveti.

Az utrechti káptalan áll egy prepostból és hét kanonokból, a kiket az érsek nevez ki. A haarlemi püspököt, a harlemi diocesis összes papjai választják, míg a deventerit az érsek nevezi ki. A papok az 1725-ben alapított amersfoorti seminariumban nyerik kiképeztelesöket. Az ó-katholikusok száma appad: 1784-ben még 50 parochia volt 74 pappal, 1815-ben csak 25 parochia 30 pappal és most 24—25 lelkészszel.

III. A zsidók. (De Joden.)

A 16-ik század előtt Németalföldön csak úgy szét-szórva élő zsidókat lehet találni. Némely helyeken voltak

u. n. keresztelkedett zsidók, a kik Dél-Európából jöttek Hollandiába s hogy az üldözésektől megszabaduljanak, látszólag keresztyénekké lettek. A keresztelkedetlen zsidók közép Európából húzódtak be Németalföldre.

A mint a 80 éves háboru után Hollandia a vallásokért üldözöttek menhelyévé lett, az itt oltalmat kereső zsidók száma is nőtt. Meg kell különböztetnünk a német és portugál zsidókat. A két résznek egymáshoz való viszonya kezdetben nem volt barátságos. A gazdag és mivel portugál zsidók kerültek mindenféle szorosabb összeköttetést a szegény és miveletlen német zsidókkal s különösen az összeházasulás szigoruan tiltva volt. De ez a viszony nemsokára jobbra fordult: a németek vagyonsodtak és mivelődtek míg a portugálok hanyatlának. Egy néhány szertartási különbség s főleg a zsidó nyelv különböző kiejtése: ma is útjában áll a kétféle zsidóság összeolvadásának, jóllehet 1814 től 1870-ig közös egyházi kormányzat alatt állottak. 1870 től a kétféle zsidók egyházkormányzata különbözik. A német-zsidó egyházközségek egy központi igazgatóság vezetése alatt állanak. Az egyes községek a központi igazgatóságtól függetlenül intézhetik keblü ügyeiket. Papjaik egy 1741-ben alapított s 1827-ben, majd 1862-ben ujja szervezett seminariumban nyerik képzésüket. — A portugál zsidók gyülekezeteit 1870-óta egy 3 tagból álló központi igazgatóság kormányozza. 1639-ben egy 7 osztályu oskolát alapítottak volt, a mely később papképző oskolává nőtte ki magát, a portugál zsidó papok ott képeztetnek. — A zsidók összes száma mintegy 68000 re megy, míg 1780-ban csak 32000-en voltak.

Még csak egy pár szót. Hollandiában az általam felsorolt egyházakon kívül még más egyházaknak is vannak hívei; körülbelül 5960 lélek az ismertetett egyházak egyikéhez sem tartozik. Ezek ily módon oszlanak meg:

a.) *Az idegen egyházak szétszórtan élő hívei.* Az anglikán egyházhoz tartozik 456 lélek, 3 parochiában a londoni püspök fennhatósága alatt; a herrnhutiaknak van két telepök, a zeysti (1746-óta) és a haarlemi (1744 től) 311 taggal; továbbá az 1857-ben alapított s a porosz tartományi egyházhoz tartozó haagi német evang. egyházközség 360 lélekkel; s végre a görög egyházhoz tartozó 30 orosz alattvaló. b) *Az ujabban Hollandián kívül, előállott felekezetek.* Ide tartoznak a *derbysták* irvingianusok, azonban ezeknek nagyon kis körre terjed működésök. c) Vannak olyanok, a kik egyik egyházhoz sem számítják magokat, vagy a tanért, vagy az egyházközségek szervezetért kivonják magokat az egyházi életből. d) S végre találhatók olyanok is, a kik mindenféle cultussal szakítanak s ezt nyilvánosan be is vallják. —

Ezekben akarám Hollandia egyházait röviden ismertetni.*)

VÁSÁRHELYI BOLDIZSÁR.

T Á R C Z A.

Ó R T Ü Z E K.

XIX.

A nagy mindenség előállításának fentemlített felfogása mellett talán sokkal közelebbről érdeklő korunk tudományos embereit a világ s közelebbről földünk életé-

*) Herzog Real-Enciklopediája és a németalföldi ref. egyház: „Reglementen en Besluiten voor de Ned. Herv. Kerk“-je alapján.

nek, a rajta végbemenő változásoknak, életjelenségeknek megfejtése, kimagyarázása, melyet kétségkívül a realtudományok feladatának kell tekintenünk. Ez az a tér, a melyre a hívő lélek, mint mondani szokták, soha nem léphet s talán nem is szükséges lépnie. Minthogy azonban e változások és tünemények kimagyarázásánál a kutató értelem számos erőszakot követ el és pedig olyanokat, a melyek szoros összefüggésben állanak vallásos hitünkkel, lelki nyugalmunkkal, a melyek az isteni gondviselés és az erkölcsi világrend felől keresztyén vallásunk által alkotott nézettel legtöbbször merő ellentétben állani látszanak: fontos dolog reánk nézve főbb vonásaiban megismerkedni az idevágó, mai napság uralkodóvá lett nézetekkel s ha azok csakugyan igazak s jogosultak s netalán vallásos világnézetünk átalakulását követelik, nem szabad vonakodnunk az idők szelleme által megkövetelt alkalmazkodástól. Nézzük csak, hogyan is magyarázza már ma a tudomány a föld életének jelenségeit, a rajta végbemenő átalakulások folytonosságát, netaláni célirányosságát!

A nagy természet életében — mondja a mai tudomány — ismerünk egy erőt, a kölcsönösen működő vonzóerőt, mely mindenütt és mindeuen uralkodik, az egymástól megmérhetetlen távolságban levő égitestek között épen úgy, mint a nap és földünk, a föld és tárgyai s maguk között ezen tárgyak közt. Ez erő uralkodik a testek atomjai között is s nélküle ezek nem létezhetnének. Ez alap-oka a naprendszerök örökké tartó összefüggésének, mely erő az anyag tulajdonsága, mondhatni, az anyag törekvése önmagához jutni. Ez általános vonzó erő — mint mondják — a testek központjában székel s ez az oka, hogy minden anyagrészecske a központ felé törekszik. E titokzatos erő, mely a legkisebb testrészen is megvan, képezi alapját mindennemű összeköttetésnek, az élet és halálnak, s habár a természettudós még több más tulajdonságát is elismeri a testeknek, e vonzó erőt a tünemények legelső okának tartja, mely nélkül azokat soha nem fejthetné meg. A mikor p. o. a természettudós a villanyosság tüneményeit kimagyarázni akarja, néhány u. n. galvanicus törvény alapján eszközli azt. Minden vegyi jelenség az összetett testek előállítására s felbomlására, mint mondják a vegyrokoneág eredménye; szóval, minden jelenség megleli magyarázatát egy másik jelenségben, ugyde mindezek az u. n. alapokok, melyek e tüneményeket létrehozzák, csupán következményei egy sokkal mélyebben gyökerező oknak, a kölcsönös vonzó erőnek.

SZALAY KÁROLY.

Egyházmegyei élet.

A v.-hunyadi ev. ref. egyházmegyéből.

V.-hunyadi ev. ref. egyházmegyénk ez évi tavaszi rendes közgyűlését f. hó 4. és 5-én tartotta meg Szászvároson a Kuntanoda nagytermében. Ezt megelőzőleg május 3-án ülte meg egyházmegyénk a szászvárosi Kuntanoda és szászvárosi püspöki egyházközséggel a helybeli templomban

b. e. néhai főtisztelendő Nagy Péter püspök és kir. tanácsos emlékére együttesen rendezett gyászünnepélyét, kiváló részvét mellett, a következő sorrend szerint:

1. Invocatio.
2. Katonai zenekar.
3. Gyülekezet éneke CCXXXIV. dics. 1—2. vers.
4. Gyászkar Zs. E.-től, katonai zenekar kísérete mellett énekelte a polgári dalárda, Deák Gerő kuntanodai ig.-tanár vezetése alatt.
5. Könyörgés; tartotta Bartha Lajos egyházmegyei esperes.
6. Ima a „Tannhäuser“-ből, előadta D. Gerő vezetése mellett a magyar polg. dalárda.
7. Emlékbeszéd; tartotta Fülöp Géza szászvárosi ref. második pap.
8. Alkalmi hymnus, énekelte az egyházi dalárda orgonakísérettel.
9. Katonai zenekar.
10. Orgonajáték és a CCXXXIV. dics. 7-ik versét énekelte a gyülekezet.

E fennebbi sorrend és az a szerint működött kitünőségek, valamint a rendelkezésekre állható tér szűke is felmentenek engemet az ünnepély lefolyása hosszadalmas leírásának megkísértésétől, s így csak jelezni kívánom azt, hogy ezen közösen rendezett gyászünnepélyünk a feledhetetlen főpásztor emlékéhez méltóan folyván le, a legjobban sikerültek egyikének mondható.

Másnap, azaz f. hó 5-én, d. e. 9 órakor az egyházmegyei közgyűlés megtartására gyűltünk össze a Kuntanoda nagytermében, hol a közgyűlést az esperes a következő, eszmékben gazdag, egyházi életünket általánosságban, mint részleteiben felölelő s így közfigyelmet érdemlő beszéddel nyitotta meg:

Tisztelt egyhm. közgyűlés!

Megint egy év fordult le az enyészet kerekén a multnak tengermélyébe azóta, hogy rendes egyházmegyei közgyűlésünken szerencsés valék üdvözölhetni önöket! Ez év a nehezebbek közé tartozott, mert ez nagy veszteségeket hozott egyházkerületünkre. Püspökünket s közelebről egy status gondnokunkat vitte el ez év örökre körünkből! Vajha a két derék emlékezete hosszasan öröködnék egyházkerületünk sokat hányatott hajója felett! Vajha mint a nemes mérséklet, igazi egyháziasság példányképei égi hazájokból is áldólag tekintenének le reánk, hogy egyházkerületünk magasztos elhivatásában meg ne zavartassék a pártoskodás és egyenetlenség által soha!

A halálra, az enyészetre való gondolás, t. közgyűlés! nem akarva is borongóssá teszi az ember kedélyét. S talán ez csupán és nem más oka annak, hogy én ma, midőn hivataloskodásom jelen perczében egy évtized emlékeivel állok a t. közgyűlés becses színe előtt, némi érzettől a borongásnak megszabadulni nem tudok. Egy évtized, ha nem is elég idő arra t. kgy.! hogy csekély talentumokkal rendelkező ember a bölcsességkövét feltalálja; de igen is elég arra, hogy tapasztalatokat szerezhessen, okuljon s a lefolyt idő tanulságaiból következtetéseket vonjon a jövőre. S az a tanúság, melyet a multnak s jelesen a közelmultnak történelméből levonhatunk, nem mondható biztatónak egyházunkra nézve, legalább az én egyszerű felfogásom szerint nem. Mit tapasztalunk ugyanis bármerre tekintünk? Azt, hogy általában egyházkerületünk s abban igen természetesen egyházmegyénk intensív ereje napról-napra fogy, csökken, s hogy az erőfogyasztás tényezői folyvást szaporodnak. Már-már csak ritka esetek közé tartozik az is, midőn bennünket az egyházi téren mutatkozó általános apathiából valamely nagyobb egyházi ünnepély felrázni képes, — s ez

is csak úgy, ha rendezői nagy fejtöréssel képesek egy állítani azt össze, hogy kiválólag a külső legyen érdekelve: de e mellett üresen maradnak legtöbbször templomaink, s még üresebben tanácstermeink! S vannak, kik csodálkoznak ezen! Én nem tartozom ezek közé! Semmi sem természetesebb, mint ez, t. kgy. Én részemről azon tudnék nagyon bámulni, ha ez így nem volna! Miért? Megmondom. Kegyeskedjék meghallgatni.

Mint mindenki előtt tudva van: egyének úgy, mint testületek, népek és nemzetek életképességének kifejtésére semmi sem lehet nagyobb mérvben gátló akadály, mint az örök életen át tartó *apai gyámkodás*. Ez az állami életünkben kifejlődött nagy mérvű, mondhatnám tulajdonságos gyámkodás átharapódzott az egyházi életbe is. Minden hatalmat, minden erőt, sőt lehetőleg minden észet egy pontba hozni össze — centralisálni — ez a mai idők törekvése egyházi téren is. Centralizálni minden áron és minden erővel, ez a jelszó. S ott, a hol sok, nagyon sok van mit centralisálni: ott, a hol ezen törekvés merev keresztülvitele által egy dús gazdag központ képződhetik, mely egymagában elég a távolabb élők fölött is az anyagi gondok terhét elviselni, van ám ennek értelme, sőt áldásos következménye is lehet; de a ref. egyházak jelen szervezete mellett s ennek jelen anyagi viszonyai között, a miképpen felette nehéz a minden áron közpon-tositási törekvés: úgy másfelől káros következménye el nem maradhat abban, hogy a még mindig szükséges és prot. fogalmak között soha nem is nélkülözhető érdeklődését a hiveknek az egyház iránt öli meg véglegesen s ölte meg már is annyira, hogy az egykor híres protestáns áldozatkészség, a mely még nem olyan régen templomokat, iskolákat teremteni vala képes minden külségly nélkül is, a nagy tömegnél maholnap a 0 fokot éri el. Az, hogy egy-egy nemeslelkű ember ma is akad, ki meghozza az egyház számára még mindig áldozatát: az nem bizonyít állításom ellen. Ilyen ember, bár ritkán, de Istennek hála, még mindig találkozik, csak hogy egy oly nagy horderóval s oly magasztos elhivatással bíró testületnél kell hogy meglegyen a közszellemben az intézmény iránti érdeklődés, — kell, hogy kicsiny és nagy, gazdag és szegény érezze, tudja, mivel tartozik azon intézménynek, az egyháznak, mert egyesek fellelkesülése, ha a közszellemben nincsen érdeklődés az egyház iránt, ezen közszellem hiányát soha sem pótolhatja.

(Folyt. köv.)

A nagy-szebeni ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

Egyházkerületünk legárvább, legelhagyatottabb egyházmegyéje, a nagyszebeni, f. évi április hó 25-én, Vizakna városában tartá meg tavaszi rendes közgyűlését, kapcsolatosan boldog emlékezetű néhai püspökünk Nagy Péter gyászünnepélyével.

Daczára azonban, hogy egyházmegyénk egyházközségei négy megye területén vannak szétszórva, igen szép számmal vettek azon részt úgy a lelkészek, mint a világi atyafiak.

Vizaknai egyházközségünk rég látott ősi templomában oly nagyszámu és fényes gyülekezetet, mint a minő a délelőtt folyamán tartott gyászünnepély alkalmával szorongásig megtölté annak minden zugait. A város egész intelligentiája résztvett a Nagyok Nagyjának kegyeletes emlékünnepe s a különböző hivatalos testületek, a városi tanács, bányahivatal stb. testületileg jelentek meg főnökeik vezetése alatt.

A templom kívül és belől egyaránt gyáspompával volt díszítve s a kathedra oldalán a boldogultnak lefátyolozott arcképe volt látható.

A gyászünnepély lefolyása valóban szívmelőlő volt. A gyülekezet énekét a vizaknai egyházi dalkar szabatosan előadott gyászdala követte. Az előimát Nagyt. Sylveszter Domokos vizaknai lelkész s kiérdemült esperes tartotta, melynek költői hévtől áthatott tartalma mindnyájunknak szívét fölmelegíté s szemünkbe a meghatottság könnyecskéit fakasztá.

A könyörgő lelkész leszállván a szószékről, újból fölzendült a dalkar összhangzó éneke s annak melán zsongó accordjai alatt az ünnepi szónok, tiszt. Cseresnyés Ödön b.-bocsárdi lelkész és egyházmegyei jegyző aa. lépett fel az igehirdetésnek trónusára, s alapul vevén Máté XVI. 18. versét, fejtegeté a nála megszokott alapos-sággal dicsőült Nagyunk főpásztori érdemeit, fölmutatván őt, mint azt a *köszöklét*, a melyen fölépült egyházkerületünk újabb, szerencsésebb alkotmánya s boldogabb jóvendőt ígérő szervezete.

Az isteni tisztelet végeztével az egyházmegyei közgyűlés tagjai a paplakba vonultak át, a hol egyházmegyénk páratlan buzgalmu s fáradhatatlan esperese, mindnyájunk szeretetének kedves tárgya, nt. Kelecsényi Károly aa. még a délelőtt folyamán megnyitá a közgyűlést, magvas beszédben számolván be az őszi közgyűlés óta történetéről s egyházközségeiknek a canonica visitatio által tapasztalt állapotáról.

Jelentéséből örömmel győződünk meg arról az ön-feláldozó buzgalomról, melylyel egyházmegyénk adminis-tratiójának, külső és belső haladásának terhes gondjait viseli; de elkomorodtunk láttára a szomorú képnek, melyet egyházközségeink többségének szánandó állapotáról elénkbe tárt. Egyházközségeink nehánya a végleges felbomlás veszélyével, az egyházi és nemzeti testtől való elszakadással, anyagi és szellemi tönkrementéssel fenyeget. Ott van *Mihályfalva*, *Bolya*, *Kövesd*, melyek már megszűnteknek tekinthetők, *Örményszékes*, *Pókafalva*, szintén csak névkönyvileg existálnak még. A többiek tengenek még, de a legtöbbjében anyagi és szellemi zavarok állják útját az egészséges fejlődésnek. Minden aggodalmat eloszlató helyzet csupán Vizaknán és Nagyszebenben van, ez utóbbi helyen a hívek dicséretreméltó áldozatot hoznak a templom és paplak restaurálására s az 1886 ban ülendő százéves jubileumra ily módon vélnek legszebb előkészületet tenni.

A közgyűlés az esperesi jelentést köszönő elismeréssel vette tudomásul s esperes aa.-nak azon páratlan buzgalmaért, hogy súlyos betegsége daczára is az egyházközségek legnagyobb részét személyesen megvizsgálta köszönetét jegyzőkönyvileg is kifejezte.

E közben az idő kereke gyors fordultában elhaladván a delelő-pont fölött, esperes aa. az ülést d. u. 3 óráig felfüggesztette s részben pedig nt. Silveszter Domokos lelkész aainak vendégszerető asztalaikhoz ültek, hol a szőnyegen levő tárgyak is — vidám poharazás közben — beszéd tárgyává tétettek s ekképpen a délutáni tárgyalásra mintegy előkészítették.

A délután folyamán folytatólag megnyitott közgyűlés csupán néhány indítvány és interpellatio megvitatására s a jegyzői jelentés meghallgatására szorított s nemsokára helyt adott a házassági törvényszéknek, mely elé hat valókereset adatott be s azok közül három derekas ítélet hozatott, három pedig separatióval végződött.

A házassági törvényszék ülése benyult az est első óráiba, úgy, hogy gondolni sem lehetett többé a közgyűlés újból való megnyitására, a mely ennél fogva csak másnap 8 órákor folytatott.

A hétfői ülésnek tárgyát már majdnem kizárólag a

közalaphoz segélyért beadott kérvények képezték, melyek lelkiismeretes áttanulmányozása és ellátása az egész délelőttöt elfoglalta.

Nincs talán egyházvidék, mely nagyobb mérvben igényelné a minél nagyobb országos segélyt, mint éppen a nagyszebeni egyházmegye, melynek egyházai, mint fontebbb vázoltuk, a végleges felbomlással küzdenek. Legyen ez a szomorú ok hathatós buzdítója a nagyok bölcs intézkedésének, melytől várjuk szétzúllott nyájainknak megmenthetését s az egészséges egyházi élet megszilárdulását és fejlődését.

Az ég áldása legyen egyetemes magyar ref. egyházunk nagyjain és kicsinyein!

N. ZS.

Az udvarhelyi egyházmegyéből.

1885. ápril 30.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye folyó hó 26-án tartotta meg Székely-Keresztúron, felejthetetlen püspöke Nagy Péterért, az igazgató-tanács által elrendelt gyászünnepélyt.

Az ünnepély nagy részvétellel, csaknem az összes papság, számos világi képviselő, az udvarhelyi tanári karnak nagyszámu képviselői, a helybeli intézetek tanárai s tanítói, s igen szép számu — a közelvidékről is begyűlt — közönség jelenlétében folyt le. A sz.-keresztúri dalkör megható gyászezene után, *Menyhárt* András kecseti lelkész ur tartott sikerült s a közönség figyelmét mindvégig lebilincselő beszédet a *nagy halott* emléke felett, Ján. 21. 17. v. alapján, méltatván őt mint tudományos férfit, sziklakemény jellemű és a szónoklati erő teljességével rendelkező főpásztort, ki a nevezett tulajdonai által *örökéletet* biztosított magának.

Az ünnepély végeztével az egyházmegyei rendes közgyűlés vette kezdetét. Ezen tavaszi közgyűléseknek rendszeren Sz.-Udvarhelyen kellene ugyan tartatniok, de az ünnepély iránti tekintetből, melynek sikere itt Keresztúron biztosítottabbnak látszott, mint Udvarhelyen, ezuttal kivételesen itt tartatott meg. Közgyűlésünk tagjai a tanítói lakba vonulva, Solymosi István esperes ur tartotta meg az elhunyt főpásztor emlékének szentelt emelkedett hangulatu megnyitó beszédét s azután jelentést tett az egyházmegye múlt évi állapotáról, melyet úgy szellemi, mint anyagi tekintetben kielégítőnek tüntetett fel.

A felsőbb leiratok felolvasása után, a melyek egyéb-iránt esperesi uton már nagyrészben elintéztettek volt s most a gyűlés által csak helyeslő tudomásul vétettek, tárgyalás alá került az erdélyi közmívelődési egyesület előkészítő bizottságának az esperes urhoz intézett felhívása. A felhívásban kifejtett s egyházmegyénk némely vidékét igen közelről érdeklő hazafias cél, közgyűlésünk helyeslésével találkozáva, egyhangulag kimondatott, hogy egyházmegyénk a nevezett — nagy szükségét potló — hazafias egyesület alapító tagjai sorába 100 frttal belép. Ezen összegnek beküldése iránt az intézkedés még a gyűlés folyama alatt megtétett.

Az egyházmegyei különféle alapok megvizsgálására kiküldött bizottság jelentése szerint, ezen alapok kezeléséről vezetett múlt évi számadások — némi lényegtelen alaki dolgokra vonatkozó megjegyzések után, rendszeren találtattak s a kezelők a számadás terhe alól felmentettek.

Kiutaltattak a papi és tanítói özvegyek részére az 1884. évre járó segélyösszegek. Részesült 12 papi özvegy

egyenként 41 frt 93 kr — 9 tanító-özvegy, egyenként 26 frt 52 kr segélyben. Nem nagy összeg biz ez, de a magukra maradt szegény özvegyeknek legalább egy biztos falatot nyújt s megmenti a teljes elhagyatottságtól azon esetben, ha a nagyszámu papi és tanítói adósok tartozásait, vagy legalább annak kamatait pontosan fizetnék: az osztalék még valamivel nagyobb is lenne. E tekintetben azonban most olyan radikális intézkedések tettek, hogy ha azok szigorral végrehajthatnak, a kívánatos rend e tekintetben is helyre lesz állítva.

Igen fontos tárgya volt közgyűlésünknek a reformált országos közalapból segélyt kérő egyházak és tanítók folyamodványainak elbírálása. Mintegy 18—20 egyházközösség s lelkész folyamodott segélyért, melyek közül alig egy-kettőt lehetett visszautasítani. A legnagyobb résznek helyzete valóban szánandó! A különböző felekezetek s jórészen még a különböző nemzetiségek közé is beékelve, élethalál harezot folytatnak a lételért, a melyben, ha csak kellő időben segélyükre nem sietünk, menthetetlenül elpusztulnak. A segélyajánlásban irányadó volt, hogy a folyamodó lelkészek fizetései legalább 400 frtra emeltessenek fel s hogy a pusztulásnak indult egyházaknak halaszthatatlan szükségsein segítve legyen.

Az állandó igazgató-tanács által kért vélemények a konfirmáció sikeresebb keresztülvitele és a püspöki egyházaknak helyzete tárgyában szintén ezuttal nyertek elintéztetést. Egyházmegyénk véleménye szerint a konfirmáció a növendékek 14—15 éves korában, mikor már a fejlettségnek bizonyos magaslatára jutnak, volna — és pedig az 1000 lélekkel bíró, vagy városi egyházakban, hol a konfirmálandó növendékek száma rendszeren nagyobb, évenként, kissébb egyházakban pedig két évenként végrehajtható, az erre legalkalmasabb időben husvét és pünköst között, úgy, hogy az ünnepélyes szertartás mindig a pünköst előtti vasárnap lenne.

A püspöki egyházak tárgyában elfogadott vélemény szerint, ezeknek ma már semmivel nem indokolható *kiváltságos helyzete* megszüntetendő s azok az egyházmegyékbe bekebelezendők.

Kemoly megfontolást igénylő s hosszas vitát előidézett tárgya volt közgyűlésünknek elaggott, szolgálatra képtelen tanítóinknak ügye. Az esperesi előterjesztés szerint van egyházmegyénkben 4—5 ilyen tanító, kik a nyugdíj-törvény meghozatalakor már meghaladták volt 55-ik évüket s különben is csekély fizetésük miatt nem vállalkozhattak a törvényben kiszabott nagy százalék fizetésére s így a nyugdíjintézetbe nem léptek be. Ezeknek nyugdíjaztatása egyházi úton sem eszközölhető, mivel a félfizetésből sem ők maguk nem élhetnek meg, sem pedig az ekkép üresen maradt állomás betölthető nem lenne. De mivel szolgálatra, életkoruknál fogva, merőben képtelenek: az egyházközösség tanügye is szenved, ők maguk is nyomorognak. Ily körülmények között az esperes úr a tanfelügyelőség útján kérelmet intézett volt a vall. és közoktatásügyi miniszter urhoz, a melyben ezek számára némi segélyt kért, de kérelme az 1875 évi XXXII. t. cz. 41 §. 4. pontjára való hivatkozással elutasított. — E nyomorúságon segíteni óhajtvá, egyházmegyénk felterjesztést fog intézni az egyházkerülethez, hogy az, a konvent útján, az illetékes miniszteriumnál, — tekintettel arra, hogy a kérdéses egyházak a törvény meghozatala óta folytonosan fizetik az évi 12 frtot, s hogy azon tanítók a törvény meghozatala óta már 10 évet szolgáltak, a mennyi időre még az akkor kinevezett tanítók is már nyugdíj-képesek, — lépjen közbe s ne engedje azon egyházakat és tanítókat tovább is nyomorogoi, hanem legalább annyi gyámolításban részesítse, a mennyi őket 10 évi szolgálatuk

után megilleti; hogy így azon állomások, melyek a tanügy nagy kárára most jóformán üresen állanak, betölthetők legyenek. Az a nyugdíjtörvény különben is annyira szűkkeblű, mondhatni speculation alapuló, hogy ennyi méltányosságot azok részére, kik egy egész hosszú életet hoztak áldozatul a népnevelés szent ügyének, — méltán megkövetelhetünk.

A két napig tartott közgyűlésnek többi tárgyai inkább szorosán egyházmegyénket érdeklő belügyek lévén, azoknak felemlítésével nem tartom szükségesnek az olvasó-közönség figyelmét fásasztani.

s.

A marosi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Koronka, május 3.

Fájdalom és öröm érzései váltakoztak sziveinkben az ápril 29-ikén tartott egyházmegyei közgyűlést megelőző ünnepély lefolyása alatt; fájlaltuk a nemcsak nevében, de a papi palástban s a kormányrud mellett is egyaránt nagy főpásztor elvesztését és örültünk azon, hogy hozzá, a nagyhoz méltóan ülhettük meg emlékünnepeit. Nagy Péternek, a megboldogult főpásztornak, a jeles tollu írónak, az édes szavu szónoknak szenteltük ez ünnepet. M.-Vásárhelyt a gyászba vont templomban a városi dalárda megható éneke után Vas Tamás mondott imát, melyet Szentkirályi Sándor m.-madarasi lelkész, mint a boldog emlékü főpásztor egykori titkáranak emlékbeszéde követett. E beszédben találó vonásokban láttuk kidomborítva annak képét, a ki igazán nagy vala; az eszmékben, szép hasonlatokban gazdag beszéd folyamán látszott a szónokon, hogy minden szó szívéből ömlik ajkára s épen azért hatott, fölemelt, lelkesített.

Istentisztelet után a vármegye nagytermébe sereglett össze a tractus képvisellete és papsága, hol Rákosi Lajos esperes segedelmet esdő szavak után a nála megszokott tárgyilagossággal mondott az egyházmegyei állapotokat hiven feltüntető megnyitóbeszédet, melyben emelkedett szellemmel emlékezett meg elhalt Nagy Péter püspök és Zeyk Károly status-curator érdemeiről. Továbbá bejelentette id. Losonczi József volt b.-madarasi lelkész halálát, ki nemcsak a papi palástnak volt méltó viselője, de társadalmilag is oly közkedveltségnek örvendett, miszerint „bátyám uram“ megszólítással tiszteltük meg mindnyájan, kik társalkodási modorának kedvességét, emberbaráti szívének melegét hosszú évsoron át láttuk és éreztük. Jól esik kimondanom, hogy ő egy vala azok közül, kikre ráillik az irás ama szava, hogy a jó ember az ő szívének jó kincseiből hoz elő jókat. A másik bejelentett halott Nagy Károly szolgabíró volt, ki minden megkeresésre készséggel tett eleget az egyházmegyei előjárásnak.

Nagy Sámuel főgondnok indítványára az esperesi megnyitóbeszéd teljtartalmulag jegyzőkönyvbe iratni s a két elhunyt közgyűlési tag halála fölött jegyzőkönyvileg részvétet kifejezni és az elhunytak családjához részvét-iratot intézni határozta el a közgyűlés.

Erre a canonica visitatio által tapasztalt eredmény feltüntetését tárgyzó statisztikai adatok felolvasása következett, melyből ide irom a következőket: lélekszám 39,858; született 1841, meghalt 1185; házasságra lépett 529 pár; tankötelesek száma 5502, ebből iskolába feljárt 5001; fekvőség 6298 hold. Kegyadomány értéke 7529 frt 92 kr. Ebbe foglalatik gr. Bánffy Erzsébet, gr. Berchtold Richárdné 100 frtos adománya a gyalakuti egyház templomának kijavítására és gr. Bethlen Istvánné gr. Teleki

Ilona 3000 frtos alapítványa, melynek kamatjából évenként 100 frt 5 tanító között osztandó ki egyenlő részekben, jelenleg felajánlottak: Bartha Gyula jeddi, Szalkai József havadtői, Nagy János udvarfalvi, Osváth Albert m.-kereszturi, Nagy Ferencz cs.-szt.-iványi tanítók. Ezek közül bármelyiket is kihuzni s helyette más nevet írni be, jogában áll a nemes alapító grófnőnek. És itt örömmel kell megjegyeznem, hogy egyházmegyénk számos olyan tanítóval dicsekedhetik, a kik a jutalmazást megérdemlik, de egyszerre mindeniknek adni nem lehet. S még nagyobb örömmel jegyzem meg azt is, hogy nemeslelkű alapítót is adott nekünk a jó Isten, mert más-kép ha volna is, hogy kit, de nem volna miből jutalmazni.

(Vége köv.)

Sárd, 1885. ápril 28.

Folyó hó 27 én tartotta gyulafejérvári egyházmegyénk tavaszi rendes közgyűlését Gyula-Fejérvárt, a rendes elnöklet alatt. Örömmel jegyzem meg, hogy a tagok egyházi és világi részről, egy pár kivétellel, mind megjelentek. Vajha mindég így volna!

Esperes aa. szívélyes szavakkal üdvözölvén a közgyűlés tagjait, a gyűlést megnyitja, de egy világi képviselő vérifikálása után fel is függeszti, hogy eleget tegyünk a kegyeletnek, boldogult püspökünk emlékét illetőleg, mire az e közben megkondult harangok is felhívtak.

Ekkor ünnepélyes rendben vonultunk tisztelt esperesünk vezetése alatt Istennek házába, hol is elhangozván a meglehetősen számú gyülekezet éneke, — esperesünk tisztos alakja tűnt fel a szószéken, egy magasztos és emelkedett szellemű alkalmi imát bocsátván szivből jövő hangon az egek urához, mely imának lélekemelő hatása látható volt a megilletődött arcokon. Ima után a brudbányai lelkész, Molnár Albert aa. tartott emlékbeszédet, Krisztusnak azon ismeretes szavait vévén alapul: „*te Péter vagy és rajtad építem fel*“ stb. A felvett igékből kiindulva, egy terjedelmes és kimerítő beszédben méltatta boldogult püspökünket, mint embert, hazafit, főpásztort és szónokot, mint a kiből ezen tulajdonok kiváló mértékben voltak megvalósulva s mint ilyenre, reá is illett Krisztusnak fennebbi mondása.

Elvégződván a kegyelet ünnepe, folytattuk tanácskozásunkat és pedig ekkor kezdődött a gyűlés valóságos megnyitása, midőn is esperes aa. egy nagy gonddal kidolgozott előterjesztésben ismertette egyházmegyénk anyagi és szellemi állapotát, miből örömmel értesültünk, hogy ha lassan is, de folyton haladunk és erősödünk. Előterjesztésében esperes aa. a fájdalom és részvét legszivhezszólóbb hangján emlékezett meg a csak most elhunyt szeretett főgondnokunkról: idősb Zeyk Károlyról, — és indítványozta, hogy a gyászoló családhoz részvétirat küldessék, érdemei jegyzőkönyvileg örökíttessenek meg és emlékére egyházmegyénk minden községében május 17-dikén gyásztisztelet tartassék, — természetesen mindhárom indítvány közhelyesséssel találkozott.

A felsőbb rendeletek tudásul vétele után kezdődött a segélykérványok tárgyalása, melyek, minthogy mind égető szükségek fedezésére vonatkoznak — pártolólág terjesztetnek fel felsőbb helyre.

Az idő előre haladván, közebedre mentünk — kiki a maga zsebére.

Ebéd után tárgyalás alá került egyházmegyénk „*tengeri kigyója*“, érttem a benedeki pap számadásos ügyét; melynek elvégre valahára leendő rendbehozására az úszó

közgyűlésen egy háromtagu bizottság küldetett ki a helyszínére, mltszs Zeyk Gábor ur elnöklete alatt s mint akkor irám vala, hogy ez aktívus elnöktől minden jót remélünk e bonyolult ügyben, nem is csalódtunk, mert a dolog a legkielégítőbb eredménnyel rendbe hozatván, le-bonyolítottatott.

S ha végezetre felemlitem, hogy az országos közalapra fizetendő évi járulékok pontosabb beküldésére tették komoly intézkedések, közöltem közgyűlésünk tanácskozásának eredményét teljesen.

Mint önként érthető, ezután a házassági törvényszék ült össze, melyről csak annyit írhatok, hogy azon mindvégig egyházmegyénk ez idő szerint egyetlen *tényleges* gondnoka, mltszs. Zeyk Gábor ur is jelen volt, a mi az egyházi élet iránt meleg érdeklődést mutat.

ONOD! VERESS SÁNDOR.

A LEKÉSZ A GYERMEKVILÁGBAN, A SERDÜLŐK ÉS FELNÖTTEK KÖZÖTT.

C) *A lelkész a felnöttek között.*

(Vége.)

Ha elkészítjük a talajt: a gyermeki szívet, ha behintjük a magvakat: szent vallásunk örök igazságait, akkor álljunk ott gyámolító kezünkkel, hogy a gyengét támogassuk, a jónak útjain megtartsuk, álljunk ott a gyomirtó kapával: vallásunknak a bűnös fejére olvasható intéseivel. Íntsünk, feddjünk, dorgáljunk, de ne engedjük, hogy a gyom a tiszta gabonát, a testiség a szellemiséget, a roszt a jót elnyomja. És ezt csak akkor érhetjük el, ha a felnötteket is részesítjük vallásos oktatásban, ha kézen fogva vezetjük őket egész addig, míg látjuk, hogy önerejükön is képesek jární, míg látjuk, hogy a bűn, a kísértés a bűnre erejét elveszítette velők szemben. —

Mondhatják némelyek: ez mind szép elméletnek, de, viszonyainkat tekintve, kivihetetlen. Avagy mi által kényszerítheti a lelkész az ifjakat, hogy a vasárnap délutáni vagy bármely alkalmas időben tartandó katekhizáció megjelenjenek!? Kényszeríteni nem kell őket a megjelenésre, mert ekkor csak robot-munkát végeznek, hanem meg kell kedveltetni az ifjakkal az ilyen tanításokat. Ha a gyermeket, a serdültet teljes buzgósággal tanítottuk, önkényt hallgatja mint ifju is tanításunkat, s még ha nem is a legnagyobb kedvvel teszik ezt eleinte, lehetetlen, hogy kedvet ne kapjanak tanítás folyamán. Én legalább úgy tapasztaltam. Ismeretlen dolog volt itt is a felnöttek vallásos oktatása és az első évben alig is sikerült egy pár tanítványt ösztöborzani, együtt tartani, de mégis nagy béketűréssel és a jövőtől jobbat remélve, végig kitartottam. Második évben már többen jöttek, harmadikban épen tömegesen jelentek meg, úgy, hogy néha 40—50 ifju is volt együtt, huszon alul pedig tán egyszer sem voltak; ekkor már nem csak ők maradtak benn a tanításra, hanem még a szülők, hallgatók közül is többen, úgy, hogy igazán lelki gyönyörűséggel töltött el a nagy érdeklődés s meg volt jutalmazva fáradozásom. Meg nemcsak azért, mert most már volt kinek beszéljek, hanem azért is, mert kérdezgetésem illetve az arra adott feleletekből meggyőződtem, hogy nem beszéltem siket füleknek. Tananyag e folyamra is bő mértékben kínálkozik, kimeríthetetlen tárházunk, a biblia, ellát bennünket mindig kincsekkel, melyeket csak ki kell osztanunk. Jézus Krisztus tanításai, a példázatok, hasonlatok, a hegyi beszéd, a tiz parancsolat, a gyülekezetekhez irt egyes levelek stb.

mind egy-egy évre való tárgyak. Vagy ha nem mindig a bibliából akarunk tanítani, tanítjuk az apostoli egyháznak, a keresztyén egyház megalapulásának, elterjedésének történetét, vagy a protestánsizmus létrejöttét stb. Természetesen nem tudományos formában és módon, hanem inkább itt is az ott szereplő egyes egyének szép jellemére, akaraterejére, keresztyéni bátorságára, a hit mellett való állhatatosságára fektetve a fősúlyt s példát adva ezekben is szemök elé, mely példák láttán megtanulnak az igazságért, a szépért, a nemesért lelkesülni, azért áldozni, meg egyházukhoz hiven ragaszkodni, annak felvirágoztatásáért mindent megtenni, sőt ha kell még az életet is feláldozni.

Sok fáradság, munka és a munkának szeretete kell az igaz az ilyen tanításhoz, de lehet e olyan közöttünk, ki az ily munkától vonakodik. Ugy fényeljük a ti világosságtok, hogy mások is látván azt, dicsőítsék a menyey atyát, e krisztusi parancsnak csak úgy teszünk eleget, ha tanítás által a jóra mutatunk, ha Jézus Krisztus tudományában szövétnekét adunk a hallgatók kezébe, jobban mondva szívébe, s melynek világánál megláthatják a jót és rosszat. Sőt csak úgy fénylik a mi világosságuk teljes fényében, ha nemcsak azon példákra mutatunk, melyek oly nagy számmal vannak a könyvek könyvében megörökítve, hanem enéletünkben, életünk által igyekszünk megmutatni azt is, hogy miképen kell teljesíteni azon parancsolatokat, melyeket tanultak, miképen megvalósítani vagy legalább megközelíteni ama példányképek tiszta jellemét, melyeket amott láttak. —

Vezessük, oktassuk gondos szorgalommal a gyermekeket, tanítsuk lelkiismeretes buzgósággal a felnőtteket, járjunk jó példával előttük és mindenek előtt, s akkor nem kell pár évtíz múlva a vallástalanság, az erkölcstelenség miatt panaszkodnunk, akkor nem predikáljuk az ígét, nem magyarázzuk az írást üres templomban, s e templomok nem fognak roskadozni a részvétlenség, egyháziatlanság miatt, mert akkor mindnyájan szent nép és királyi papság leszünk s dicsérjük az urát nemcsak fennszóval és énekléssel, hanem tettel és kegyes étellel.

JANCSÓ LAJOS.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. május 16.

— Az erdélyi ev. ref. egyházkerületnek május 28-án kezdődő közgyűlése alkalmából a kolozsvári rendező bizottság tisztelettel kéri fel a közgyűlésnek azon vidéki t. tagjait, kik mérsékelt áron ohajtának szálláshoz jutni, hogy e tekintetben legkésőbb e hó 23-ig, egyházi pénztárnok, tek. Demeter Károly urnál jelentkezni sziveskedjenek. Szállása belkirályutca. 37. sz.

— Az egyházkerületi közgyűlés programjáról, míg a hivatalos megállapodást közölhetnők, k. b. ezeket írhatjuk: *Csütörtökön* (első nap) Nagy Péter emlékünnepe, melyet megelőzőleg megalakul a ház, felekkettének a tisztviselők s megtörténik a képviselők igazolása; *pénteken* (második nap) a püspöki, igazgató-tanácsi és tanügyelőadói jelentések vétetnek elő, valamint nagyenyedi tanodánk fölterjesztése, mely szerint az eddig nyújtott püspöki illetmény alól magát fölmentetni kéri; *szombaton* (harmadik nap) az országos domesticum-alapból való segélykérések ügye döntetik el s az igazgatótanács

egyéb előterjesztései következnek; *vasárnap* (utolsó nap) papszentelés. Az emlékünnepe és a papszentelés sorrendjét mai számunkban közöljük.

— Az új papok kibocsátási ünnepélyének sorrendje itt következik: 1. *Invocatio*. 2. A gyülekezet éneke, egy vers. 3. Egyházi karének, a „Polgári dalegylet” által. 4. *Ima*. A megválasztandó püspök által. 5. Karének, a Polgári dalegylet. 6. Egyházi beszéd, Nagy László, somlyói pap és sz. szolnoki esperes által. 7. Karének, a Polgári dalegylet. 8. Új papokat kibocsátó beszéd. Tartja a megválasztandó püspök. 9. A kibocsátási szertartás. „Jövel szent lélek!” Az esperesi és jegyzői kar által. 10. A gyülekezet éneke. Az isteni tisztelet, mint fennebb irtuk máj. 31-én a belsőfarkas-utcai templomban tartatik meg.

— Nagy Péter gyászünnepélyére az egyházkerületi rendező bizottság az alábbi sorrendet adja ki. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület püspöke, kir. tanácsos és kolozsvári pap néhai Nagy Péter emlékére az állandó igazgató-tanács által elrendelt és az egyházkerületi közgyűlés első napján 1885-ben, május 28-án a belfarkas-utcai templomban megtartandó egyházkerületi gyászünnepély sorrendje. 1. *Invocatio*. 2. A gyülekezet éneke, egy vers. 3. Gyászadal. A kolozsvári dalkör által. 4. *Ima*. Tartja: Szász Domokos helyettes püspök. 5. Egyházi himnus. A kolozsvári dalkör. 6. Emlék beszéd. Tartja: Szász Gerő, elsőpap és esperes. 7. A gyülekezet éneke. — A gyászünnepélyvel egybekapcsolt isteni tisztelet kezdete d. e. 10 órakor. — Az egyházkerületi rendezőbizottság.

— Báró Kemény Gábor főgondnok a közgyűlésre még szerdán, f. hó 27-én leérkezik. — Ugyanitt örömmel tudatjuk, hogy közgyűlésünkre dunamelléki püspök, főtitiztelendő Szász Károly püspök aa. is lejön.

— A Baldácsi-alapot kezelő bizottságnak gyűlése volt f. hó 14-én Budapesten. Jelen volt e gyűlésen nagytt. Szász Domokos h. püspök ur is. Az alapkezelő igazgatóság benyújtotta 1883—84. évekről szóló elszámolását, melyre a felmentvény megadatott. Igazgatóság azt az indítványt terjesztette elő, hogy az alapítvány jövedelme már a jövő évtől kezdve adassék ki az illetékes egyházkerületnek, miután az adósság már csak 25.000 frt, ez pedig 10 év alatt törlesztendő lenne. Jövő számunkban többet.

— Rendkívüli conventet hiv össze — mint lapunk hitelesen értesül — Vay Miklós báró juniushan Budapestre. A convent tárgyait a középiskolák államsegélye tárgyában a kormány részéről adandó valószínűleg kedvező válasz, továbbá a Jordán István-féle alapítvány kérdése, nemkülönben a főrendiházra vonatkozó *tiszamelléki* famozus végzés fogják képezni. A második pontra nézve szükség felemlitenünk, hogy a Jordán István által néhány hó előtt a domesticanak hagyományozott 150,000 frtot illetőleg, melyhez a megboldogult hagyományozó, özvegyére nézve — ha férjhez nem megy — holtig való haszonélvezetet kötött ki, miután most az özvegy férjhez menni szándékozik — az özvegy részéről kiegyezés ajánlatott föl.

— A dunamelléki superintendencia június első hetében egyházkerületi közgyűlést tart. Ez alkalommal fog többek közt Tisza Lajos ujonnan választott főgondnok beigtatása megtörténni.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELNIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIDÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A főpásztor. — Nagy Péter emléke. — Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből. (Major Károlytól.) Egyházmegyei élet. — Tárcza: Örtüzek. (Szalay Károlytól.) — Irodalom. — Az udvarhelyi collegiumtól. — Köszönet és elismerés. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

A főpásztor.

Néhány nap mulva együtt lesz egyházunk szive-lelke, hogy a gályára hurczolt papok és karddal megvértanuskodott atyák szent örökébe közös akarattal megválasszák az egyenlők között ez elsőt. Az anyaszentegyház élő teste, külön egyik fiának fogja adni azt az irigylendő fenséges dicsőséget, hogy a legnagyobb terhet viselhesse, a szolgák szolgája legyen.

Ki lesz a boldog?

Egyházkerületünk márcz. 26-án tartott népes értekezlete kiválasztotta a Sault, a ki mindegyik kilátszik a táborból s lelkünkben meg vagyunk győződve, hogy egyházkerületünk összessége is annak nevét ohajtja a *mi* vezéreink emléktáblájára irni, kire az értekezlet lelkét vezérel az Ur, s a kiből legtöbb kezességét látjuk annak, hogy a most előttünk álló feladatok megoldására a legalkalmasabb.

Mózes felrázott, Jósué vezérlet, Salamon szervezett.

Egyházunk — hála az egek Urának — e pillanatban a békés épülhetés munkaidejét éli. Építőmesterre van szükségünk, ki a templomot kalapács-csengés nélkül emelje viharok ellen föl a magasba.

Szász Domokost egész élete ez elhivatásra praedestinálta.

Huszonhat éves kolozsvári papsága alatt ezerszeresen bizonyította, hogy Istentől kapott communis sensusa van; szavával dönteni, tanácsával előbbrevinni, tevékenységével elhatároltatni

tud, midőn humanus intézményről, jótékonysági célról, vagy arról van szó, mi a kálvinizmus kiváltságos büszkesége, t. i. a magyar nemzet szeretetéről, a magyar állam szolgálatáról.

Hatáskörében hittel cselekedett a közügyek terén. Meggyőződése föltétlen kimondását és követését bizonyítja épen a megtámadások, melyek jelenléte — tudjuk — ép annyira szükséges az igaz küzdésről való ítéletünkhöz, mint az árny intenzitása föltétlen mutatója annak, hogy itt: fénynek kell lennie. Bizony fénynek! Mert nincs senki, a ki egyetlen egy esetre is bizonyíthatná, hogy Szász Domokosnak önzetlen, odaadó szolgálatáért valamely haszna lett volna, sőt hogy csak kára volt, azt maguk e megtámadások igazolják.

Mire lesz képes egyházunkban, hivatkozhatnak rá a fogarasi, marosvásárhelyi, szentlászlói, szászmátéi és bukovinai egyházak, melyek különböző függő kérdéseit 8' havi rövid interregnuma alatt zajtalanul, tapintattal, ügyesen rendezé.

Családi traditióinál fogva benne e nemzet folyton előretörő áramlatában, látóköre van a dolgok fölött s közkedveltséggel lévén világi támaszaink, legnemesebb főuraink előtt: — nemcsak jóakarattal, de bölcs föltalálással és a jövő helyes előre-projectálásával s a projectumok kiviteléhez szükséges képességgel is fog birni.

Békére hajló s meggyőzni képes, meghatni értő s rábirni tudó ereje is csak mély odadásnak külső tükre. Ez adott neki erőt, hogy aránylag ifjú korában (115 szóval 45 ellen) generalis nótáriussá választatván, a közgyűlésen a kibékülés oly jelenetét hozza létre, mely férfiakat könnyekre indita s ez aczélozta föl, hogy a debreczeni conventen az autonomiánkra vonatkozó hires 9. (azelőtt 7) §. előharczosi védelmével bizatván meg az erdélyiek által, az ügyet oly lendülettel védje meg, miképp már akkor kitűnt a jövődöbéli.

A hit képesíti a szószéken is a megindítás, tovaragadás ama nagy mesterségére, melyre lan-
kadó időnkben oly szükségünk van, hogy lelkünk
összetartassék s egygyé kapcsolassék a szeretet
társas műveire.

Am nem folytatjuk tovább. E lap, melynek
10 évnél tovább életadója, virágoztatója volt, e
tárgyban mindenekfelett a tulzástól akar óvakod-
ni. Azt azonban, a mi tény, itt is kötelessége ki-
mondani.

Az a szék, mely üresen maradt, egy fényes
szónok, egy ihletett lélek fénykörétől ragyogott.
A ki reményünk és hitünk szerint be fogja töl-
teni, egy nagy család akaraterjét, munkaképes-
ségét, szónoki hatalmát, az egyéni öntudat és
megedzett tapasztalat fokozott erővel egyesülve
viszi bele. A vándor patriota fia a szétjáró apos-
tol missiójára van elhiva, megtartani és gyara-
pítani a nagyok alkotását. Ezért hisszük, az egy-
házkerület nevében kívánjuk, Isten tartsa meg e
szék számára hosszasan, az ő erejét, buzgalmat
és képességét.

SÁNDOR JÓZSEF.

Nagy Péter emlékére.

— Ima. Tartotta Sylvester Domokos a vizaknai gyászünnepélyen. —

Téged keres, téged óhajt, hozzád vágyik a mi lel-
künk mindig, örök Isten! Kinek bölcsességed, fogyhat-
lan jóságod kormányozza a csillagok futását s a pará-
nyi ember életének sorsát. Tégedet imádunk e szent órá-
ban is, téged, kinek hatalmadat, nagyságodat és gondvi-
selésedet hirdeti most, a sirjából kelt természetben, leg-
remekebb templomodban, minden! Csakhogy mig ott,
Uram! az élet boldogságának harmóniája zeng feléd, a
viruló mezőkről, a madár dalában, virág illatában, faka-
dó rügyeknek, zöldelő lomboknak néma beszédében: itt
benn e falakat gyász borítja be; mig ott a feltámadás
elve ül ismételt diadalt, itt az enyészet tudata nehezül
reánk.

Oh szeretetnek Istene! bocsásd meg, ha, a mig szí-
veinkből ránk árasztott mindennemű jóságodért, halánk
feléd repül: szárnyát a bús emlékezet fájdalma nyomja
le; bocsásd meg, ha tiszteleted eme napján, a kegyelet
ézelmének szomorú sohaja vegyül magasztaló zsolozs-
mánk dalába!

Hiszen Atyánk, téged imádunk, tégedet szeretünk,
nemcsak öröminkből, de a keserűség zugó tengerén is;
nemcsak mikor szerelmedért dicsőít az ajk, hanem ha a
mulandóság rémes kísértete megremegtet, még akkor is,
a sirhalmok között is. Hiszen hű pásztorát, főpásztorát
kesergi ez a nyáj, kinek kezéből botját kivevéd; a nagy
nevű, a nagyszívű apostol emlékéit ujtja meg anyaszent-
egyházad, melynek fejről fényes koronája esett le.

Ah bizony fáj nekünk, fáj most is a veszteség szo-
moru emléke! Ah bizony, mint vihar az ifju csemetét,
mint dörgedelmes égi háboru a félénk gyermeket, meg-
ráz, megreszkettét most is. Mikor eszünkbe jut, hogy a
Te végzésed mint sulyosodott rá! Hogy tépte le gyor-
san, egymásután élete fájáról elsőben az erős, gyümölcs-
termő ágát, aztán a feselő picziny bimbócskákat! Mikor
délutánján, estvére hajolva, csöndes pihenésnek, boldog

nyugalomnak nézhetett eléje, hogy kellett a kintől mar-
czangolt szívének szeretetei hideg sirjára borulni! Hogy
őt annak kelle véletlen megölni, mi másokat, *mindent*
elevenit, éltet, a nagy szeretetnek! Sok volt abból ben-
ne, oh tulságosan sok! szíve könnyü burkát könnyen
szétrepeszté!

Es Te tudod Uram! hogy miként szerette másik
családját is, szerető nyáját is; a jó pásztor életét adta a
juhokért. Mennyi buzgósággal, mennyi fáradhatlan szent
lelkedéssel hallatta, ha kellett, teregető szavát! Mennyi
verítéssel küzdött azért, mi jó; mennyi nyugtalan,
mennyi álmatlan éj tehet bizonyosságot, hogy hű volt ha-
lál, hű apostola a te országodnak, igaz tanítványa a te
szent fiadnak; mennyi élő emlék, maradandó fejfa hir-
deti jóságát, áldozatkészségét, nemes buzgóságát, közügy
íránt érzett önzetlen szerelmét! Nem futó csillag volt,
a melynek nincs nyoma; éltető nap, melynek terméke-
nyítő hatása akkor is meglátszik, akkor is megérzik, mi-
kor lehanyatlott.

Oh hogy csak volt s nincs már! Az az érző ke-
bel, melynek melegénél oly sokan fütöztek, az a mosoly-
gó szem, melyből a szeretet sugára világolt; az a dol-
gaiban fáradhatatlan kéz, mely annyit tett, munkált és
soha meg se lankadt; az a páratlan ajk, melyről miként
a méz, úgy csepegett, csorgott Uram! a Te igéd, biztat-
va a küzdőt, buzdítva a gyávát, dorgálva a restet, vi-
gasztalva a szenvedő szegényt, rád utalva az elhagyot-
tat, nyomorultat, az özvegyet, az árvát: mindez csak
volt s ma nincs!

Oh hát ne fájjon ez nekünk? ne fájjon még most
is, hogy a magyar hon rég várt jövőjének ép a küszöbé-
nél, fényes álmainkból egész váratlanul arra a megmá-
sithatlan valóra kelle fölébrednünk, hogy ragyogó nappal
lett jövőnk szegényebb, sötét éjszakával gazdagabb a
multunk!?

És mégis jó Istenünk, édes atyánk! nem nyitjuk
panaszra a mi szánkat, megnyugszunk a te akaraton,
mert a te bölcs akaratod vala ez. Hiszen a *mienk* volt;
18 évig birásával dicsekedhetünk! Hiszen az az erős lé-
lek, mely gyenge testének törekeny gépezetét mozgatá,
nem lesz a féregké; a mi benne munkált, teremtett, ren-
dezett, nem zárult a sirba; a mit mi mindnyájan sze-
rettünk, becsültünk s a mi mindnyájunkat szeretett és
becsült, az ma is él köztünk, s élni fog még soká, élni
mindörökké, hiszen nem az elmulás a halál, hanem a fe-
ledés!

Nem panaszkodunk hát; bár szorongva kérdjük:
lesz-e Ilyés után, kire visszahulljon az égbe fölszálló pró-
féta palástja?! a ki nyomdokába méltóképen lépjen s oly
erős kezekkel vezesse hajónkat? a ki bevégezze, mit ő
félben hagyott? Nem, nem zugalódunk, nem esünk két-
ségbe, mert a legfőbb pásztor, a Jézus Krisztus él; mert
a Te jóságod, atyai kegyelmed, oh Uram, mely századok
viharában megtartotta, megőrizte, virágzásra segítette
anyaszentegyházunkat, ezután sem hagy el; a Te bátorít-
tó, megsegítő szent lelked, melyet kitöltöttél az aposto-
lokra, ott lesz majd azzal is, kit helyébe ültet bölcses-
séged, akaratod.

Azért, Uram! kegyelemnek Istene! zugalódás helyett
alázattal hajlunk meg előtted s hálát adunk neked, hogy
hosszu esztendőnk változó során át megengeded, hogy ő
mienk legyen s köztünk építhesse a te országodat! Ál-
dassál, áldassál, sokszorosan áldassál e nagy jóságodért!
De egyszersmind kérünk: ne tarsd el tőlünk továbbra se
a Te irgalmasságodat! Segélj meg minket, hogy vegyük
szívünkre azokat a buzdító hangokat, melyek a nagy
ember kicsinyke sirjából annyi tanúságot prédikálnak

nekünk; hogy az ő példáját, mint Izrael népe a sivatag pusztán a vezető tűzoszlopot, szemünk előtt tartva, induljunk utána s menjünk mind előbbre, s mindig csak előre! Megtartó kegyelmed legyen s maradjon árva egyházunkkal, ennek nagyjaival, kicsinyeivel, intézőivel s egyszerű napszámosaival; gyülekezetünkkel, ebben boldogokkal, szenvedőkkel, gazdagokkal, szegényekkel egyaránt, legyen és maradjon velünk mindnyájunkkal az ur Jézus Krisztusért! Amen.

Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből.

(Folytatás.)

Az állomás következő javadalmazással volt összekötve:

1. A Szabó-féle 1000 frtos alap évi kamatja 50 ezüst forint, melyet félévenként, vagy negyedévenként a radautzi közigazgatási pénztár fizet ki.

2. Kántori javadalmazás: minden pár embertől egy pár, — egy embertől fél véka buza, mely évenként felmegy 12 köbölre.

3. Az iskolai épülethez tartozó kert; 9 holdnyi szántóföld egy vonó vagy gyalogszeres napszámmal.

4. Fűtésre évenként 6 kubiköl fa.

5. Egy halottért 12 kr. Az iskolamesteri lak is már épülőfélben.

Reményükben nem is csalatkoztak, mert az erdélyi ref. egyházkerület főtanácsa 1834-ben értesítette az egyházat az engedélyezett gyűjtés eredményéről, mely szerint a testvéregyázakban 123 frt 54 kr. gyűlt. Ez összeg gyarapodott a „Maritatis subsidium“-mal, mely nagyrészt Alsó-Ausztriából, Karinthiából, Steierországból, Galiciából, Csehországban Prágából gyűlt be. Ezek szerint az iskola-alap 592 frt 14³/₄ krt tett ki. Az iskolaépítésen kívül más szükségletekre is kelle fordítani, mert az előbbi gyűjtések és adományozások dacára is, a templomépület még bevégeztelenül, a papilak gyarló állapotban volt, s ezek mellett az egyházhoz tartozó épületek javítása is elkerülhetetlen.

1834-ben vásárolt az egyház az iskola számára egy telket, hozzátartozó szántófölddei kétszáz ezüst forinton, mely összegnek jelentékeny részét, 150 ezüst frtot, Szabó László gondnok adományozott s a még szükséges 50 frtot kölcsön vették. Az iskola alapköve a jelzett év augusztus 13-án tétellett le. A következő évben, februárius havában megérkezett Andrásfalvára a kántortanító, Kis György, kit a marosvásárhelyi tanári szék ajánlott s kinek választása a bécsi ref. főtanácsához felterjesztetvén, helybenhagyatott. Működését csakhamar megkezdette.

Most már ugy látszik, hogy anyai küzdés, viszonytagság után a bukovinai református egyház, temploma, derék lelkésze, iskolája és tanítója lévén, jobb sorsnak, szebb jövőnek néz elé.

S csakugyan ez időponttól kezdve a jegyzőkönyv lapjai inkább az egyház kedvező és örvendetes fejlődéséről, virágzásáról szólnak, mint a hanyatlásról, pusztulásról.

Az önzetlen és egyháza virágzását és gyarapodását nemesen előmozdítani törekvő lelkész, Biró, a bécsi főtanácstól nyert engedély folytán 1835-ben Erdélyben is járt, hogy hivei számára segínyt gyűjtsön. Gyűlt 355 frt 25 krajczár.

Az így nyert segínyekkel a lassu fejlődés biztosít-

va lévén, csak önbizalommal, lelki megnyugvással tekinthetett Biró fáradozásainak, munkálkodásainak nemes gyümölcseire. Csak maradandóan, folytonossá kelle tennie ez állapotot s ezért küzdött, tett azután is.

Az elhalt egyházgondnok Szabó László helyére 1837-ben Asboth Goifried, radautzi közigazgatási igazgató választatott meg, kinek választását az illető egyházi főhatóságok helybenhagyták, s a szokott módon figyelmébe ajánlák az egyházat és iskolát.

Ez időponttól fogva nem áll be semmi nevezetesebb fordulat az egyház életében. Hívek gyarapodnak hitben és érényben s gyarapodnak számban is, a mennyiben 1849-ben több tekintélyes radautzi birtokosnak és polgárnak áttéréséről emlékeznek meg a jegyzőkönyv lapjai, kik áttérésük alkalmával nemes áldozatkészségüknek is tanujelét adják.

Az 1848-iki cholera azonban nem kerüli ki az egyház hiveit is s andrásfalván és a szomszédos helységekben 85 lesz a cholera áldozata.

Az 1864. és 65-iki évek természetlensége, szárazsága végtelen nyomort és szenvedést okozott Bukovinában. 1864. év tartós és hideg esőzéssel köszöntött be, a következő évben pedig a nagy szárazság és aszály a különben termékeny föld minden vetését kiperzselte és a szegény lakosságot minden élelmi szereitől megfosztotta. Ez inséghez, nyomorhoz járult még az is, hogy a forgalom teljesen alászállott s így a nép nagy része kereset és munka nélkül, már-már az éhhalál kinjainak volt kitéve. A bukovinai országgyűlés számításai szerint, hogy minden hiányt lehessen pótolni, másfél millió forintra lett volna szükség; de rendelkezésre csak hétszáz ezer forint állott. Magánuton nyújtandó segélyre az általános pénzhiány és nyomor miatt nem lehetett számítani.

MAJOR KÁROLY.

(Vége köv.)

Egyházmegyei élet.

A v.-hunyadi ev. ref. egyházmegyéből.

(Folytatás.)

Hogy csak egy példát hozzak fel arra nézve, mennyire hiányzik, legalább nálunk az egyházi közszellem, mely az egyház ügyei iránti érdeklődésre hívna fel az egyháztagot, elég legyen megemlítenem az országos domesticát, melynek pénztárába fizetendő csekély illetéket ma is, midőn pedig általánosan tudva van az, hogy működésének első évében több, mint 10.000 frt segélyben részesítette egyházkerületünket, bizony ritka helyről kapjuk be szolgabírói beavatkozás nélkül. Ez a minden áron való centralisatio — hitem szerint — oka annak is pl., hogy egyházi életünkben magánál a szorosán vett egyházi elemnél, mi nálunk papoknál sem tapasztalható az egyházi élet lüktetéseiről az a meleg érdeklődés, mint az várható volna! A papság élete — legyen az bármely felekezet papsága — az egyház életével elválaszthatlan kapcsolatban van, s bár mekkora legyen is az érdeklődés a királyi papság másik felében — a világi elemben — az ő élete még sincsen az egyházzal oly szoros érintkezésben, mint a tulajdonképeni papságé. Emberi természetünkben fekszik pedig az, hogy a velünk legközelebbi szellemi kapcsolatban álló tárgy iránt legmelegebben érdeklődünk. De mindenesetre emberi természetünkben fekszik az, hogy az iránt, kinek vagy minek életével a mi életünk — úgy szólván — összeforrvan van, az iránt

csakugyan érdeklődjünk, annak javáért minden lehető megtegyünk, — annak előmeneteléért, felvirágzásáért töprengjünk, gondolkozzunk, terveket kovácsoljunk. S imé! erdélyi ref. egyházkerületünk 500 papja — mint testület — az egyházi közéletben nem létezik sehol. Életéről, mozgásáról, egyháza iránti töprengéséről semmi jel soha. Tudom, hogy egyen-egyen — kevés kivétellel — mindnyájan teljesítik kötelességüket hiven, igazán, s vegzik azon dolgokat, melyek *Isten előtt kedvesek*; de azt a közszellemet, melyet az egyház érdekében megteremteni, ápolni, fenntartani volna hivatva egy ily impozáns testület, azt nem találok sehol.

S ez pedig igen természetes t. közgyűlés! mert az emberi természetben van az is, hogy az olyan, ki folyton tartó apai gond, gyámkodás alatt van, ki nincsen utasítva *egyáltalán önerejére, öngondolkodásra*: lassan-lassan elszokik lelki szelleme a gondtól, a tevékenységtől. Lassan-lassan nem akarva is hidaggé, közönyössé válik. Hát ha még az intézmények, a törvények, melyeknek keretében élnie kell, mintegy szándékosan törnek arra, hogy az egyén a közügyektől elvonassék, azoktól lehetőleg távol artassék: akkor egyáltalán nem lehet csodálkoznunk a közügyek iránti érdeklődés hiányán. Vigyáznunk kell törvényeinkre, intézményeinkre, nehogy azok által teremtsünk oly helyzetet, mely éppen papságunk vallásos buzgósága, egyháziassága csökkentését vonná maga után; mert hiszen ha ez a testület lesz lágyméleg, hivatása iránt közönyös: ki fogja akkor a népben a szükséges érdeklődést megteremteni, fenntartani? Ha a só megízletlenül, mivel sózatik meg az étel? Pedig ha volt valaha szükség arra, hogy nem egyesek, hanem az egész testület vállvetve működjék abban, hogy az egyház iránti komoly érdeklődés a hivekben állandóan fenntartassék: ez az idő, a melyben élünk, bizonyára az. Mert ha az anyagiak iránti, korunkban eléggé érthető szeretet olyannyira el is nem foglalná a mai kor emberét: ott van a mai napság mindent felölelő, magához csatoló politika. Ennek karja benyul, elér mindenhová, s felhasználhatja s áldozhatja könnyen az egyházat is céljaira. Azt pedig — csakugyan vagnak kellene lennünk — hogy észre ne vegyük, hogy egyházi életünk teréről a hajdani puritanismus eltűnt s hogy a politikai térről nem egyszer csap át hozzánk is az ott oly nagy virágzásnak örvendő kerteskedés s ezzel kapcsolatos corruptio.

Lehetetlen észre nem vennünk az időnek azon nem örvendetes jelét, hogy egyházi téren is, — melynek pedig a szeretet, szelidség, krisztusi jószág gyakorlatában jó példával elől menni kellene — napirenden van az érdek és személyharcz s csak másodsorban jön, ha ugyan egyáltalán jön, az *egy szükséges dolog: a közügy*.

De az egyházi közügyek iránti érdeklődés hiányának okát a mondottakon kívül még másban is kereshetjük s feltalálhatjuk. Egyházi életünkben ugyanis egy veszélyes áramlat mind nagyobb tért nyer. S ez nem más, mint *felekezeti iskoláinknak ott, a hol csak lehet, ha nem is szükséges feladása, beszüntetése*. Ez a törekvés is az egyház iránti érdekeltség hiányára vihető vissza. A protestantismus éltető nedve, forrása volt az iskola s ez ma is s ép azért nem lehet közönyös ránk nézve, hogy vannak-e iskoláink, avagy nincsenek, s ép azért nem szabadna könnyedén lerázni igyekezni vállainkról az iskolafenntartás terhét. Ott a hol okvetlenül szükséges az iskola feladása s megtehető a nélkül, hogy felekezetünk érdekei veszélyeztetnének: ám legyen. Necessitas frangit legem. De midőn egyes egyházközségek előljáróságai mindent elkövetnek arra nézve, hogy iskolájuktól — azoktól a veteményes kertektől — melyek a jövő ref. egyház

plántáit felnevelni hivatvák, — minden áron megszábaduljanak: én ezt, t. közgyűlés! olyan törekvésnek, oly iránynak tartom, mely később nagy veszélybe sodorhatja egyházkerületünk felekezeti érdekeit. — Jól tudom, hogy vannak és lesznek olyanok, kik ezen aggodalmamat nem osztják, sőt megérteni sem akarják, mert hiszen lesznek és vannak minden időben, kik előtt mindennekfelett áll a személyes érdek: de ki elfogulatlanul tanulmányozza a multat s ebből következtetést von jövőre, annak különösen nálunk hunyadmegyében nehéz gond száll szívére, látván napról-napra növekedni hiveinkben azon vágyat, mely abban kulminál egészen: *megmenekedni minden egyházi tehertől s e célból ellökni a kínálkozó alkalommal az iskolát is*.

(Folyt. köv.)

A marosi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Koronka, május 3.

(Vége.)

Id. Erdélyi Sámuel directornak, Musnai Pál közigazgatási jegyzőnek hivataloskodási három évök kitelvén, további három évre is közfelkiáltással megválasztattak. Egyszersmind a jegyzői fizetés 50 frttal emeltetett. Továbbá Szentiványi Kálmán, Gönczi Lajos (mintegy 30 évig volt tagja a házassági törvénytörvényeknek), Molnár Lajos és Bitai Mihály, mint a mult évben megválasztott törvénytörvényes bírák az esküt a helyszínén letették.

Esperes bejelenti, hogy az állandó igazgató-tanács-tól leiratilag azon felszólítást vette. miszerint terjesszen fel kimutatást arról, hogy egyházmegyénk épületeinek biztosítása a marosszéki kölcsönös tűzkárbiztosító-társaságnál tíz év alatt mekkora összegbe kerül, miután az első magyar általános biztosító-társaság, tömeges biztosítás esetére, előnyös ajánlatokat tett. Megjegyzendő, hogy a mi kölcsönös (és nem nyerészkedő) biztosító-társaságunk, mely 4 millió forintot felül álló tőkével rendelkezik, régi idő óta munkálkodik csendben, minden reclamcsinálás nélkül és oly celsón biztosít, melyhez hasonlót alig találhatni. Ugyanis 100 frt után 40 krt kell fizetni s kilátás lehet arra is, hogy még ennél is alább szállítódik már a közel jövőben a biztosítási díj. Egyházmegyénk épen ezért ehez való ragaszkodását fejezte ki s ettől, mint a melylyel régi időtől fogva mintegy össze van forrva, elszakadni nem kíván.

Az egyházmegyei tanács jegyzőkönyvének megvizsgálásával meghizott Bihari Sándor azon örvendetes jelentést tette, miszerint a jegyzőkönyvet ülésről-ülésre helyesen vezetettnek s szabályszerű előírással is ellátva találta. Az egyházmegyei tanács fáradságtalan buzgóságáról tanusodik azon körülmény, miszerint 700-nál több ügydarabot tárgyalt le. E jelentést a gyűlés örvendetes tudással vette.

Nem hiába, hogy nagy egyházmegye vagyunk, mert az országos közalapból való segélyezésért is nagy számú folyamodás és felajánlás történt. Ugyanis felajánlatot 38 ecclesiá és 17 egyes személy.

Kebli özv.-árva gyámintézetünk alaptőkéje, Szász Károly pénztárnok jelentése szerint a 24,000 frtot meghaladja. Egyszersmind megemlítem, hogy nálunk egy özvegy évi segélye 36 frt, a mi magában véve nem sok, de összehasonlítva több más egyházmegyék ilyenmő 5—10 forintig terjedő segélyével, mégis kedvező állapot. Tervbe vett számítás szerint pár év múlva egy évi segély 50 forintra emeltetik s azután is, év-cyklusonként a jó kezelésnek örvendő alaptőke gyarapodásával arányosan mindig fölebb fog emeltetni.

Köszönetre méltó Molnár Zsigmond ügyvéd és egyházmegyei képviselő azon nemes ténye, miszerint a h-bodoni kicsiny, de virágzásnak indult iskola javára 50 frtos alapítványt tett.

Időközben részint lemondás, részint elhalálozás miatt üresületbe jött egyházmegyei képviselői állásokra is az új választás eredménye bejelentetett, mely szerint a szentháromsági egyház részéről, Sántha Károly lemondása folytán, mint a ki a sóvárad mandatumot fogadta el, Bereczki Domokos, a k.-szent-miklósi egyházban pedig a Nagy Károly elhalálozásával megüresült képviselői állásra Zilahi Gyula szolgabíró választatott meg.

Az első ülést kedélyes felköszöntésekkel fűszerezett közebéd követte, melyen többi jeleseink között Szász Domokosért is, mint helyettes püspökért pohár ürittetett, mely körülmény Nagy Sámuel főgondnok indítványára azonnal táviratilag közöltetett a püspökkel.

Béke velünk!

(g—i).

A nagy-enyedi egyházmegye tavaszi közgyűlése.

Rendes tavaszi közgyűlésünk folyó hó 10. és 11-ik napjain tartatott meg, még pedig, a mint előre kimondhatom, élénk érdeklődés mellett.

De mielőtt a t. k. közgyűlés lefolyásáról, az ott történt tárgyalásokból mondanék el egyet és mást, a közgyűlést megelőzőt „Gyászünnepély“-ről tudósítom röviden e lap t. olvasóit, melyet b. e. néhai főtisztt. mélt. Nagy Péter emlékére a nagyenyedi egyházmegye, a Bethlen főtanoda és a püspöki vizsgálat alatt álló nagy-enyedi egyházközség együttesen rendezett. A tisztelet, a szeretet, a ragaszkodásnál, melylyel e testületek egyenként és egyetemlegesen viseltettek a halhatatlan nagy nevű b. e. püspök iránt, csak a fájdalom lehet nagyobb, mely eltöltte e testületeket, midőn fejöknek koronája leesett. A fájdalmat úgy, mint keblünkben él, kifejezni nem lehet és kifejezni nem is törekszik az igaz fájdalmat viselő. Magának tartja meg a fájdalmat, a keservet is. Az ad vigasztalást, ha magában kesereg. Magában kesergett, magában ontotta könyeit ez egynek nevezhető három testület is; a sohaj fájdalmas, a keserv szivetrázó volt. A harangok mélabus hangjára megtelt a templom, melynek falai annyiszor viszhangozták amaz ékes nyelvű főpappnak a hangját, kinek gyászünnepélyére nagy fájdalomunkra össze kelle gyülekeznünk. A gyülekezet, miután igaz érzéssel, fájdalomteljesen, istenbe vetett bizalommal elzengette a 90. zsoltár első versét, a vegyes énekkar és theol. dalkar indította meg a keserv megható kifejezése által a gyülekezetet, mely közben nt. Hegedüs János tanár sohajtott buzgó és könnyekre indító könyörgésben Istenhez; ez imával, ez imában emelkedett a mi lelkünk is a Mindenhatóhoz, esedezve az agg Simeonnal együtt a veszteség elhordozhatóvá tételéért. A nagy-enyedi dalkör gyászéneke közben Sándor János főjegyző lépett a szószékre s gyászemlékbeszéde alapját Máté 16. r. 18. verséből véve föl, egy óráig tartó szép beszédben esetelte a megboldogult Nagy Péter püspöknek, mint lelkésznek, tanárnak és főpásztornak érdemeit. E beszédnek ismertetéséhez a tér szűke miatt nem is kezdek, oly kerekded, oly irátszerű, oly hiven jellemző vala az, hogy minden szavát ide kellene írnom, ha azt akarnám, hogy a szerző ellen bünt ne kövessek el. Különben e beszédet és az azt megelőzőt imát egyházmegyénk kiadja s akkor olvassa azt el mindenki, ki a néhai püspököt szerette, tisztelte, mert abban az ő szellemképét látja megörökítve. A főtanodai vegyes dalkar szabatos éneke után meg-

illetődve távoztunk a templomból és megindultunk, vigasztalódva a b. e. Nagy Péter püspök veje Szabó Samu tanár által, ki a boldogemlékü püspökszellemi gyermekeihez jött vala le, hogy azokkal együtt üljön meg a gyászünnepélyt, s így eleveníté fel az ugyis feledhetetlennek emlékét.

A templomból a városház díszes üléstermébe vonult az egyházmegye gondnoki kara, papsága és képviselőtestülete, a hol nt. Hegedüs Lajos esperesnek hallgattuk meg az egyházmegye egy évi életét hiven feltüntető jelentését, melyből meggyőződünk, hogy a béke, a szeretet, a buzgóság és áldozatkészség szórta áldását a mult évben is; az egyenetlenség, az egyháziatlanság, az erélytelenség csak egy pár helyen vala észlelhető, figyelmeztetésül mintegy, hogy mily nagy rosztat tesz az, hol fejét felüti. Azon nap délután az özv.-ár. gyámpénztár lett megvizsgálva és a válóperek láttattak el illető testületek által. Másnap reggel nyolcz órakor már megkezdődött a tanácskozás, a mely tanácskozásban nemcsak az egyházi, hanem a világi elem is tevékeny részt vett. Mlt. Gáspár János, tkts. Szentpáli Ignác gondnokok, tkts. Kovács Gyula, mlts. Csató János, mlts. Török Dániel, mlts. Zeyk Dániel stb. más világi képviselők, ép olyan s még tán jobb szószólók, munkások voltak a gyűlésen, mint a papok. Sándor János főjegyző kimerítő, részletes jelentése részletenként győzött meg amaz igazságról, melyről már előbb meggyőződünk általánosságban az esperesi jelentésből; a részleteket nem tartom szükségesnek ide írni, látható lesz az a megjelenendő egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvében. Hogy az egyháziasság és buzgóság él mi bennünk és a mi hiveinkben, ennek bizonyosságára álljon itt, hogy Lőrinczrévén, Toroczkó-Szent-Györgyön, Detrehe-Kochban, mint a tanácskozás folytán kitűnt, a hivek buzgósága lehetővé tette, vagy teszi kevés segélyezés mellett, hogy ottan pap-tanítói állomások létesíttessenek. Nemcsak a segélykérésben vagyunk tehát buzgók, hanem az áldozat meghozásában is.

Legutoljára említem, a mit legelső sorban kellett volna tennem, t. i. hogy egyházmegyénk az erdélyi közmívelődési egyesület alapító tagjai sorába való lépést elhatározta nt. Hegedüs Lajos esperes indítványára. Ugy hiszem, mint egyházmegye első vagyunk e tekintetben, első, de bizva remélem, elhozza a mi szegény egyházunk is filléreit e szent ügy oltárára. Bár annyit adna a gazdag is az ő gazdagságából, mint mi a mi szegénységünkben!

És ezzel be is végzem tudósításomat, még csak annyit említve meg, hogy az egy órakor véget ért közgyűlés után egy díszes közebédre gyűltünk össze, a hol nemcsak étellel, hanem eszmetársulás, nyilvánítás folytán — persze pohárköszöntők alakjában — szellemmel is táplálkozhatánk.

M.-Ujvárt, 1885. május 15.

JANCSÓ LAJOS.

Orbai ev. ref. esperes nt. Magyarósi Ferencz 70-ik születésének és 45-ik éves papságának jubileuma.

„Mivelhogy engemet szeret.
hosszu napokkal betöltöm.

Zsolt. 91. 14. 16.

Szép és megható ünnepet ült május 12-én orbai egyházmegyénk esperese nt. Magyarósi Ferencz. Ugyanis e napon 70-ik születésének és 43-ik éves papságának jubileumát tartotta meg. Egyházmegyéjének papsága, egy pár kivételével — kiket betegség gátolt — mind megjelentek, nehánynak neje is; a világi képviselők közül a legtekintélyesebb tagok üdvözölték e nagy napon a ju-

biláló ősz, de még jó erőnek és egészségnek örvendő s mindnyájunk által szeretve tisztelt esperes urat. A tisztelgések sorát papolczi lelkész F. Gy., Szász J., Pál S. és Imre M. barátaival kezdette meg, egy alkalmi négyes dalnak elénekésével, melynek elhangzása után F. Gy. üdvözölte barátai nevében a jubiláló esperest. Majd Finta István — ki szintén a 70-hez közeleg — megható és mindnyájunk szemébe könnyeket csaló vonásokban festette a 70 év eredményeit, küzdelmeit a jubilánsra alkalmazva. Cs. J. pedig történelmi biográfiát adott a jubilánsról, melyben különösen kiemelte a minden ékes szavaknál elevebben beszélő áldozatait, jótékonycélú adományait cronologiai rendben a jubilánsnak, ki ma is 4 gyermeket tanított. F. Gy. tetszéssel fogadott alkalmi költeményben köszöntötte fel — mint mondá — „szívének mélyéből tisztelt esperesét!” — Mindezeket meghatottan köszönte meg az ősz pátriárcha, kinek örömkönnyekek hullottak alá szemeiből, látva az őszinte szeretetet annyira nyilvánulni maga iránt egyháziak, mint világiak részéről, s mintha az ég is osztozott volna vele és velünk az örömben, örömkönnyekeket hullatott az is, a melyek valóban örömet keltettek mindnyájunk kebelében, kik oly régóta vártuk, kértük az áldásos esőt.

A kedélyes ebéd felett hosszú sora kezdődött meg a pohárköszöntéseknek, közbe-közbe a fennemlitett négyes dalkar válogatott quartettekkel, egy 5 tagu zenekar pedig majd vig, majd a mai időknek megfelelő búskomoly darabokkal fűszereztek az a nélkül is fűszeres ebédet, mely az a végre ünnepélyesen kidiszított helyen szolgáltatott fel, a többek között két teledi virág által.

Szomoruan emlékezett meg az összegyűlt társaság a betegsége okán jelen nem lehető Demeter Sámuel jegyzőről, mielőbbi felgyógyulását óhajtva.

Ebéd után a társaság kedélyes beszélgetések közt, az ifjabbak még tánczelel is töltötték az időt — s jól esett látnunk, hogy a 70 éves jubilans is miként tánczoltatja meg nő vendégeit egytől-egyig a lassu magyar csárdásokban. . . Késő este volt már, mikor mindnyájan azon szíves óhajtással vettünk búcsút kedves esperesünkötől, hogy:

„Ki eddig vele volt és így megtartotta,
S e kettős nagy napra békén eljuttatta:
Tartsa meg tovább is — s éltesse sokáig.
Az emberi élet végső határáig!!!“

—s—y.

TÁRCSA.

ÖRTÜZEK.

XX.

A testek, melyeket mi ismerünk, azon, körülbelül 68 elem többnemű összetételéből állanak, a melyeket a földön eddigelé ismerünk, a melyeket más égitesteken is feltalálhatunk. E 68 elem vagy egyszerű anyag egymás közt kisebb-nagyobb mérvű rokonságot mutat, elannyira, hogy csaknem bizonyosnak kell tartanunk, miszerint az elemek maguk is összetételek s egy közös alapelemből származtak. S már többen kifejezék azon véleményt is, miszerint az összes elemek más kisebb számú egyszerű anyagok combinatioi, mely utóbbiak ismét csak egyetlen egy alapanyag módosulatai. S nem valószínű, azon feltevés, miszerint egyetlen alapelem van, s azon különböző módosulások, melyek szerint az alapelem legkisebb

részei csoportosulva vannak, hozták létre csupán az anyagok nagyszámú változatosságát. E föltétel azonban csak föltétel marad s mintegy jóhiszeműleg kell elfogadnunk, miszerint minden létező tárgy egyetlen alapelemből, vagy a 68 elem különböző összetételéből állott elő.

Midőn földünk fejlődésének ötödik stadiumába lépett s a földkéreg annyira kihűlt, hogy 65° Celsiusnál magasabb hőfoka nem volt, állhatott elő a fehérnye (a tojás fehérje-féle anyag) s ezzel egyidejűleg megkezdődhetett az organicus élet is földünkön, jöhettek létre szerves testek, melyek az általunk idáig ismert 68 elemnek csakis néhányából vannak összealkotva. Hogy aztán csupán a földön van-e organikus élet, a nagy mindenség e porszemén, erre nézve szintén nem adhat a tudomány biztos feleletet, s meg kell érnünk azon valószínűséggel, hogy sok más égitesteken, melyek a fejlődés ugyanazon stadiumában vannak, mint földünk, szintén létezik szerves élet, habár más alakokban nyilatkozik is azokon, mint földünkön.

Azon kérdésre, hogy miként állott elő a növények és állatok nagy változata földünkön, szintén nincs a tudomány kielégítő felelete; hogy azonban a Mózes által elbeszélte teremtés története minden alapot nélkülöz, ma már nem vonja kétségbe senki sem. A teremtésnek ott elbeszélte történetét positiv tények régen az emberiség ifjúkori ábrándjainak lomtarába dobák s ha feltenné is az ember, hogy e megszámlálhatatlan állatok egymástól sokban elütő fajai sok használhatatlan szervekkel együtt egyenként teremtettek: hogyan magyarázhatnók ki az u. n. fossillák (kövületek) előállítását; mert hogy e kövületek a teremtő kísérletei, melyeket az emberek szeméi elől mélyen a föld rétegeibe rejtett: ma már csak nem hiheti el senki sem, — mint a hogy előbb egy százzal sokan bizonyították — sem nem tekinthetjük kővé vált lencséknek, melyeket a pyramisokat építő rab-szolgákkal étettek, mint a hogy ezt Pythagoras és Plato az u. n. Nummulitekről gondolák?! S valóban az állatok és növények előállítását kimagyarázni célzó törekvés mindaddig sikertelen maradt, míg a természettudományok képviselői egy Oken, Lamark, Schwann, Darwin, Häckel s több mások az egyedül elfogadható s ma már uralkodóvá vált föltételt tényleges adatokkal s szigoru természettörvényeken alapuló következtetésekkel fel nem állították, mely férfiak kutatásai, eszmélődéseinek nyomán állott elő a mindenki által ismert Darwinismus. Azt hiszem, senki sem követeli meg tőlem, hogy e helyen elősoroljam az ezen tan mellett felhozni szokott tudományos érveket, mivel tudjuk mindnyájan, hogy a geologia, systematica, anatomia s az embryologia szolgáltatják ahoz az alkotó elemeket s ma már csak csodálkozni lehet azon, hogy az annyira egyszerű s számtalan természeti életjelenségek által igazolt tant még tudományos emberek is lenézéssel tekintik, pedig épen reánk theologusokra nézve sem lehet közönyös a vele való foglalkozás, bármily sokan vitassák is, hogy ama tannak semmi köze nincs a valláshoz.

SZALAY KÁROLY.

IRODALOM.

Vörösmarty összes munkái *Mehner* Vilmos elegans kiadásában a 30-ik füzetig értek. Most a szindarabok folynak. Ár füzetenként — mint irtuk — 35 kr.

*

Tompá Mihály összes költeményeinek füzetes kiadását kezdte meg *Mehner* Vilmos. A beküldött 2 fü-

zet ép oly csinos, mint a Vörösmarty kiadás. Az egész mű 28 füzetre fog terjedni s egynek ára 35 kr lesz. A rendezést *Lévay József* végezte, miként a Vörösmarty művein *Gyulay Pál*. — Ajánljuk olvasóinknak.

*

Czelder Márton „Evangyéliumi lelkési tár“-a *Szász Károly, K. Tóth Kálmán, Nagy Lajos, Molnár Samuel, Dombi Lajos, Szél Kálmán, Farbak József* stb. tollából hoz *gyászestekre* prédikációkat, gyász- és siri beszédeket, halotti imákat, közel 70-et. E vállalat — ismételjük — megjelen évenként egy füzetben. Ár: 3 frt.

*

„**Gondúzó**“. E szépirodalmi hetilap az országos kiállítás megnyitását hozza Tolnai Lajos tollából. Inak aztán *Tóth Endre, P. Szathmáry Károly, Tolnai Lajos és Bodnár Zsigmond*. A vasárnaponként (Budapest, dob-utca 14.) megjelenő *Gondúzó*nek előfizetési ára egy évnegyedre 1 frt 50 kr.

*

Kis-Lexikon czimen egyetemes ismerettár jelent meg dr. *Wekerle László* gondos összeállításában. A havonként megjelenő füzetek ára 5 rendkívül tömör nyomásu iven (160 hasáblap) s 4 képes melléklettel 30 kr. A 12 füzetből álló egész munka 3 frt. A megrendelés a „Pallas“ irodalmi és nyomdai részvénytársaságnál eszközölhető.

Kiállítási emlék czim alatt diszes lapot adott ki a *Taborszky és Parsch-cég*. Első oldalán *Ófelségének, a királynak, Rudolf trónörökösnek, gróf Zichy Jenőnek és Matlekovich államtitkárnak* arcképeit hozza, hátul több pavilon képét s közből az iparcarnokot. Ár (?).

*

Molnár Albert marosvásárhelyi ref. lelkész „*Lélek szomja*“ czim alatt kiadta próba-prédikációját, melyet Marosvásárhelyt ápril 6-án tartott. A költői lendülettel irt szónoklat a *Zsolt. 42. 3.* alapigéit fejti ki.

*

Maros-Tordamegye 1884-ik évi állapotáról jelentését vettük *Sándor László* alispánnak. Mint lapunkat kiválóbban érdeklőt, kiemeljük, hogy az 1884. év folyamán a kir. tanfelügyelő, *Deák Lajos* fölterjesztési következtében, 72 iskola a közoktatási miniszterium részéről 1638 frt értékű taneszközöket nyert ajándékban s azonkívül 9 tanító részére 270 frt rendkívüli segély vagy jutalom eszközöltetett.

*

Olvasókör. Fülöp György szépirodalmi regény-folyóiratáról szintén megemlékeztünk már. A megjelent 27-ik számmal véget ért a „*Gyémánt-király*“ czimű regény; a 28-ikkal pedig Montepin „*Párisi vérdramá*“-ja kezdetett meg. — Előfizetési ár évnegyedre 1 frt 50 kr. Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Az udvarhelyi collegium-tól.

A „*Protestáns Közlöny*“ érdekes olvasó-közönségének tudomására kívánom hozni, hogy a sz. udvarhelyi

*) Még május 1-én vettük *Bod Károly* igazgató-tanár ur fentebbi szép sorait, azonban datumhoz kötött más cikkek miatt lehetetlen volt beszoritanunk. Közben az elszámoláshoz pótlás is érkezett. Most azonban, hogy a nyilvános nyugtázás lezáratott, első sorban nyitunk tért.

ref. collegium előjárósága által kibocsátott adakozási felhívásra mai napig összesen *444 frt 38 kr* gyűlt be.

Nyilvános elszámolásunkat tehát annak kijelentése mellett fejezzük be, hogy az eredmény reménységen felül kedvező és örvendetes, mert a befolyt összeg éppen elegendő azon kegyeletes célunk megvalósítására, hogy néhai *Szilveszter D., Magyarosi Sz. József, Szabó Gy. és Kis Ferencz* tanárok művészi kivitelű arcképeit minél előbb képtárunkban lássuk.

Ha iskolánk kegyeletes érzésű régi növendékei közül jó sorsa egyiket vagy a másikat körünkbe vezérlendi, örömmel fogjuk majdan megmutatni a kegyelettel őrizett képeket.

Isten áldása szálljon a kegyes adakozókra egyen-egyen!

Ezuttal egyszersmind tudatni kívánjuk azt is, hogy áldozó-csütörtökre tervezett *Kis-féle* ünnepélyünk ez évről — más közbejött akadályokon kívül — már csak azért is el kellett hogy maradjon, mert a gyűjtőivek későn érkezvén be s a fényképek sem levén mind kéznél, arcképek festése iránt szükséges lépéseket csak közelebbről tehetjük meg.

Örvendünk, hogy a képek elkészítésére *Barabás Miklóst*, hazánk székelyföldi jeles festőművészt nyerhetjük meg, mert ez által a siker előre is biztosítva van.

Jeles művésznök székely fiukat nevelő collegiumunk iránt való nemes lelkesedésének az által akarja újabb tanuljelt adni, hogy képtárunk számára — az utódok buzdításul — ajándékban fogja lefesteni néhai b. e. *Gál Mihályt* is, ki iskolánknek szintén egyik neves alapítója volt, s kit ő 1827-ben látott utolszor.

Gál Mihálynak arcképe nem maradt hátra, de jeles művésznök vállalkozik arra, hogy arcképét 58 év után *emlékezetből* fogja megörökíteni. Isten tartsa meg drága életét, és segítse nemes áldozatkészségének megvalósítására!

A jövő évben — ha Isten is úgy akarja — okvetetlen meg fogjuk tartani ez évről elhalasztott ünnepélyünket és akkor az arcképeket is bemutatathatjuk. Akkor el is búcsuzunk collegiumunk ódon falaitól, mert már engedélyt nyertünk arra, hogy 1886 nyarán collegiumunk épületét restauráltathassuk, a 2-ik emeleti részt pedig egészen újra építtessük.

Kik érik meg az új épület felavatását? . nem tudjuk megmondani, mert „*ember tervez, Isten végez!*“ Miénk csak a munka s jobb jövő reménye, — de az áldás onnan felülről jó!

Végül nem tehetem, hogy ez alkalommal is hálás köszönetet ne mondjak dr. *Felméry Lajos* egyetemi tanárnak, iskolánk egykori kitűnő növendékének azért, hogy az arcképfestés ügyének indítványozója s buzgó közvetítője volt!

BOD KÁROLY,
ig. tanár.

KÖSZÖNET ÉS ELŐSMERÉS

a sz.-udvarhelyi ev. ref. collegium előjárósága által 410—1884. szám alatt kibocsátott *felhívásra* befolyt adományokért.

(Vége.)

136. Kassai J. József adófelügy. Szombathely 3 frt.
137. Beke Dénes ref. pap 1 frt. 138. Lengyel József orvos 2 frt. 139. Koronka Józsefné 3 frt. 140 Csizsér Gá-

bor esperes 1 frt. 141. Bartha László ref. pap 1 frt. 142. Magyarósi Ferencz esperes 1 frt. 143. Nagy Sándor hidvégi ref. pap 40 kr, Deák László 10 kr, Fejes Károly 20 kr, Boér Miklós 50 kr. 144. Hegyi Elek ref. pap 1 frt. 145. Fülöp Gyula ref. pap 50 kr. 146. Csakány József ref. pap 2 frt. 147. Luhácsi Dénes pénztáros 1 frt. 148. Nagy Lajos főgondnok 5 frt. 149. Derzsi Lőrincz papjelölt 1 frt. 150. Szabó Ferencz ref. pap 1 frt. Erősi Bálint 50 kr. Csulak Lajos tanító 10 kr. Szőke Albert 10 kr. Vén Árpád 10 kr. Benke József 10 kr. Egy valaki 10 kr. Györbiró Lajos 20 kr. Adó 20 kr. Kósa 20 kr. 151. Jancsó Lajos 50 kr. 152. Bod K. 1 frt.

Utólag adakoztak: 153: Borbát Pál ref. pap 50 kr. 154. Bartha László 50 kr. 155. Lázár Mihályné 50 kr. 156. Lázár László 20 kr. 157. Izsák István táviró-titkár 2 frt. 158. Pál Károly ref. pap 50 kr. 159. Bodor József ref. pap 40 kr. 160. Zajzon Dénes ig. tanár 50 kr. 161. Hobodiczy Alajos 50 kr. 162. N. N. 20 kr. 163. N. N. 20 kr. 164. Trunzel 40 kr. 165. Sz. A. 20 kr. 166. Révay Lajos ref. pap 1 frt. 167. Demeter Zsigmond ref. pap 50 kr. 168. Nagy Lajos (Olasztelek) 1 frt. 169. Czeglédi János ref. pap 2 frt. 170. Bartha Lajos esperes 2 frt. 171. Márton János ügyvéd 1 frt. 172. Veres Ferencz ref. pap 50 br. 173. Id. Bencze Márton 10 kr. 174. Ifj. Bencze Ferencz 20 kr. 175. Sipos József 25 kr. 176. Baczó Dénes 25 kr. 177. Bencze József (köz.) 20 kr. 178. Baczó Sándor 20 kr. 179. Id. Balácsi Sándor 10 kr. 180. Baczó Mózes 20 kr. 181. Apáthy Péter 1 frt. 182. Kisantal Sámuel ref. pap 1 frt. 183. Gyertyánffy István ig. tan. (Budapest) 1 frt. 184. Miklós Gergely 50 kr. 185. Baló József 50 kr.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. május 23.

— **Boldog ünnepeket kívánunk!** Előtte egyházkerületünk egy életfontosságú aktusának a mennyei erő töltse be sziveinket az egyakaratuság szent lelkével, hogy származzék belőle anyaszentegyházunkra áldás, épülés és felmagasztosulás!

— **A conventről** most már határozottan írhatjuk, hogy június 15 re lesz összehíva. A miniszteriumtól a 100,000 frt államsegély iránti kérés kedvezőleg elintézve érkezett vissza.

— **A marosvásárhelyi püspöki vizsgálat alatt álló ref. egyházban** május 17-én d. e. folyt le a papválasztás Rákosi Lajos marosi egyházmegyei esperes vezetése mellett. D. e. tíz órakor ünnepélyes Isteniszteletre gyűltek fel a hívek a várbeli nagy templomban, hol Rákosi esperes végezte az egyházi szolgálatot, igen talpraesett beszéddel készítvén elő az egyházi képviselőket a fontos papválasztási actusra. Az egyházi szertartás végeztével a nagyközönség széteszlott, míg a 7--8 ezer lélek között levő ref. egyház hivatalos és választott képvisellete — valamint az érdeklődő közönség egy jókora része — visszamaradt, kik előtt Rákosi Lajos felolvasta nagytt. Szász Domokos h. püspök május hó 9-ről hozzáintézett hivatalos felszólítását a papválasztás vezetésére, illetve a püspökhelyettes helyettesítésére nézve. Ezután felszólította esperes L. Bálinth Dénes kebligondnokot (a főgondnoki állás dr. Antal László kir. tanácsos halála következtében üresedésben lé-

vén) Vass Tamás első lelkészt és Ajtai Gyula egyházi jegyzőt megillető helyeik elfoglalására s az egyházi képviselertet bizalmi férfiak választására hivta fel. Ajánlat és közfelkiáltás utján Dabóczi Mihály és András Imre e. képviselők megválasztatván, az említett bizottság — esperes elnökletével — működését azonnal megkezdette. Elnöklő esperes első sorban bemutatta Gönczi János koronkai ref. lelkész reggel érkezett levelét, melyben — körülményei változását indokul felhozva — a pályázattól való visszalépését jelentette be. Ezután felolvasta esperes a választási törvény szükséges pontozatait s felhivta a választójogosult egyházi képviselőket, hogy az 5 jelölt közül, titkos szavazással, a jelölt nevének leírásával, ejtsék meg a választást. Elnök a beadott szavazatokat a szavavásról vezetett jegyzetekkel összehasonlítva, kitünt, hogy összesen 116 szavazat adatott be, melyből kapott: Molnár Albert 61, Tavasz József 20, Szócs Sándor 16, Ugrai Gyula 16. Szentkirályi Sándor 4 szavazatot. Egy nyomtatott szavazólap — Molnár Albert nevével — megsemmisült. E szerint Molnár Albert m.-madarasi pap az abszolút többséget megnyervén, elnökölő esperes által a dr. Tolnai Lajos eltávoztása s Vass Tamás előléptetése folytán üresedésbe jött második papiállomásra törvényesen megválasztott lelkésznek kijelentetett. L. Bálint Dénes kebligondnok indítványára, az egyházi képviselert köszönetet szavazott elnökölő esperesnek a papválasztás tapintatos keresztülviteléért.

— **Magyarósi Ferencz teleki ev. ref. lelkész** s az orbai egyházmegye 12 éves esperese, f. hó 12-én ünneplé születése 70 ik s papságának 43-ik évfordulóját. Ez alkalommal az agg lelkész tiszteletére az egyházmegye lelkészi karán kívül számos barátai és tisztelői siettek megjelenni, leróni előtte üdvözlőket és szerencsekívánatukat. Az üdvözlőkhöz mi is csatlakozunk. (L. tudósítást.)

— **A szathmárnémeti ev. ref. gymnasiumban** az 188⁵/₆-ik isk. évi szeptember elsején elfoglalandó egy rendes- s egy segédtanári állomásra pályázat hirdettetik. A rendes tanár szaktudománya a menyenyiségtan és méréstani rajz; heti óráinak száma legfőlebb 22. Fizetése 900 frt bézpénz 3 havi részletben előre, 7¹/₂ méter öl tűzifa beszállítva, miből egy rész tanteremfűtésre esik; továbbá magánvizsgálati osztalék. — A segédtanár szaktudománya a földrajz és történelem; heti óráinak száma legfőlebb 23. Díjazása 600 frt készpénz évnegyedi részletben előre és magánvizsgálati osztalék. Pályázók kérvényüket f. év július 10-ig küldjék el dr. Farkas Antal igazgatótanács elnökhez Szatmárra.

— **Hazánkban ezernél több tekintélyes könyvtárunk van**, ide számítva a magán családok nagyobb könyvtárait is.

Szerkesztő postája.

B—s J—e. Ily kérdés számára helynek lennie kell. Csakhogy cserében mi is . *tömörséget* kérünk. Általában lapunk keretéhez csak az egy-két közleményes cikkek illenek. — *Tiszt. Biró Ferencz ur* keresse a *m.-rucsi* utópostán. Egy szalaggal megy M.-Sámsondra és N.-Ölyvesre egy-egy példány, ott kell elkallódnia. — *Tiszt. Tattay Imre* urnak a 2., 3., 12. és 18. számokat utánküldtük.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 4. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ: SÁNDOR JÓZSEF. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: XXXVII. (Sándor Józseftől.) — Egyházkerületi közgyűlésünk. — Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből. (Major Károlytól. — Egyházmegyei élet. — Különfélék.

XXXVII.

Van hát őrszeme a tábornak, mely egy test gyanánt vándorol át a földi élet sötétségében az örökélet felé?

Egyházunk hivei, a szeretet keresztes katonái vonulhatnak a szent sir felé, — van hadvezéri pálca, mely szilárd kezekben mutatja a halál örvényét: ide, Isten dicsőségeért, a jövő építéseért! Boldog, kinek holtteste hid az új nemzedéknek a tökéletesedés mélysége fölött!

Mózeset erős ököllel sziven vágta a fájdalom, hogy leroskadt alatta. Szent szive egyesült az anyaföld többi por-sziveivel, hamvai egyesültek a sárral, melyben Bethlen, Apáczai és a többiek adnak találkozót, várva minket, kérve, hogy méltóan szálljunk le közéjük.

Josuét elküldte az ég. Kiválasztva, megállott országa határainál, a negyedfélszázezer lélek képviselőinek színe előtt s végig nézve a Kálváriautat előtte megjárta 35 férfiú életén — habár saját kijelentése szerint tettei terveiről csak később nyilatkozand, — a nagy emlékek felidőzésében megmutatta lelkét, mint egy tükörben.

Akarja, hogy a 37-ik ref. püspökről úgy beszéljen egykor egy eljövendő főpásztor, mint ő dicsőíté harminczötét.

Lelkében sympathia van a nagyok és a nagyság iránt, az erőn az Úr megdicsőülését látja, tehát az Úr hatalmával fog a kiveendőkre nehezenni.

Kell-e több program?

Szive a mienk, vaskeze az anyaszentegyház ellenségeié?

Csak a részletek felszámolása állhat előtérbe, a főkérdésekkel tisztában vagyunk.

Szász Domokos püspökségére esik a nemzeti és állami nagy átalakulás dereka. Az ő idejében:

kezd a földművelő Magyarország iparos Magyarországgá lenni;

az állami kormányzat és autonom-formája mindinkább központosítás felé közeledik;

a népiskola, az egyház veteményes kertje, hova-tovább a politikai status kezébe jut;

világfelfogásunk, mely a tradíciók alapján keletről táplálkozott, épen a vallás- és közoktatási miniszter jelszava szerint megnyugtatiasztatik;

az ország első testének, a főrendiháznak átalakulása egyházunk legfényesebb neveiből igen sokat fog félre sodorni;

az egyetem és sajtó útján megérkezik hozzánk a pesszimizmus és pozitivizmus s átalakítja teológiánkat.

Egyházkerületeink egy testté consolidálódván, felekezetek közti kérdések nagyobb hatállyal fognak a fölszínre vetődni.

A visszatarthatlanul élesbedő nemzetiségi viszonyok nem fogják érintetlenül hagyni a templomot.

S ha a levegőben függő nagy nemzetközi kérdések közeli összeroppanása — mitől Isten óvjon — megesik, szintén nem maradunk az esélyek választvonalán kívül.

Nagy és nehéz terhek!

Nemsokára minden irányu vasutvonalak fogják átmetnszeni e bérczes országrészt. Falvaink patriárchalis élete mozgósulva lesz s mig egyfelől a napenyészet „ni dieu“-je és beteg sectariusága hozzánk érkezik, másfelől könnyebben fognak a nagy görög egyházzal ölelkezni a mi elszigetelt házi görögjeink.

Ha a tervezett keleti nehézkedés sikerül, kereskedői nép is leszünk s a pénz szerelme lökődést fog kiváltatni az isten szolgája és a hivek közti viszonyt illetőleg.

Huszonöt év mulva — mit adjon meg a mindentudó mindenható — püspökünk visszanézve a jelenre, új, csodás világot fog látni maga körül, mint egy álom hirtelen átváltozását. Hirtelen átváltozást a képzelemnek, de a tett férfiának gondal teljes valót, talán alig-alig viselhetőt.

Közgyűlésünk férfiai, mély és őszinte egyházszeretetről tettek tanubizonyságot, midőn választásuk, a helyzetnek megfelelőleg, e hatalmas lélekre esett s ft. Szász Domokos püspök afiának, főpásztorunknak erejére áldást és sikert kívánunk az exigenciákkal való megküzdéshez, melyeket látni fogunk!

SÁNDOR JÓZSEF.

Egyházkerületi közgyűlésünk.

— A püspökválasztás. —

A mennyei atya szent segedelmével befejeztetett anyaszentegyházunk tanácskozása. Nagy dolgozó napok, felemelő, megszentelő pillanatok, az anyaszentegyház közös szeretete által vezetett meleg viták, s végül a jól végzett sáfárkodás boldogító tudata emlékeztetnek vissza a lefolyt munkálkodásra. A „ref. parlament“ jegyzőkönyvei igen fényes, igen építő, igen maradandó lapokkal lettek gazdagabbak.

Négy napon át folyt a discussio. Csütörtök délelőttől vasárnap délutánig. Mind igen fontos, mind életbevágó kérdések fordultak elő.

De bizonyára mindenki helyeslésével találkozunk, ha azt mondjuk, hogy mindenekfölött kiemelkedő: pont a főpásztor megválasztásának ténye. Egyházunk rég nem gyakorolt jogával élt ismét újra s organizációnk természete szerint nem közönyös, hogy ki az élő templomban az Isten lelke hordozója.

Azért szabadságot veszünk, hogy eltérve a tudósítások ugysis unalmas chablonától, jelen számunkban egyenesen a püspökválasztás leírásával kezdjük, egyebekben a chronologikus menet megtartását ígérvén.

Keretképen a következő vázlatot nyújtjuk. Volt összesen 7 ülés, mindennap kettő, csak csütörtökön egy, délelőtt.

Első nap a megalakulás és a Nagy Péter gyász-emlékéé volt.

Második nap a volt h. püspök tette meg jelentését s tárgyalatott a nagy-enyedi Bethlen-főtanoda fölterjesztése a püspöki fizetés járuléka alól való fölmentése iránt. D. u. a tanügyi előadó jelentése következett s megválasztattak a szavazatszedő bizottságok.

Harmadnap délelőtt volt a püspökválasztás, d. u. több választás bejelentése az elnök által.

Negyednap d. e. papszentelés, d. u. több kebli ügy. Az elnöklést a három első napon át báró Kemény

Gábor miniszter, egyházkerületi főgondnok ő excellenciája vezette, ki már szerdán Kolozsvárra érkezett; utolsó nap gr. Bánffy Miklós ő excellenciája elnökölt.

A gyűlést báró Kemény a következő, figyelemmel hallgatott s többször megéljenzett beszéddel nyitotta volt meg:

Tisztelt kerületi közgyűlés!

Ösmerjük a törvényt, hogy minden mulandó e világon. Tudjuk, hogy minden kezdődik, fejlődik és elenyészik. De mindig meghatva állunk a sir felett, mely az árnyékvilágban való élet utolsó resultatumát, a porhüvelyt örökre elfedi.

Ha a kis virág a bokor tövében elenyészik, lett legyen bár a természet legtökéletesebb alkotása, kecses alakkal, szingazdag bájjal, andalító illattal, csak azokat érdekli, kik ama tőkélyeket a közelből ismerték, talán felfedezték és ápolták. De midőn a bérczek óriásai között támadnak hézagok, és pedig azok akár a sors csapásai alatt megtörve zuhannak alá, akár az idő fejlesztő és egyszersmind korhasztó hatásának esnek áldozatul, a tátongó rések messze földre hirdetik az enyészet törvényeit és megilletődve és megdöbbenve szemléli azokat a világ.

Sorainkból, egyházkerületünk férfainak legelső sorából két nagy veszteséget kell e helyről is fájdalommal hirdetnem, melyek vallásunkat, a régi kifejezést használva, reformatus statusunkat, az utolsó közgyűlés óta érték. Elvesztettük néhai Főtisztelendő püspökünket Nagy Pétert; és elvesztettük egyházkerületünknek egyik világi főgondnokát, id. Zeyk Károlyt.

Nem feladatomban és nem lenne helyén, ha én itt az elhunyt két kitünőség felett emlékbeszédet mondanék. Elhunyt nagyemlékü püspökünk felett tartandó gyászbeszédet meghallgatni, egyházkerületünk igazgató-tanácsa bölcs intézkedései folytán kevés percek mulva fogjuk. Megemlékszem azonban mindjárt legelső sorban róluk, nem azért, mert az elnöki megnyitókban megszoktunk emlékezni azon veszteségekről, melyek egyházkerületünket az utóbbi közgyűlés óta érték; de azért, mert senki ama csapások súlyát jobban nem érzi, mint én, ki közvetlen magam mellől látok kidőlni két vezért, kiknek egyházunk és hazánk közügyeiben oly kiváló szerep jutott és kik azokat oly jelesen töltötték be. Mindkettő a szó valódi értelmében kitünő műveltségű férfiú; mindkettő érdemekben megőszült edzett hazafi; mindkettő a pontos, lelkiismeretes főhivatalnoknak példányképe. És ezeken felül, mig Nagy Péter, mint egyházunk főpapja, a szívek és vesék titkaiba hatoló eszével, midőn hirdette az ige szent tanát, majd felrázott, majd megindított, ékesszólásával mindig elragadott; addig Zeyk Károly, hazánk és egyházunk viszonyai átalakulásának legkényesebb korszakában, közel félszázadig, mint államférfiu működött.

Legyen áldott emlékezetük!

A világ folyása azonban, t. kerületi közgyűlés, meg nem áll. A költő szavai szerint kezdet és vég egymást érik. Fájdalommal telt kebellet temettük el néhai püspökünket és rögtön előállt a kötelesség új püspököt választani, ki méltó utódja legyen az elhunytak, avatott hirdetője isten ígéjének, kinek szava, hová elér, a felebaráti szeretet vallásának, a felvilágosodottság szellemének, a türelmességnek, a becsületes munkának és szorgalomnak hirdetője legyen. Ezen közgyűlésünknek épen legfőbb feladata egyházkerületünk főpapjának megválasztása.

Van még egy más kérdés, hogy egyéb kevésbé fontosokat mellőzzek, mely már évek óta újra foglalkoztatja

az elméket és bizonyos izgatottságban tartja a kebleket, melyben döntő állást foglalni szintén a kerületi közgyűlés hivatása. Ez egyházkerületünk adminisztratív belserveszetének kérdése. A multat a jövővel a jelen fűzi össze: ezen tisztelt kerületi közgyűlésnek feladata megállapítani az eljárási módot és az időpontot, a mely szerint és a mikor belserveszetünk nagyfontosságú ügyeit megvizsgálui fogja.

Es ezek után, működésünkre az ég áldását kérve, a közgyűlést megnyitottam jelentem ki.

A püspökválasztás idejét *elnök* a péntek d. u. ülés elején állapítja meg és pedig szombat d. e. 9 órára tűzvéni ki azt.

Szombaton a gyűlés igen lelkes és élénk képet mutatott. Már a csütörtöki alakuló gyűlésen, a részvételre jogosult tagok felolvasásakor több, mint 120 tag jelenléte constatáltatott s a szám időközben jóval felszaporodott. Alább közöljük azok hiteles névsorát, kik a 167 éves szünet után feljöttek a püspökválasztás jogának gyakorlására, itt — a sorrend szerint — a következőkben vázoljuk a választási actus lefolyását.

A gyűlés megnyitottat d. e. $\frac{3}{4}$ órakor.

Elnök: Ez ülés első tárgya, mint tegnap kijelentett, a püspökválasztás lesz. (Eljenzés.) Ez az ülés folyama alatt fog megtörténni. A névsor felolvasatik s a tagok nevek említésére az urnához járulnak s beadják szavazataikat. Másodszor azok nevei olvastatnak föl, a kik először talán nem voltak a teremben, hogy így mindenkinek legyen alkalma szavazatát beadhatni.

A stante sessione megejtendő választás mechanikai ellenőrzésére egy bizottság állapittatik meg. *Kerekes* József, dr. *Hegedüs* István vezetik a controlt s 10 óra után 10 perczel kezdődik a szavazás.

Első név, ki felolvasatik: *Apáthy* Péter, nincs jelen. A teremben élénk mozgás uralkodik. A névsort felolvasó *Parádi* Kálmán szavát alig hallhatni s ezért kénytelen az elnök fölötti szószékről enuncziálni a neveket.

A B. betűnél sajnosan nélkülöztetik a br. *Bánffy* Albert neve. Az egyházkerületi államgondnok még az első nap lemondott volt.

Szász Károly dunamelléki püspök — ki, mint irtuk volt, a gyűlésre szintén lejött — a szavazásra nem jön be. Hasonlóképen nincs jelen *Szász* Domokos.

Háromnegyed 11-re ért véget a névsor első felolvasása.

Elnök: Másodszor fog felolvasatni a névsor, hogy az először itt nem voltak jöhessenek. Végül kérem, hogy a netalán a névsorból kimaradottak jelentkezzenek.

Szász Domokos és *Szász* Károly a második felolvasásnál is hiányoznak.

Egy negyed 11 után 7 perczel *elnök* a szavazást bezárja. Az első név, melyet a kalapból kivesz, *Szász* Domokosé. Így megy ez 20 számon át. A 21-ik a dr. *Kovács* Ödöné, ki e szerint a püspöki szék megnyerésére szintén fellépett s míg *Szász* Domokos a 99 ikszavazatnál elnyerte az általános szótöbbséget — midőn dörgő éljenek hangzottak föl — dr. *Kovács* Ödönre is 34 szavazata esett a kisebbség bizalmának.

Az utolsó szavazat is a *Szász* Domokosé, a 151 ik. Résztvettek a szavazásban:

Baló Sándor, Baczó Gábor, Bakcsi Sándor, B. Bánffy Miklós, B. Bánffy Dániel, B. Bánffy Dezső, B. Bánffy Ernő, B. Bánffy Jenő, B. Bánffy Zoltán, Barabás József, Bartalus Sámuel, Bartha Lajos, Bartha Sándor, Bartalus János, Bató János, Báthory Dániel, Bedőházi János, Beke Dénes, Benedek József, Benedek Ferencz, Berényi János, Benkő Lajos, Benke István, gr. Bethlen Gábor, Bihary

Sándor, Bod Károly, Bod Sándor, Bodor Antal, Bodor Domokos, Bodor Zsigmond, Borbáth Pál, Boros József, Csató János, Cserényi Dániel, Cseresnyés Ödön, Csiszér Gábor, Domokos Antal, Domokos Albert, Dáné Mózes, Deák Gerő, Deák József, Demeter Károly, Dézsi Gyula, Dézsi Farkas, Id. Dombi Lajos, Ifj. Dombi Lajos, Donáth József, Dulka Elek, Elekes Károly, Elekes Victor, Ercse Miklós, Id. Erdélyi Sámuel, Erősi Pál, Fehérvári Károly, dr. Fejes Károly, Félegyházi Antal, Garda József, Gencsi Sándor, Geréb Márton, Gönczi János, Gönczi Lajos, Gyarmathy Zsigmond, Gyárfás Benedek, Gyárfás Endre, Gyárfás Domokos, Györke János, B. Györffy Lajos, gr. Haller János, dr. Hegedüs István, Hegedüs János, Hegedüs Lajos, Horváth Mihály, Ignác Károly, Ilyés Károly, Imre Albert, Inczédi Sámuel, Jánó Albert, dr. Jenei Viktor, Kádár Domokos, Kassai Ignác, b. Kemény Domokos, b. Kemény Béla, b. Kemény György, b. Kemény László, b. Kemény Kálmán, Kerecsényi Károly, Kelemen János, Kerekes József, Kerekes Sándor, Keresztes József, Kisantal Sámuel, Kis Károly, Kolozsvári Sándor, Koncz József, Kovács Albert, Kovács Elek, Ifj. Kovács Károly, Kovács Mihály, Köblös Miklós, Kovács Gyula, Kövér András, gr. Kún Géza, Kún István, Lázár Mihály, Lészai Ferencz, Lészai Gyula, Madaras János, Magyarósi Ferencz, Magyarósi István, Makkai Domokos, Mezei Albert, Miklósi József, Muzsnai Károly, Nagy László, Nagy János, Nagy Lajos, Nagy Lajos, Nagy Lajos, Nagy Sámuel, Nagy Sándor, Paál Károly, Pánczél Károly, Pap István, Parádi Kálmán, Pergő Márton, Pogány György, Rákosi Lajos, Ravasz János, Révai Pál, Róth Pál, Sámuel József, Sándor János, Sándor János, Sárkány Ferencz, Schilling Rudolf, Simó Géza, Simó Lajos, Simon Ferencz, Solymosi István, Surányi Gyula, Szabó Ádám, Solymosi Endre, Szabó Károly, Somogyi Jenő, Szabó Samu, Szacsvai Sándor, Szakács Mózes, Szakács István, Szalánczi Lőrincz, Szász Béla, Szász Gerő esperes, Szász József, Székely Ferencz, Székely János, Szilágyi Gyula, Szilágyi Farkas, Szilveszter Domokos, Szini János, Id. gr. Teleki Domokos, Timár Károly, Timár Lajos, Tokos Sándor, gr. Toroczkai Miklós, Tóth Zsigmond, Görög István, dr. Török István, Török Dániel, Turóczy Pál, Ujvárosi József, Vályi Elek, dr. Vályi Gyula, Váró Ferencz, Veres Ákos, Viski Pál, Vita Sándor, gr. Vass Albert, Vas Tamás, Zajzon Mihály, Zatureczki Gyula, ifj. Zeyk Károly, Zeyk József, Zeyk Gábor, Zeyk Dániel, Zeyk Kálmán, Barcsai Béla, Benkő János, gr. Csáki György, Herepei Károly, Horváth Gáspár, Péter Antal, Révai Lajos, Henter Pál, Somkerek Miklós, Péter Károly, Szathmári Ákos.

E diszes névsor számainak pontos összehasonlítása után *elnök* következőleg enuncziálja az eredményt:

Beadatott összesen 197 szavazat, ebből 151 Szász Domokosra, 43 dr. Kovács Ödönre, 3 üres lap volt. Ezek szerint Szász Domokos 151 szóval, azaz 108 szótöbbséggel az erdélyi ref. egyházkerület püspökévé választatott meg. Elnök nem szavazott; nem szavazott dr. Kovács Ödön sem.

Midőn *elnök* kijelenti, hogy *Szász* Domokos püspöké választatott, hosszas, lelkes éljenzés követte szavait, melyekhez még ezeket csatolá:

Főtiszteltü közgyűlés! Miután megválasztott főpásztorunk nincs jelen, azt hiszem, óhajtva van, hogy megválasztott püspökünk ő méltósága, főtisztelendő *Szász* Domokos közénk hivattassék. E meghívás eszközzésére fölkérem *Inczédi* Sámuel, *Nagy* László esperes, *Nagy* Sámuel főgond., gr. *Haller* János és tiszteltes *Solymossy* urakat.

Az öttagu küldöttség nevében *Inczédi* Sámuel üdvözölte az új főpásztort, kinek tudtul adó szép szavaira

ft. Szász Domokos püspök afia. gyönyörű rövid köszönettel válaszolt s egyházunk egyszerű papi diszét, palástját vévén, megjelent a közgyűlésen.

Időközben báró Bánffy Dezső indítványára főjegyzőnek a közgyűlésen való ad hoc helyettesítésére generalis direktor Benkő János bízott meg, a gener. directori teendőkre pedig mint egyik legidősebb esperes Szakács István kéretett fel.

Ft. Szász Domokos püspök afia.-t beléptekor szünni nem akaró éljen köszönté, a tagok felálltak, s midőn a gyülekezet színe előtt, szemeiben a köszönet gyémántjával ünnepélyesen meghajtá magát, elnöklő főgondnok örömtől reszkető hangon, a könnyezésig meghatva hozta tudomására 37-ik erdélyi püspökké történt megválasztását s köszönté, mint collegáját, barátját. A sokszoros éljéntől megszakított elnöki beszéd saját feljegyzésünk nyomán így hangzott:

Főtisztelendő püspök ur!

Azon szerencse jutott osztályrészemül, hogy kerületi közgyűlésünknek törvényes uton igen nagy többséggel hozott határozatát közölhetem főtisztelendőséggel. Ev. ref. kerületünk püspöki méltóságára, a püspöki méltóságra, melyet régente az erdélyi püspökök foglaltak el, főtisztelendőséggel megválasztott. A választás nagy és nehéz ténye előtt állván, a kerületi közgyűlés tagjai körülnéztek a hivatottak között s azok sorában főtisztelendőséggel találtuk, mint olyant, kire azon nagyfontosságú ügyeket, melyeket vezetni tartozik, megnyugvással bízhatjuk, mert tudjuk mind s tudom magam, hogy mind képesség, mind képzettség főt.-et azon fegyverekkel ellátják, azon hatalmat kezébe adják, melyet egyházunk drága kincsekkel terhelt hajója kormányzásában nem egyszer tanusítani kell. Itt örvény mellett kell elmenni, ott sziklát kell kikerülni, a helyes utat el kell találni, de bízunk benne, hogy meg fogja cselekedni.

Főtiszt.-ben központosult a megnyugvás, mert tudjuk, hogy az ige szent szavai senki ajkairól nem áradtak meggyőzőbben, szivrehatóbban, mint főtiszt. ajkáról.

Főtiszt.-ben nyugodtunk meg, mert ismerjük erélyét, számítunk buzgóságára, hogy egész életét e nagy feladatnak, vallásunk szent ügyének előmozdítására fogja szentelni.

Főtiszt.-ben, mert számítunk rá, hogy tapintatos működése által képes lesz lecsillapítani a néha-néha felháborodó szenvedélyeket, hisszük, hogy adminisztrációi teendői sorában a kellő pontosságot, szigorú gyakorolja; s a szeretet vallásának hirdetője, a szigor vaspálcáját használja ott, hol szükséges. Magunkról tudjuk, hogy midőn a főtisztelendő püspök ur vezetésére, gondozására bizzuk őseink törvényeit, örökünket, hagyományait, — ereklyéket bizzuk rá, melyeknek ügyében századok alatt őseink nagy gondnal, kitartással küzdöttek, melyeket lelkök melegével ápoltak, s értők nem egyszer véreket hullatták, mely ügyeknek elintézése sokszor az országgyűlés tárgyainak sorában fontos szerepet viselt, s melyek egy pár nemzetközi békekötés tárgyát képezték.

Nyíltan kimondjuk, mi Főt.-től sokat várunk! De hiában való a legszebb akarat, törekvés, buzgóság, ha az ég áldása nem kíséri lépéseinket, nem segíti erőnket. Hisz a vetést ha elveri a jég, hiában műveltünk; ok nélkül kapáltuk a szőlőt, ha a fagy elveszi.

Az ég áldása szükséges minden lépteinkre, ha kellő sikert, óhajtott eredményt akarunk elérni.

Hiszen a mythologia egyik legszebb példájában a szép Niobe-család egyes tagjait egymásután látjuk elhullani, se szépségök, se egymáshoz véghetetlen ragaszkodásuk meg nem védhető őket az istennel szemben. Ki-

vánjuk mindnyájan: működése folyamában az ég áldása kísérelje, kívánjuk azt, hogy majd a későbbi kor áldva emlegetse nevét, itt egy, ott más, amott harmadik alkotására hivatkozva, mint eszméjére, vagy olyanra, melyet Szász Domokos püspök teremtett, vagy terelt helyes irányba.

Nekem, nagytiszteletű közgyűlés, különös okaim vannak üdvözölni püspökünket. Néhai nagyhirű atyja, szeretve tisztelt tanárom, jelenlegi püspökünk egy darabig játszópajtásom, majd tanuló társam volt, most barátom.

Szivesen üdvözlöm őt, mint kollegámat, mint barátomat ezen az álláson.

Szem nem maradt szárazon e beszéd alatt, nem maradt sem a szónoké, sem új püspökünké. Még kevésbé lehetett azonban uralkodni a kitörő kedélyen, midőn Szász Domokos mély csendben, és a velőkig ható szónoki varázsszal e páratlanul szép köszönő szavakat, nem, remek szónoki beszédet mondá:

Főtiszteletű közgyűlés!

Midőn ez előtt néhány pillanattal a főt. kerületi közgyűlés t. küldöttsége értésemre adta, hogy az erdélyi ref. anyaszentegyház püspökévé megválasztattam, azt érzém szivemben, a mit érezhetett hajdan Pál, midőn egy égi hang hallatára szemvilága egyszerre elborult, tagjai roskadozni kezdettek s ajkain elhalt a szó. És most, midőn nagyméltóságodnak, egyházkerületünk nagyérdemű főgondnokának, vezérlő férfinak, összes hitsorsosaim nevében hozzám intézett s engemet kegyesen üdvözlő szavait végig hallgatám, úgy érzem, benső megilletődésem még fokozottabbá lett s töredezve keresem a szavakat, hogy válaszoljak. Ha hallgathatnék, némaságom talán többet mondana, mint a legékesebb beszéd. De mert szólanom kell, méltóztassanak nekem megengedni, ha a visszhang, mely a hozzám intézett üdvözlőre lelkem mélyéből fölhangzik, gyöngye lesz s csak néhány pillanatig tartó. Ha majdan püspökké választatásomat urunk királyunk ő felsége legfelsőbb helybenhagyásával szentesíteni kegyes leend s annak alapján püspöki jogaim s kötelességeim egész teljességébe belépendek, lesz alkalmam tüzetesebben körvonalozni azon irányt melyet — Isten segedelmével — követni fogok. Lelkem tekintetét most nem is annyira a bekövetkezendők, mint inkább a már megtörténtek felé fordítom. Nekem is, mint mindenkinek, tanítómesterem a múlt s az erdélyi ref. egyházkerület eddigi történetében keresek okulást és bátorítást.

Az isteni gondviselés a mi egyházunk vezérférfiainak elméjét, szívet kezdettől fogva, egyetlen esetet kivéve, mindig úgy szerette, s hajlitotta, hogy magasrendű elhivatásuk magaslatán álló oly férfiakat választottak püspökökké, kikre koruknak épen szükségük volt, s az adott helyzet követelményeinek megfelelő talentumokkal ékeskedtek. Egyetlen-egy eset volt arra, hogy a megválasztott a benne helyezett bizalomra teljesen méltatlanul bizonyult, s a bizalommal visszaélve, kénytelen lón püspöki székét odahagyni, s messzi földeken bujdosva, veszett el. Nevét kimélem, s fátyolt vetek reá.

A többi, összesen 35 püspök, egy, vagy vagy más tekintetben, mind kiváló férfiú volt, s épen arra a mun-

kára termett, mely korokban az egyház és a hon javára végzendő vala. Legyen szabad csak egy pár példával igazolnom ez állításomat.

Alesinsban, az első püspökben, ritka mérvben egyesülve valának épen ama tulajdonok, melyek az alapvetés nehéz munkájánál nélkülözhetetlenek. A 16-ik század forrongó szelleme, a lángoló tüzbuzgalom élt benne, bölcs mérséklettel párosulva. Első sorban az ő érdeme, hogy különben lángelméjü kortársának, Dávid Ferencznek tucsapongásaival szemben, világi nagyjainkkal kezét fogva, szilárd alapokra kezdé fölépíteni az erdélyi magyar reformált egyházat, mely azóta századok viharait diadallal állotta ki. A 16-ik század végén, midőn az ingatag Báthori Zsigmond s a Basta pusztító hordái a hazát s egyházat egyaránt végromlással fenyegették, a gondviselés egy oly férfit hívott el a püspöki székbe, a ki fiatal kora egész lelkesedésével szállott szembe a haza s egyház szabadságának ellenségeivel, s mint egy második Zwingli, kiszállott a harczmezőre is, s a goroszlói csatásokon kiomlott nemes vére termékenyítette meg az anyaföldet.

Tisztelettel veszem ajkaimra nevét: Ungvári Jánosnak hívták. S midőn a 17-ik század elején egész Erdély fölött kiterjeszté szárnyát a pusztulás angyala, s százanként zaklattattak ki békés hajlékukból a lelkipásztorok, özvegyek s árvák siralma tölté be a levegő egét, Tasnádi Mihályt, a „könyörület emberét“ hívta el az ur, ki, mint egy vándor próféta, bejárta az egész országot, számba vette az elhagyottakat, s a lelkipásztorok özvegyei s árvái segedelmezésére a nemesszivü Bocskai, az ő könyörgő szavaira törvényhozási intézkedésekett hozott létre.

S midőn a nagy romlás után a mult fölött építeni kezdett Bethlen Gábor, a nagy alkotó, méltó segítő társat rendelt mellé az Isten keserüi Dajka János püspökben, ki 18 évig tartott szolgálatáról, mint hajdan Cypria, Karthago hatalmas püspüke a romba dőlt karthagói püspökségben, elalélt egyházközségek hosszu sorát kelté új életre s megegyengeté utját közvetlen utódának, az erdélyi ref. egyház legnagyobb püspökének, Gelei Katona Istvánnak, ki szervező s törvényhozói bölcsességével nemcsak Erdélyben, hanem a testvér-egyházkerületekben is tündökölt s mint az egyetemes magyar protestans egyház eszméjének bajnoka, korát két századdal szárnyalva tul. És a 17-ik század végén, midőn a fejedelmi korszak dicsőségének napja hanyatlóra szállott s személyét épen azon világi urak közül, kiknek kötelességök lett volna az egyház szellemi javai fölött őrködni, hűtlen sáfárokká lettek, egy Tofeust támasztott az Isten, ki szembe szállott a hatalom székén ülőkkel is s a fejedelemnek s az egybe sereglött világi nagyok színe előtt fölemelte menydörgő szavát, ítéletet tartott a hűtlen sáfárok fölött s a fejedelem testvérének kezéből az anyaszentegyháznak általa bitortlott javait kiragadta.

S avagy szóljak-e a 18-ik század püspökeiről, a „nagytekintetü“ Bonyhai Simon Györgyről; „az Isten jobb

kezének erős férfią“-ról, kit életrajza „ragyogó fényes gyémánt“-nak nevez; Deáki Fülöp Józsefről; avagy Szathmári Pap Zsigmondról, kit kortársai „ékesenszólo Pericles“-nek hívak s a többiekről, kik élethalál-harczot vívtak a mult század kényuralmával szemben, midőn összes iskoláink létjoga s a vallás szabad gyakorlata lett megtámadva? Avagy szóljak-e a jelen század püspökeiről, a királyi felség és az anyaszentegyház előtt egyaránt kedvességet nyert Antal Jánosról, ki az éles ellentéteket bölcsességgel s szelidséggel mérsékelté; Bodo-la Sámuelről, a testben és lélekben egyaránt erős férfiaról, ki a saját hazájában hatalommá vált magyar református népet, mint Esdrás a babyloni fogságban, ébresztette, bátorította, vigasztalta s közvetlen elődömről, Nagy Péterről, kinek vezérlete alatt lett valósággá az, a miről két századdal ezelőtt hozzá hasonló Gelei Katona álmodott.

Ily férfiaknak miként lépjek nyomdokába én? Avagy merithetek-e bátorítást a multakból, mikor ennek emlékei önkéntelenül arra hívnak föl, hogy párhuzamot vonjak önmagam s véreim között? És mégis, épen a multakból hangzik felém egy biztató hang, mely azt mondja nekem, hogy ha az erdélyi ref. egyház három századon át mindig megtalálta azt az emberét, kire épen szüksége volt, az Isten hatalma meg fog dicsőülni az én erőtlenségemben is. Azt mondja Pál: „az Istennek ereje erőtlenség által végeztetik el.“ Csak ajándékozzanak meg engemet Nagyméltóságok, egyházkerületem gondnokai, világi nagyjai, buzgó férfiai továbbra is szíves rokonszenvekkel, bizodalmmal, melynek most oly fényes, engemet a sirig lekötözö bizonyítékát szolgáltatatták, s az ő segedelmükkel, támogatásukkal én is végezhetek még sok jó munkát, mely nem lesz hiába való. Nagyméltóságok rokonszenvére s bizodalma kiváló sulyt fektetek, s drága kincsemnek tartom azt, mert egyházam javára gazdag kamatul lehet értékesíteni. Mélyen meg vagyok győződve arról, hogy az a prot. püspök, ki magát a világi elemmel ellentétbe helyezi, saját erejét bénítja meg, s különben legjobb *akaratu* munkásságát hatástalanná teszi. És kérem szíves segedelmet s támogatását esperes és jegyző társaimnak is, kiknek diszes soraiiban nem egy van nálamnál bölcsességben, tapasztalatban, szolgálattételben gazdagabb férfiü. Reménykedve számítottok a tanári s lelkészi kar jóindulatára is. Egyesítsük erőnket s bármily gyöngék vagyunk egyen-egyen, nagy dolgokat végezhetünk: romokból templomokat s iskolákat építhetünk s szolgálván az egyháznak, az által *nemzetünknek* értelmi s erkölcsi erejét gyarapíthatjuk. A magyar protestans egyháznak s első sorban épen a mi egyházkerületünknek adott helyzeténél fogva, kiváló mértékben hazafias missziót kell betöltenie s e végett mindnyájunk legjobb erejét egyesíteni szent kötelességünk, s e tekintetben ezer szónál többet ér a legparányibb tett. Nagyhangu ígéretekkel nem állok elő. Legyen szabad hivatkoznom arra, hogy hazámat s egyházamat eddig is szerettem, s érettük munkálni, fáradni, s szolgálatom

közben gyűlölködéseket is elszenvedni mindig kész valék. Szolgáltam s szolgálni fogok nemcsak a nekem adatott parányi tehetség mértékével, de még csekélyebb anyagi erőmhez mérten is, s ennek bizonyosságául a mai nap emlékére 1000 forintot ajánlok föl közszélokra, (hosszas éljenzés) melyek rendeltetését külön fogom följegyezni. Bizom az ítéletet arra, a ki igazán itél, s kérem továbbra is Isten ő szent felségének segedelmét s anyaszentegyházam szives rokonszenvét, bizodalját. Ha Isten ve-lünk, kicsoda ellenünk?

E beszéd elmondása után felzúgtak az éljenek, mindenki a főpásztor felő sietett, forró kézszorításokkal üdvözölték, úgy, hogy az elnök 10 perczre kénytelen volt az ülést felfüggeszteni.

A szünet után felvétetvén a tárgyalás fonala a déli 1 óraker véget ért tanácskozásra.

Ekkor a ker. közgyűlés tagjai testületileg jelentek meg a főt. püspöknél, *Benkő* János helyettes közfőjegyző vezetése alatt. *Benkő* János mélyen átérzett, meleg szavakban adott kifejezést annak az öröme, megelégedésnek, mely a választás eredménye folytán az egész egyházkerületben s az egész hazában visszhangot lel s annak a hitnek, meggyőződésnek, melyet az új ref. püspök ismert erélyéhez, jelleméhez, tettejéhez és talentumához fűznek. Lelkes szavait sokszoros éljenzés szakítá félbe s befejezésük szünni nem akart az éjlen! *Szász* Domokos püspök mesteri rögtönzésben felelt, meghatóan összemérve erejét kötelességének terhével, elhivatásának fontosságával, s kérve a támogatást, hogy az egyesült erő építsen a romokon is, ha kell, szenteljen, áldjon, védjen mindig! Lelkesült éljenzés követte a meghatva és meghatóan elmondott beszédet, melyben a hazafias lendület az egyháziassággal mesterien ölelkezett. A tisztelgés végeztével szűk körű családi ebéd következett, melyre a *Szász*-család legtávolabb lakó összes tagja is megjelentek.

Az ebéd folyamán számtalan üdvözlő sürgöny és irat érkezett az ujonnan megválasztott püspökhöz, a többek között *Tisza* Kálmántól, superintendens-társaitól, *Ferencz* József unit. püspöktől, stb. s ez üdvözlő sürgönyök és levelek száma a jelen pillanatig meghaladja a 250-et. A legfontosabbakból itt közlünk egy néhányat:

Geszt, máj. 30. A választás eredményét nagy örömmel vettem; fogadja jó kívánataim kifejezését.

Tisza Kálmán.

Bpest, máj. 30. Dicsőségesen lett megválasztatásához üdvözlését küldi

Id. br. *Vay* Miklós.

Bpest, máj. 30. Fogadja főtisztelendőséged mindannyiunk örömeinek kifejezését és üdvözlését, a budapesti presbyterium nevében

Gr. *Tisza* Lajos.

Bpest, máj. 31. A szép győzelemhez őszintén gratulál

Tisza László

Üdvözlő sürgönyöket és leveleket küldtek továbbá az új főpásztorhoz:

Révész Bálint püspök, *Tóth* Sámuel, a tiszántuli, *Pap* Gábor püspök, a dunántuli, *Kún* Bertalan püspök, a tiszáninneni egyházkerületek nevében.

Hegedüs Sándor, *Visi* Imre képviselők, *Beöthy* Zsigmond, *Péterffy* Domokos curiai bírák, *Thuróczy* Adolf, fővárosi igazgató, *Gyöngyösi* János min. tanácsos, dr. *Hóman* Ottó, dr. *Högyes* Endre, dr. *Antal* Géza egyet. tanárok, *László* Mihály, *Nagy* Miklós szerkesztő, *Móricz*

Vincze kataszt. felügyelő, *Weress* alispán, *Pethő* Gyula, valamennyien Budapestről. — *Szilády* Áron Halasról s még igen sokan Magyarország több városából.

Az erdélyi részekből gratulációkat küldtek:

Dr. *Brennerberg* Mór főispán (Nagy-Szeben), *Nagy* Lajos törvszéki elnök (Erzsébetváros), *Henter* Gábor kir. ügyész (Gy.-Fejérvár), *Medgyes* Lajos (Deés), *Péterffy* Dénes táblabíró (M. Vásárhely), *Gáspár* Bálint polgármester, a „Székely Nemzet“ szerkesztője (S.-Szt.-György), a szamos-ujvári ref. egyház, *Biró* alezredes (Deés), *Szterényi* József szerkesztő (Brassó). *Sebestyén* Mihály főügyész (M.-Vásárhely), *Balás* Endre távirtda-főnök (Deés), gr. *Bethlen* Árpád (D.-Szt.-Márton), *Kispál* Sándor (Szókefalva), stb., stb.

Kolozsvárról üdvözlő sorokat küldtek: Dr. *Haller* K. polgármester, *K. Biasini* D., *Ferencz* József unit. püspök, *Korbuly* Bogdán, *Gámán* Zsigmond, *Hüller* A. bankfiók-ügynök, id. *Bodor* Pál, *Virányi* István, dr. *Nagy* Ferencz egyet. tanár, dr. *Berks* Lajos orvos, *Czirják* Albert tanár stb. A legtöbben azonban személyesen fejezték ki őszinte szerencsekívánataikat.

A vasárnap délelőtti gyűlésen lett fölolvastva az, hogy mely intézmények és célok között oszlik meg ez összeg. Az ezer forintot a következő adományok teszik ki:

Az erdélyrészi magyar közművelődési egyletnek 100 frt. Az országos ref. közalapnak 200 frt. Az erd. egyhker. házi pénztárának 100 frt. Az erd. papi özvegy-árvai alapnak 100 frt. A kolozsvári ref. egyház orgona-alapjára 100 frt. A kolozsvári ref. egyház toronyóra alapjára 100 frt. A helybeli ref. főtanoda kórház-alapjának 100 frt. Ugyanazon tanoda özvegy-árvai alapjának 50 frt. A Nagy-Péter-alapnak 100 frt. A kolozsvári szegénytanulókat segítő egyletnek 50 frt. Összesen: 1000 frt.

Az új püspök otthonában megható családi ünnepély folyt le a megválasztás napján. Középből és távolból egybesereglett a nagy kiterjedésű *Szász*-család apraja és nagyja, hogy együtt örvendezzenek annak a napnak, mely a második püspököt adta a családnak.

Az új püspök 80 éves édes anyja, ki a bibliai Salome után az első talán abban, hogy fiai között két apostolt, két püspököt láthat és áldhat, a boldogság könnyeit ontá, s vele együtt az egész család.

Egyesek és testületek már az első napokban siettek legmelegebb szerencsekívánataikat kifejezni az ujon megválasztott főpásztornak. A család és a ház régi barátjai, tisztelői tömegesen keresték föl az ünnepeltet, de nem hiányoztak a hivatalos tisztelgések sem.

Ezek sorában elsőnek jött a közgyűlés tisztelgése, melyről fennebb írtunk.

Báró *Kemény* Gábor, a *Szász*-család régi barátja, külön is eljött szerencsét kívánni s hosszabb látogatással tisztelte meg azt a férfit, kit barátja s collegájaként üdvözölt — új állásában.

Megjelentek az első között *Mangezius* tábornok, ki a közös hadseregbeli tisztikar nevében üdvözlé az új főpásztort.

A kolozsvári r. kath. egyházközség képviselőjében dr. *Éltes* Károly és *Groisz* Károly tisztelegtek.

Fölkeresték még szombatn és vasárnap a püspököt a számtalan többi tisztelgők között gr. *Kún* Géza, *Pogány* György s számosan Kolozsvárnak és a közel vidéknek itt időző notabilitásai.

Az ujon fölszentelt ifju papok, kik vasárnap a püspöki asztal vendégei is voltak, *Lénárt* József vezetése alatt szintén tisztelegtek a püspöknél, ki *Lénárt* csinos üdvözlő beszédére meleg szavakkal válaszolt.

A hétfő délelőtt folyamán még három testületi tisztelgés folyt le az új főpásztor lakásán.

Kolozsmeyye egész tisztkara megjelent, *Gyarmathy M.* alispán és *Bónis I.* főjegyző vezetése alatt. A meleg üdvözlő szavakat az alispán tartá.

A *csendőrségi kerületi parancsnokság* küldöttsége is üdvözölte a püspököt, *Patay* őrnagy vezetése alatt.

A *helybeli lutheranus egyház-tanács* háromtagu küldöttsége szerencsekívánatait *Greifenstein* István lelkész tolmácsolta csinos beszédben.

A püspök mindhárom üdvözlő beszédre meghatottan válaszolt.

Adatok a bukovina-andrásfalvi ref. egyház történetéből.

(Vége.)

Ily kétségbejítő helyzetben emeli fel szavát Biró 1866-ban a bukovinai református magyarok nevében „Magyarhon lelkes fiaimhoz és leányaihoz” — fájdalmasan kiáltva fel az evangelistával: „Uram tarts meg minket, mert elveszünk!” Esedezik a magyarországi testvérek felebaráti szeretetéhez, segélyért könyörög, „mely ha nem érkezik, félni lehet, hogy a nép nagy része a jövő aratást alig éri meg.”

A segély nem is maradt el. A magyar sajtó, főleg a „Vasárnapi Ujság” szerkesztője, Pákh Albert lelkesen karolta fel az ügyet s dr. Ballagi Mór is ajánlkozott gyűjteni. Az adományok egymásután jutottak rendeltetésük helyére. Kolozsvárról, Pestről, az ország különböző tájairól, sőt külföldről is szép arányokban járultak a nyomor enyhítéséhez. Az így begyűlt segélyezési alapból szerzett gabonával a szükséghez képest láttattak el a lakosok valláskülönbség nélkül addig is, míg a jövő jó kilátással kecsegtethetett.

Ime ez az andrásfalvi ref. egyház története, mint ezt a kezeim közt levő jegyzőkönyvből összeállítani megkísérlettem. Biró Mózes halálával a feljegyzések 1866-on túl megszűnnek, utódai nem folytatták, elhanyagolták. A jelen historiája ismeretes, a köztudatban él. Két éve már, hogy a nemzetben újabban fellendült a figyelem és érdeklődés a bukovinai csángó-testvérek iránt. Az akkor megindult és valóban hazafias irányu társadalmi mozgalom az édes haza földétől elszakadt testvérek nyomoru helyzetének javítását czélozta a betelepítés által. Sokan jöttek haza, többen ezernél, égő vágygyal, hogy az édes hazát végre-valahára meglátják, szép reményekkel, hogy munkálva, fáradva és küzdve, idehaza nyugalmas és békés otthont találnak, s mint a nagy nemzettest gyökérszájai, visszatérve, izmosítják, erősítik, bár kis mértékben is az évezredes fa törzsét. Teljesültek-e vágyaik, nem csalódtak-e reményeikben? Oly kérdések, melyekre feleletet adni eltűnt a tartózkodás. A többiek ott maradtak, nem azért, mert megszűnt volna szívök verése magyarul érezni, dobogni, de mert talán nem mertek úgy hinni és remélni.

Ott maradtak megfogyatkozva, megapadva és meggyengülve a betelepítés miatt. Nyelvében, érzéseiben, gondolkodásában, viseletében megmaradt mindannyia magyar-nak, az őket körülvevő különféle népfajok beolvastó hatásainak daczára. E kis töredék amott az árnyékos Kárpátok északi oldalán ép annyira magyar-nak tudja, ismeri magát, mint mi az Alföld széles rónáin, az erdőkoszoruzta bércek kis honában; a Duna, Tisza és Maros folyamok partjain.

Most ismét megnehezült az idők járása az andrás

falvi református magyarok felett. Templomuk pap, iskolájuk tanító nélkül; megritkulva, megapadva, erkölcsi és anyagi támogatás hiányában szétszűllésnek, elkallódásnak néznek elébe. Gyors segélyre van szükség! kettős czél, kettős kötelesség. Megmenteni az egyházat, mint protestáns egyházat! Nemzetünk történelmének tanúsága szerint a protestantizmust az áldozatkészség tartotta fenn a multban, tartja fenn a jelenben s ez biztosítja jövőjét. Ez azon forrás, honnan meríti a protestantizmus életképességét, tettejét. A csak néhány nappal ezelőtt felvett andrásfalvi jegyzőkönyv tanúsítása szerint az egyház jelenleg teljesen szegény, minden alap és segélyforrás hiányában. A mit ígérték is adni kiróvás útján a papnak, a nélkül, hogy e mellett tanítót is tudnának tartani, csak a magok megszorításával tehetik. E szegény emberek magyarországi protestáns hitfeleiktől várják és remélik, mint árva testvérek — felsegélését. Az intező és arra illetékes egyének vegyék hát kezökbe az elárvult testvéregyház ügyét s a hitfelek közt megindított gyűjtéssel tegyék lehetővé, hogy az andrásfalvi egyháznak lelkésze és iskolájának tanítója legyen.

De másfelől, bár hazánktól távol, meg kell tartanunk magunknak ezen, a nemzetiséghez hiven és szívósan ragaszkodó jó magyarokat ott künn továbbra is. Ezt már maga a nemzet teheti és tennie kell nagyobb kiterjedésben megindítandó segélygyűjtés, vagy a már létező csángó-alap jótéteményeinek részeltetése által. Csak ez lesz igazán hazafias, testvéries cselekedet! Ezt remélnünk és elvárunk kell!

Ha a bukovinai magyarok multjának története száraznak, kietlennek és érdektelennek tünik fel szemünk előtt, mert a küzdés, nyomor és szenvedések után nem látunk fejlődést, emelkedést s a hanyatlás, alászállás átnyulik a jelen napjaira: mi nekünk magyaroknak szent kötelességünk a jelen arculatát megváltoztatni és a jelen nagy romlásait kiépíteni, hogy így a biztos alapra helyeztett jelen egy szebb és jobb jövő zálogát hordozza magában!

MAJOR KÁROLY.

Egyházmegyei élet.

A v.-hunyadi ev. ref. egyházmegyéből.

(Folytatás.)

Hiszen az államnak — mondják ők — kötelessége az állampolgárok növeléséről gondoskodni, — csináljon, tartson fenn az állam iskolákat s van joga aztán a felekezetnek ez iskolákban gondoskodni a felekezetéhez tartozó növendékek vallásos oktatásáról. Ez mind igaz, mind úgy van. Csakhogy nem szabad elfelednünk azt, hogy azok az iskolák, melyeket mi tartunk fenn, pap- és vallásitanítás nélkül is felekezetünk érdekeit is szolgálják, akkor, midőn az általános művelődés és honfui követelményeknek eleget tesznek, mert minden intézményre, nem akarva is, az azt fenntartó testület jellegét nyomja rá; míg ellenben az állam által fenntartott iskola a felekezet szolgálatában nem állhat s hogy ily intézetekben a vallás és egyház iránti szeretet, ragaszkodás, menyire szokott beoltatni a növendékekbe: erről már-már 15 éves tapasztalat tanuskodik. — De nálunk azon törekvés mellett, hogy mind ott, hol csak lehetséges, egyházközseink jó iskolákat szerezzenek és tartsanak fenn, az, a mi legfőbb: az önfentartási ösztön szól. Mi t. kgy! e helyen nem egészen 6000-en vagyunk szemben 244 ezer más felekezetű egyénnel. S e számarány nem mos-

tani keletű, hanem már évszázados. S ennyi idő lefolyása alatt, hogy mégis itt vagyunk, sőt lassan, de biztosan előhaladunk, ezt igen nagy részben lehet köszönnünk azon szegény ref. egyházaknak, és a mellettük fennállott és fennálló ref. iskoláknak, melyeknek papjai, tanítói a közelmúltban s legközelebb a kulturegylet gyűlésén is úgy lőnek feltüntetve, hogy a magyarság elveszésére indolentiájuk által nem kevés befolyással lettek volna. — Ez állítás ellen tiltakoznom kell, — mert ez egyszerűen a tények, a körülmények nem ismeréséből származott information alapul. A ki a körülményekkel ismeretes, tudni fogja, hogy egészen megfordítva áll a dolog. Ugy t. i., hogy Hunyad megyében a magyar elem fenmaradásának hosszú időn keresztüli istápjja a ref. egyház és ref. iskola volt. Ez volt az egyedül és senki és semmi más, mely a magyarságot, legalább érzelemben, együtt tartotta és tartja ma is. S bár van eset rá, fájdalom! bőven, hogy a roppant nagy tömeg oláhság között lakó hunyad megyei paraszt ember elfeledte nyelvét, — de mindaddig, míg azon a falu felett magasló egyszerű s olykor kopott ref. templom tornyának hívétül vallja magát, nem volt és nincsen eset rá, hogy birokra ne kerüljön azzal, ki kétségbe vonni akarná magyarságát.

T. kgy! az egyház s annak ügyei iránti érdekeltség hiányának egy más, az elmondottaknál fontosabb okát felhozni kötelességemnek ismerem. Ezen baj is, mint a többi is, melyről szólottam, nemcsak nálunk honos, hanem jóformán általános betegség. S ép azért kell, hogy mentől többször foglalkozzunk vele; gondolkozzunk azon, miképpen lehetne ezen már régóta grassáló betegségnek orvosserét találni fel. Ezen betegség egyébiránt nagyon ismeretes s meglehet közülünk is akadna egy-kettő, ki ebben szenved, mert ez nem egyéb, mint az *ifjuságnak vallásos oktatásban való nem részesítése.*

Ha igaz t. kgy! hogy javulás csak úgy lehetséges, ha a baj felismerve van: akkor szükséges, hogy kezünket mellünkre téve, ismerjük el, hogy hazánkban, bár sok van, de egyetlen felekezet sincsen, mely oly kevés gondot fordítana a vallásos oktatásra, mint a miénk; — s e tekintetben mennyire az én tudásom terjed, a magyarországi testvérfelekezetek megett is messze hátra állunk. A ki egy kissé figyelmet fordít arra, hogy különösen az állami és községi iskolákban hogy megy, vagy jobban mondva, hogy nem megy a növendékek vallásos oktatása; s a ki nem hagyja tekinteten kívül azt, a mi felekezeti iskoláinkban, ugy a nép-, mint középiskolákban történik; a ki látja a vallásos oktatásban mindenütt tapasztalható hidegséget, ridegséget: az egy cseppet sem fog csodálkozni azon, hogy az ily vallásos nevelésben részesült apa és anyja, majd ha nagy kort ért, nem igen tud lelkesedni egyháza és vallása iránt. A vallástanítás iránti gonó bizony sok helyütt kevés, legtöbb helyütt semmi. S az, a mi a tanítás és nevelésben legfőbb: a jó példa, még ennyi sincs. Ismerék ref. nevelőintézeteket, melynek tanítói, tanárai évszámra nem nyitják be a templom ajtaját s bizony az ily intézetek növendékei sem nagyon buzgók, mint ifjak a templomjárásban s valószínűen még kevésbé lesznek azok, mikor megvénülnek.

Tudok vallástanítókat, kik egy egész tanév lefolyása alatt 2—3 vallásórát szoktak adni növendékeiknek. S vajjon már azon ifjutól, ki így nő fel, lehet-e kívánni, hogy ő vallását, egyházát szeresse, ahhoz ragaszkodjék annyira, hogy *őt attól sem magosság, sem mélység, sem idő, sem távolság el ne válassza soha.*

Nem, nem! Ne csináljunk ábrándképeket! Ha beoltani nem igyekszünk növendékeink jóra fogékony keblé-

be a vallás s egyház iránti szeretetet: nem tarthat fenn minket senki és semmi hatalom e földön.

Életérdekünk parancsolja tehát, hogy az igen t. egyházmegyei kgyülés figyelmét e tárgyra kiterjessze s módját igyekezzék találni annak, hogy az iskolakötelesek mindenütt, ugy a felekezeti, állami avagy községi iskolákban kellő vallásos oktatásban részesüljenek.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1885. május 30.

Demeter Sámuel meghalt.

Az egyházkerületi közgyűlésre a legderekabb, a leghibebb, legszeretőbb papok egyike nem jött föl! Nem jöhet többé soha! *Demeter* Sámuel, az általa virágzóvá tett zágoni egyházközségnek 28 éven át a szó való értelmében vett lelkipásztor, az orbai egyházmegyének 6 éves példány-szerű jegyzője, 59 éves korában, alig 4 heti terhesebb szenvedés után — szép reményű fia után alig két héttel — május 25-én meghalt. Temetése 27-dikén ment végbe, oly részvét kíséretében, a minőt Zágon közönsége emberemlékezet óta nem látott. A háznál nt. Magyarósi Ferencz esperes — a néhány napos egykori tanítója — adott kifejezést a mély fájdalomnak és leverő veszteségnek egy buzgó imában; a sírnál t. Jancsó Elek búcsuzott el egy — a néhait szépen jellemző — beszédben. — Béke lengjen sírja felett! — A család által kiadott gyászjelentő így hangzik: Demeter Giza és férje Nagy Károly igeni ev. ref. pap és Demeter Sándor; Demeter Mária és férje Molnár János brassói ev. ref. pap, Demeter Róza, Demeter Etelka és férje Kis Albert ilyefalvi ev. ref. pap, és néhai Demeter Nelli utódai, mint halás szívű gyermekek és testvérek, a maguk gyermekeik és számos rokonok, barátok nevében fájó szívvel tudatják, hogy *Demeter Samu*, zágoni ev. ref. pap, az orbai egyházmegye jegyzője, életének 59-ik évében, f. hó 25-én reggel jobb létre szenderült. A családapák és a protestáns papok mintaképe, — ki mint az erkölcsvallásos nemzeti műveltség apostola, oly önfeláldozó hűséggel tudta párosítani övéinek szeretetét a közügyek szeretetével — nincs többé! Mint a folyton lobogó lánggal égő fáklyát megemésztette idő-nap előtt a szeretet lángoló tüze. Az örök szeretet fog áldott emléke fölött örködni. Az üdvözölt lélek földi maradványai f. hó 27-én délután 2 órakor fognak Zágonban örök nyugalomra helyeztetni. — Zágon. 1885. május 25-én.

— **Famosus!** *Mitrovics* Gyula a „Sárospataki Lapok“ május 25 ik számában azért az egyetlen szóért („famosus“), melylyel a főrendiházban való képviseltetés tárgyában hozott tiszamelléki végzést jelölők, tiszteletlennek, nagy uri göggel, mindenekfelett álló magas bölcseséggel teltek, erőszakosnak, az összetartandóság érzetét kigunyolónak, darázsoknak stb.-nek nevez. — No még „nyers modoru“-nak is! ?

— **200 valópör** kerül az egyházi főtörvényszék eldöntése alá egyházkerületünkben.

— **A kovásznai egyházközség** május 25-dikén Bartalus János bukaresti lelkészt választotta meg papjának.